

De publieke waarde van pleinen

*De ontwikkeling en toepassing van een sterrenstelsel voor
Rotterdamse pleinen*

Nanne Boonstra
Niels Hermens
Inge Bakker

Met medewerking van:
Erik Jan Nap

Juni 2010

Inhoud

	Voorwoord	5
1	Pleinen als woonkamer van de buurt	7
1.1	Inleiding	7
1.2	Waarom een sterrenstelsel voor pleinen?	10
1.3	Onderzoeksaanpak	18
2	De publieke waarde van pleinen	21
2.1	Inleiding	21
2.2	Vijf dimensies van de publieke waarde van pleinen	23
2.3	Resumé	29
3	Vijf typen pleinen	31
3.1	Inleiding	31
3.2	Pleinen	31
3.3	Pleintypologieën in de onderzoeksliteratuur	32
3.4	Verschillende type pleinen in Rotterdamse wijken	33
3.5	Vijf typen pleinen	35
4	Hoe Rotterdammers buurtpleinen gebruiken en waarderen	39
4.1	Inleiding	39
4.2	Resumé	45
5	Het sterrenstelsel voor pleinen	47
5.1	Inleiding	47
5.2	Resume	59
6	Pleinen in Noord en Delfshaven	61
6.1	Inleiding	61
6.2	23 pleinen in Delfshaven en Noord	69
6.3	Deelgemeente Delfshaven	71
6.4	Deelgemeente Noord	85
7	Samenvatting en aanbevelingen	95
7.1	Inleiding	95
7.2	De publieke waarde van pleinen	96
7.3	Verschillende type pleinen in wijken	97
7.4	Naar een sterrenstelsel	98
7.5	Sterren en het sterdiagram	98
7.6	Meer diversiteit in gebruik	99
7.7	Aanbevelingen	100

Literatuur	103
-------------------	------------

Bijlagen

1 Aanwezigen expertmeetings	107
2 De enquête	109
3 Topiclijst interviews professionals & ondernemers	119
4 Pleinschouw, beoordeling per ambitiethema	121
5 Operationalisering indicatoren per construct	123
6 Pleinen clusteranalyse	129
7 Observatieschema voor clusteranalyse	131

Voorwoord

Wij presenteren u hier het product van drie jaar onderzoek naar en nadenken over de publieke waarde en sociale kwaliteit van pleinen. Thuis Op Straat heeft het Verwey-Jonker Instituut uitgedaagd om een sterrenstelsel voor pleinen te ontwikkelen. Tijdens twee interne instituutsdagen van Thuis Op Straat in december 2006 is het idee geboren om een beoordelingssysteem voor pleinen te ontwikkelen. Zsuzsanna Lajko van de TOS-praktijk Delfhaven Zuid was enthousiast en omarmde het idee. Samen met Thuis Op Straat hebben we de samenwerking met de Hogeschool Rotterdam gezocht om het concept verder vorm en inhoud te geven. Studenten van verschillende opleidingen hebben voor hun project 'Projectmatig en multidisciplinair werken aan grootstedelijke vraagstukken' in de studie jaren 2007, 2008 en 2010 een belangrijke bijdrage geleverd aan de definitieve totstandkoming van het instrument. Zij hebben met veel inzet data verzameld op de pleinen en de eerste ideeën geleverd voor de opbouw van een sterrenstelsel voor pleinen.

Jeugdconsul Lida Veringmeier zijn we dank verschuldigd dat ze in ons idee geloofde en ons in 2009 de opdracht heeft verleend om een sterrenstelsel voor pleinen te bouwen voor de stad en dit te testen in twee deelgemeenten. Paula Koedijk heeft het initiatief genomen voor het vinden van twee pilotdeelgemeenten in de stad. En met succes: de deelgemeenten Delfshaven en Noord hebben toegezegd. Jetze van der Ham (bestuursadviseur Veilig & Jeugd) en Tijmen Smit (projectleider Groepsaankoop) in Delfshaven en Remco Tieleman (projectleider Groepsaankoop) in Noord zijn actief betrokken geweest bij het ontwikkel- en ontwerpproces. Zonder hun betrokkenheid, kritische houding en medewerking was het niet gelukt. De uitvoering van de testfase op vijf pleinen was in handen van een groot aantal medewerkers van Thuis Op Straat uit de praktijken in Kralingen, Crooswijk en Delfshaven. Onder de bezielende leiding van Jolanda Scholten en Yvette van der Poel zijn in vijf weken ruim 350 enquêtes afgenomen op vijf pleinen.

We hopen dat het Sterrenstelsel voor pleinen van meerwaarde is voor de stad. Niet ieder plein is hetzelfde. De gebruikers moeten inbreng hebben; niet de fysieke kwaliteit maar de gebruikerskwaliteit dient centraal te staan. De publieke waarde van pleinen is groot, maar kan beter worden benut.

Nanne Boonstra, Niels Hermens en Inge Bakker

1 Pleinen als woonkamer van de buurt

1.1 Inleiding

Gemeenten kennen pleinen in buurten steeds vaker een sociale functie toe. Ook Rotterdam verwacht veel van haar pleinen. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) (2005) spreekt in het rapport 'Niet langer met de ruggen tegen elkaar' over het belang van spontane ontmoetingsplekken voor de kwaliteit van de sociale infrastructuur van buurten. Het gaat om het creëren van mogelijkheden, plekken en voorzieningen waar buurtbewoners elkaar zonder afspraak kunnen treffen. Vluchtige contacten tussen bewoners versterken het onderlinge vertrouwen en vergroten het gevoel van veiligheid. Dit is het geval als de ontmoetingen positief zijn. Volgens de Rotterdamse wethouder Schrijer zijn pleinen de openbare woonkamer van de buurt, de plek waar een groot deel van het sociale leven op straat plaatsvindt en waar ouders, kinderen en jongeren elkaar ontmoeten (Desmet en Sour, 2008).

De Maasstad investeert ook in pleinen. Bij het stedelijke programma 'Kindvriendelijke wijken' staat het herinrichten van pleinen en het ontwikkelen van aantrekkelijke buurtpleinen met een passende programmering hoog op de agenda. Eerder heeft het Sociaal Platform Rotterdam het advies 'Het levende plein' uitgebracht, dat het belang van pleinen benadrukt voor de leefbaarheid en sociale samenhang in de buurt. Het platform houdt in het advies zelfs een pleidooi voor een pleinaanpak - analoog aan de wijkenaanpak - in de stad. Daarnaast kent de stad verschillende organisaties die zich inzetten om pleinen 'terug te geven aan de buurt'. Op veel pleinen staan Duimdropcontainers (een ruimte in de vorm van een container waar kinderen speelgoed kunnen lenen) of hangen bordjes met gedragsregels van het programma Mensen Maken de Stad. Deze zogenoemde straatregels zijn opgesteld door bewoners en hangen, anders dan de naam doet vermoeden, ook vaak op pleinen. Dit is niet voor niets. Pleinen in wijken zijn vaak bronnen van overlast en ergernis. De organisatie Thuis Op Straat werkt op heel veel Rotterdamse pleinen actief aan het heroveren van de pleinen voor de buurt. Thuis Op Straat maakt pleinen kindvriendelijk door 'met liefde en aandacht' activiteiten voor en door kinderen en jongeren te organiseren. Kortom, Rotterdam doet veel, maar wil meer. Een sterrensysteem voor pleinen sluit aan bij de behoefte van de stad om programmatisch en structureel aan de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte te werken. Aandacht voor pleinen moet wijken kindvriendelijker en gezinsvriendelijker maken, de ontmoetingsfunctie van buurtpleinen vergroten en jongerenoverlast tegengaan.

In dit rapport presenteren we een model voor het benchmarken van de publieke waarde van pleinen. We noemen dit een *sterrensysteem voor pleinen*, waarbij we de publieke waarde van een plein weergeven in een sterdiagram (zie hoofdstuk 5). Het doel van ons model is een bijdrage leveren aan het vergelijkbaar maken van pleinen. Het is een analytisch meetinstrument om de publieke waarde zichtbaar te maken. Het model dient als startpunt om scherper en preciezer te kunnen beoordelen waarom bepaalde pleinen meer of minder publieke waarde hebben dan verwacht, of dan zij zouden moeten hebben.

Kindvriendelijke wijken

De aandacht voor het bespeelbaar maken van pleinen sluit aan bij de stedelijke ambitie om wijken kindvriendelijker te maken. In de Kindvriendelijke Wijken Monitor 2009 en 2010 komt naar voren dat het herinrichten van pleinen een belangrijke impuls moet geven aan het kindvriendelijker maken van de stad. In de elf pilotwijken¹ is het afgelopen jaar met succes gewerkt aan het kindvriendelijker maken van de wijken. De voortgangsmeting laat zien dat zeven van de elf wijken de situatie wat betreft kindvriendelijkheid aantoonbaar hebben verbeterd. Toch blijven de volgende vragen onverminderd van belang (Kindvriendelijke Wijken Monitor, 2010 p. 85):

- Hoe transformeer je een schoolplein tot buurtplein, dat buiten schooltijden gebruikt wordt en een aantrekkelijke programmering heeft?²
- Hoe maak je met ouders en kinderen van een wijkplein een speelplaats met sportveldjes?
- Hoe zorg je voor kwalitatieve verbetering van het bespeelbare groen door creatief beheer van tijdelijk braakliggende terreinen?

Het Sterrensysteem voor pleinen kan een bijdrage leveren aan de beantwoording van deze vragen.

Bij een kindvriendelijke openbare ruimte draait het niet alleen om voldoende speelplekken (Stedenbouwkundige visie, 2010, p. 20). Groen in de wijk en een speelplek vlak bij huis voor de allerkleinsten zijn net zo belangrijk. De Rotterdamse gemeenteraad heeft hiervoor eind 2008 onder andere de 'Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte' ontwikkeld.³ Deze norm geldt voor gebieden met een woonfunctie. In de norm is alle openbare buitenruimte ook potentiële buitenspeelruimte. Hierin

1 Het gaat om de wijken: Cool, Spangen, Liskwartier, Erasmusbuurt/Rottekwartier, Oosterflank, Tarwewijk, Carnisse, Beverwaard, Feijenoord, Hordijkervel/Rijeroord en Hoogvliet Noord.

2 In de monitor geeft de stedelijke dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS) aan dat ze de mogelijkheid biedt om ook in andere wijken geschikte schoolpleinen tot buurtpleinen om te vormen met passende sociale programmering. JOS werkt daarin samen met Sport en Recreatie, die verantwoordelijk is voor de aanpak en uitvoering van groene schoolpleinen. Dit sluit aan bij programma's zoals Lekker fit (GGD/SenR) en 'Gezond in de stad' (GGD) (Kindvriendelijke Wijken Monitor, 2010; 86).

3 De drie kernpunten van de Rotterdamse speelruimtenorm zijn:

1. Een centrale sport- en spelplek van minimaal 5.000 m² binnen een blok van groter dan 15 hectare, dat begrensd is door een weg, water, spoorweg of bedrijventerrein. In kleine blokken (minder dan 15 hectare) kan volstaan worden met één grote sport- en spelplek van minimaal 1.000 m². Waar moeten deze plekken aan voldoen:

- ze moeten een centrale ligging hebben,
- in het zicht zijn van woningen,
- op niet-milieubelaste plekken,
- met een parkeerverbod aan de speelzijde van de weg,
- en mogelijkheden tot bezonning en schaduw.

wijkt de Rotterdamse norm af van speelruimtenormen in andere steden. Daarin gaat het meestal alleen om de officiële speelplaatsen. De norm kijkt voornamelijk naar kwantiteit en zegt niets over de kwaliteit van de openbare ruimte (Bouwstenen voor een kindvriendelijke wijk, 2010, p. 21). Het sterrensysteem voor pleinen kijkt juist naar de kwaliteit van de openbare ruimte in plaats van naar de kwantiteit.

Thuis Op Straat aan het werk op het Berkelplein in Kralingen (N. Boonstra)

Wat is een goed plein?

Het is lastig om een goed plein te definiëren, toch zijn wetenschappers het erover eens dat de openbare ruimte een cruciale rol speelt in de beleving van een stad. William H. Whyte's klassieke studie 'The social life of small urban spaces' (1980) naar het gebruik van openbare ruimte heeft geleid tot meer aandacht voor de inrichting en het gebruik van de openbare ruimte in de Verenigde Staten. Zijn studie stond mede aan de basis van de oprichting van het Project for Public Space (PPS), een Amerikaanse organisatie die zich inzet voor het creëren van publieke ruimte met een hoog gebruikersniveau. Volgens Whyte bieden pleinen en parken dé uitgelezen mogelijkheid om de vitaliteit van de stedelijke omgeving te verhogen. Hij verbaast zich er echter over hoe vaak het in de praktijk misgaat.

Given a fine location, it is difficult to design a space that will not attract people. What is remarkable, is how often this has been accomplished. Our initial study made it clear that while a location is prerequisite for success, it in no way assures it. Some of the worst plazas are in the best spots... (W. Whyte, 1988, p. 109).

-
2. Op maximaal 300 meter vanaf de centrale sport- en spelplek moet een tweede, grote sport- en spelplek zijn van minimaal 1.000 m². In dichtbebouwde wijken is de maximale afstand 200 meter tot de centrale sport- en spelplek. Volgens hetzelfde principe moet er vervolgens weer na elke 300 of 200 meter ruimte zijn voor buitenspelen.
 3. Een bespeelbare stoep (3 tot 5 meter breed) aan ten minste één straatzijde van de weg, bij voorkeur aan de zonzijde.

Publieke waarde

Een goede locatie en inrichting is nog geen garantie voor succes. Pleinen moeten bijvoorbeeld ook gebruikt worden en plekken zijn waar mensen zich veilig voelen en elkaar ontmoeten. Anders gezegd moeten pleinen van waarde zijn voor mensen. Dit laatste maakt de publieke waarde van pleinen uit. De uitdaging ligt vooral in de vraag hoe je een goed plein ontwikkelt in een buurt die sociaal onder druk staat. Gelukkig is de academische urban design literatuur behoorlijk optimistisch over de maakbaarheid van goede pleinen met een hoge publieke waarde (Varna & Tiesdell, 2010 p. 3).

Schommels op het Heemraadplein (N. Boonstra)

1.2 Waarom een sterrenstelsysteem voor pleinen?

Doel van het sterrenstelsysteem

Een sterrenstelsysteem voor pleinen maakt het mogelijk om programmatisch en structureel aan de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte te werken. Daarmee is het een middel om wijken kindvriendelijker en gezinsvriendelijker te maken, de ontmoetingsfunctie van buurtpleinen te vergroten en jongerenoverlast tegen te gaan. Daarnaast is het sterrenstelsysteem een model voor het benchmarken van de publieke waarde van pleinen. Het dient als startpunt om scherper en preciezer te gaan kijken naar de sociale functie van pleinen in buurten en wijken.

Levende pleinen

Het Sociaal Platform Rotterdam (SPR), een onafhankelijk adviesorgaan van de gemeente onder leiding van Pieter Winsemius, heeft het belang van pleinen voor de sociale kwaliteit van de stad

eerder benadrukt in het advies 'Het levende plein' (SPR, 2008).⁴ Het sterrensysteem voor pleinen past in de gedachte van het SPR-advies. Het begint bij scherp kijken en luisteren. Het SPR ziet het investeren in de sociale kwaliteit van pleinen vooral als een kans om investeringen uit het verleden te verzilveren. Een citaat:

Nu het op heel veel plaatsen schoner, heler en veiliger is geworden, dienen ook buurtbewoners, middenveldpartijen en ondernemers te helpen bij het transformeren van de pleinen in hun directe omgeving tot vitale plaatsen van ontmoeting, vertier en plezier, zodat direct betrokkenen trots kunnen zijn op hun pleinen en bovendien vertrouwen krijgen in elkaar én in de buurt waar het plein staat. (SPR, 2008 p. 7)

Het platform wijst op het belang van het inhoud geven aan de ontmoetingsfunctie op de pleinen. Volgens hen biedt juist het wijk- en buurtplein kansen om mensen met elkaar in contact te brengen. Door programmering en door de juiste aankleding, zouden daar vanzelfsprekende ontmoetingen tussen autochtone en allochtone, jonge en oudere, meer en minder bemiddelde Rotterdammers plaats kunnen vinden.

Niet met de verwachting dat daar intensieve interetnische, intergenerationele en klassenoverbruggende contacten gesmeed gaan worden, wél met de verwachting dat het goed is dat deze groepen elkaar daar zien, tegenkomen en wie weet samen dingen gaan oppakken en ondernemen. (idem p. 9)

Sociologe Blokland-Potters spreekt in dit verband over het smeden van 'publieke familiariteit'. Hiermee geeft ze aan dat het heel belangrijk is dat in een verdeelde stad als Rotterdam groepen burgers elkaar leren kennen, al is het maar van gezicht, en niet van elkaar vervreemden met alle daaraan verbonden gevoelens van onveiligheid en zich niet thuis voelen.

In het advies geeft het SPR zes aanbevelingen. De eerste is een pleidooi voor het introduceren van een pleinenaanpak in Rotterdam. Dit is van belang omdat bij het beoordelen van de kwaliteit van de stad buitenruimten een beslissende rol spelen. Hoogste tijd, zo stelt het SPR, voor een Rotterdamse pleinenaanpak, waarin het inhoud geven aan de ontmoetingsfunctie een centrale plaats inneemt. Het tweede advies is om de wijkaanpak en de pleinenaanpak elkaar te laten versterken. 'Wie een plein bruisend wil maken, dient de buurt, de wijk of het stedelijke centrum bruisend te maken. Een plein in een verloederde omgeving, zal nooit bruisen.' Ook zijn ze (advies nummer 3) voorstander van het creëren van de functie van pleinmeester of pleinmanager. Een pleinmanager zou het aanspreekpunt voor iedereen moeten zijn, activiteiten moeten programmeren en inspanningen gericht op de veiligheid op en rond het plein moeten coördineren. De vierde en vijfde aanbeveling benadrukken het belang dat betrokken partijen (overheid, burgers, maatschappelijke organisa-

⁴ Het Sociaal Platform Rotterdam (SPR) was een instrument om gemeente, deelgemeenten, instellingen en bewoners samen meer uit een wijk te laten halen. Het SPR is per 1 november 2008 opgeheven.

ties, commerciële partijen) pleinen op hun netvlies krijgen en dat pleinen een hoge verblijfskwaliteit voor verschillende groepen moeten hebben. Tot slot geven ze aan dat pleinen een verhaal moeten hebben.

Zorg voor een uitgekiende pleininrichting, met aandacht voor groen, comfort en schoonheid. Daardoor bereik je dat verschillende groepen, zonder elkaar te hinderen, er gebruik van kunnen maken, en tegelijkertijd onderlinge vormen van gekendheid en vertrouwdheid met elkaar opbouwen ('publieke familiariteit'). (idem. p. 41).

Uit de adviezen komt naar voren dat het werken aan de sociale kwaliteit van pleinen maatwerk vereist. Pleinen zijn er in allerlei soorten en maten. Het schaalniveau waarop een plein zich bevindt, legt beperkingen op aan de daar te ontwikkelen functies, de beoogde gebruikersgroepen en de mogelijke activiteiten. Het sterrensysteem voor pleinen past in de gedachte van het SPR-advies. Ook zij benadrukken het belang van het verrichten van publieksonderzoek. De wensen en verwachtingen van omwonenden en bezoekers moet je in kaart brengen. Het begint bij scherp kijken en luisteren. Dat dient de basis te zijn voor programmering. Programmering van pleinactiviteiten staat in Rotterdam, maar ook in andere Nederlandse steden, in de kinderschoenen.

Lege pleinen

De hoge verwachtingen van pleinen stroken niet altijd met de werkelijkheid. De aanwezigheid van goede speel- en sportvoorzieningen is bijvoorbeeld geen garantie dat kinderen hier ook gebruik van gaan maken. Steeds minder kinderen spelen buiten. Steeds meer ouders ervaren de openbare ruimte als onveilige plek waar de verkeerde normen gelden. In wijken vindt een verharding plaats van het klimaat van de buitenruimte (Boonstra & Hermens, 2009). Straten en pleinen zijn het toneel van drugsgebruik, criminaliteit en overlast door jongeren. De straat is geen vanzelfsprekende ontmoetingsplek, maar eerder het domein van degenen met de grootste mond. Uit onderzoek van Qrius, dat is uitgevoerd in opdracht van Jantje Beton, blijkt dat één op de tien kinderen niet buiten durft te spelen, omdat ze bang zijn gepest te worden door andere kinderen. Een even grote groep speelt niet buiten omdat andere mensen uit de straat hen wegsturen. Jantje Beton, een organisatie die zich inzet voor het laten buiten spelen van kinderen, maakt zich hier zorgen over en zet zich in voor het omvormen van schoolpleinen naar buurtpleinen.

Onderzoek van Desmet en Sour op pleinen in Rotterdam Zuid bevestigt dat bewoners vaak bewust geen gebruik maken van de pleinen. Zeker in de avonden, maar ook overdag mijden groepen bewoners de pleinen (Desmet & Sour, 2008, p. 11). Er zijn ouders die hun kinderen bewust binnen houden. Als reden geven ze aan de slechte sfeer op het plein, een onveilige pleinomgeving en slechte inrichting van pleinen. De slechte sfeer komt vooral door ruzies tussen kinderen, negatieve gedragingen van rondhangende jongeren en mannen en een dominante Turkse/Marokkaanse cultuur. Een onveilige pleinomgeving ontstaat uit angst dat er vervelende situaties kunnen ontstaan. Voorbeelden hiervan zijn vechten en schelden, intimidatie door oudere kinderen, drugsgebruik, criminele handelingen en hard rijdende scooters. Te beperkte en verouderde speelvoorzieningen, maar ook het ontbreken van zitmogelijkheden, zijn voorbeelden van slecht ingerichte pleinen. Een conclusie van hun onderzoek is dat het informele toezicht op de vier onderzochte pleinen van ouders, omwonenden, professionals en/of middenstand minimaal is. Enkel op pleinen die fungeren

als schoolplein, is er tijdens de schoolpauzes toezicht. Er is geen duidelijk aanwijsbare partij of groep die structureel verbonden is aan de pleinen en zich inzet voor een goed verblijfsklimaat. Het aanbod aan georganiseerde activiteiten is op de pleinen bovendien zeer beperkt.

Het verminderen van activiteiten versterkt de achterstand van kinderen en jongeren. In combinatie met de lik-op-stukaanpak van de politie in de Oleanderbuurt geeft het jongeren het gevoel dat ze er niet toe doen. (Desmet & Sour 2008, p. 12)

Watergeusplein in Delfshaven (HRO student)

Desmet en Sour wijzen op de negatieve invloed die pleinen kunnen hebben op jongeren. Jongeren krijgen het gevoel dat zij er niet bij horen en er niet toe doen. Interessant is in dit verband dat veel sport- en activiteitenpleinen bewust worden aangelegd om de sociale binding en integratie te versterken. Deelgemeenten met de hoogste percentages allochtonen (Charlois, Delfshaven, Feijenoord en Kralingen-Crooswijk) hebben het grootste aantal sport- en speelplekken (Lindert et. al., 2009, p. 34). Karen Malone, onderzoeker en Unicef-adviseur als het gaat om kindvriendelijke steden, beschouwt het aanleggen van deze speciaal voor jongeren ingerichte pleinen (vaak aan de rand van een wijk of stad) als de 'niet zien en niet horen'-strategie. De gemeenschap verplaatst het probleem door speciaal voor jongeren openbare plaatsen te maken, zodat zij daar hun eigen activiteiten kunnen ondernemen, zonder inmenging van andere gebruikersgroepen (Malone, 2002, p. 164). Een Rotterdams voorbeeld hiervan is het Cruyff Court in de wijk Schiedam (waar op aandrang van bewoners een mosquito op is geplaatst). Een ander voorbeeld vinden we in de wijk 's-Gravenland in Capelle aan den IJssel. Hier heeft het college van B en W, op verzoek van een aantal omwonenden,

besloten een hoog hek om het Cruyff Court te plaatsen zodat het van 22.00 tot 8.00 uur kan worden afgesloten. Malone stelt:

Speciale plekken voor jongeren neigen er niet naar te voorzien in positieve fysieke en sociale kwaliteiten die jongeren zoeken in de publieke ruimte, namelijk sociale integratie, veiligheid en vrijheid van beweging. (Idem, p. 165).

Het gebruik van speciaal voor jongeren ingerichte sportplekken versterkt bovendien het beeld van jongeren als overlastgevende groep en legitimeert de aanpak om hen op een andere manier te behandelen dan andere burgers. Uit het onderzoek van Malone blijkt verder dat meisjes de speciale jongerenplekken vrijwel niet bezoeken; de gebruikers bestaan uit een kleine homogene groep jongens. Dat is een indicatie voor minder sociale kwaliteit, want op sociale pleinen is een redelijk aantal vrouwen aanwezig. Volgens William Whyte komt dit omdat vrouwen kritischer zijn dan mannen in hun keus waar ze wel en niet willen zitten en recreëren. Vrouwen zijn gevoeliger voor vormen van overlast en irritaties in de openbare ruimte dan mannen en besteden meer tijd aan het overwegen of ze ergens wel of niet willen gaan zitten (Whyte, 1980 p. 18).

Te weinig sociale pleinen

Volgens de Amerikaanse socioloog William Whyte is er een tekort aan sociale pleinen. De belangrijkste en simpelste reden hiervoor is volgens hem de angst voor 'ongewenste bezoekers'. Hij laat in zijn

Een voorbeeld van bord van de gemeente om overlast en baldadigheid tegen te gaan (student HRO)

onderzoek uit 1980 overtuigend zien dat in de VS pleinen onaantrekkelijk of gebruiksonvriendelijk werden gemaakt door de aandacht voor veiligheid en door het bewust uitsluiten van 'ongewenste bezoekers'. De pleinen moesten brandschoon zijn en bezoekers mochten er niet eten of recreëren. Daarom werden bankjes weggehaald of oncomfortabel gemaakt en werden er scherpe punten op bloembakken geplaatst om te voorkomen dat bezoekers daarop zouden gaan zitten. Whyte beschrijft in zijn onderzoek *The social life of small urban spaces* een voorbeeld van hoe Amerikaanse beleidsmakers omgingen met een openbare plek waar veel overlast was van drugsdealers:

De beleidsmakers haalden de helft van de banken weg. Vervolgens plaatsten ze stalen traliehekken aan de twee open kanten van het plein. Hierdoor werden de aantallen gewone bezoekers van de plaats effectief teruggebracht, tot vreugde van de drugsdealers die de plek nu veel meer voor zichzelf en hun klanten hadden. (Whyte, 1980 p. 63)

Pleinen die ontwikkeld zijn op basis van wantrouwen krijgen volgens Whyte uiteindelijk wat ze verdienen: het worden onveilige en onaantrekkelijke plekken waar bezoekers zich niet welkom voelen (idem p. 61). Maar waarom functioneren sommige pleinen niet? Een van zijn eerste observaties is dat het in veel publieke ruimten ontbreekt aan publiek. Sommige trekken veel bezoekers, maar veel pleinen en parken zijn leeg, ook al liggen ze in drukke wijken met weinig openbare ruimte. Schaarse publieke ruimte is niet van zichzelf aantrekkelijk voor kinderen of bewoners.

Collectieve pleinvrees

Volgens Boutellier en Boonstra lijdt Nederland in toenemende mate aan collectieve pleinvrees (NRC, 12 januari 2010). De term openbare ruimte lijkt synoniem voor criminaliteit, stank, geluidsoverlast, verkeersopstoppingen en hangjongeren. Tegelijkertijd domineert in de advies- en beleidswereld van de Nederlandse volkshuisvesting de overtuiging dat openbare ruimten belangrijk zijn voor de (buurt) samenleving. In de praktijk wordt geprobeerd die tegenstelling te overbruggen door de ruimte op een of andere wijze te reguleren. Dat gebeurt vaak zo voortvarend dat de spontane ordening verdwijnt. De regulering van de openbaarheid slaat volgens Boutellier en Boonstra door: we zien steeds meer camera's, toezichthouders en handhavers, en een steeds strengere regelgeving. In Nederland zijn de afgelopen jaren ongeveer driehonderd mosquito's opgehangen die jongeren onder de 25 jaar (alleen zij kunnen ze horen) met een hoog piepend geluid van een bepaalde plek moeten verjagen. Samenscholingsverboden en pleinontzeggingen worden veelvuldig toegepast en er heerst een groot enthousiasme voor gebiedsverboden.

Nadruk op veilige pleinen

Natuurlijk is het belangrijk dat pleinen veilig zijn. Oc en Tiesdell (1999) benadrukken daarbij dat de mate waarin mensen zich veilig voelen belangrijker is dan objectieve veiligheid, zoals het aantal overvallen of inbraken. Als mensen zich op een bepaalde plek, in ons geval een plein, onveilig voelen mijden zij deze plek. Iets wat mensen als onveilig of bedreigend kunnen ervaren zijn groepen jongeren die 'rondhangen' in de openbare ruimte (Gemeente Rotterdam, 2007). Het weren van 'ongewenste' pleinbezoekers die zich het plein toe-eigenen, staat hoog op de agenda van veel Rotterdammers (Boonstra & Hermens, 2009). Lofland (1998) noemt pleinen die worden gedomineerd door een bepaalde groep 'parochiale ruimten'. Hiermee bedoelt ze ruimte die openbaar toegankelijk is, maar die een specifieke groep zich heeft toegeëigend. 'Vreemden' voelen zich daar vaak niet welkom. Dit is de reden waarom diversiteit van gebruikersgroepen zo belangrijk is. Hoe meer verschillende gebruikers op een plein, hoe meer mensen zich hier welkom voelen.

De Schotse stedelijk onderzoekers Oc en Tiesdell (1999, pp. 265-279) beschrijven vier manieren om de openbare ruimte veiliger te maken. We gaan hier uitgebreider op in omdat in Rotterdam alle vier de manieren op pleinen worden ingezet. Oc en Tiesdell onderscheiden: de *fortress* benadering, de *panoptische* benadering, de *management of regulerende* benadering en de *animerende of menselijke* benadering.⁵

5 Engels: de fortress approach, de panoptic approach (of 'police state'), de management or regulatory approach (of 'policed state') en de animation or 'peopling' approach.

Bij de *fortress benadering* worden pleinen onbereikbaar gemaakt voor bepaalde groepen. Dat gebeurt met het plaatsen van hekken, obstakels, muren en mosquitos⁶. Door fysieke segregatie dus, maar ook door privatisering van de veiligheid en strategieën van uitsluiting, zoals samenscholingsverboden en pleinontzeggingen. Deze strategie zien we bijvoorbeeld op het Afrikaanderplein in deelgemeente Feijenoord. Dit grote multiculturele en multifunctionele plein wordt omringd door een hoog zwart hek dat 's avonds op slot gaat. Hetzelfde geldt voor de speelpleinen aan de Heemraadsingel en het Henegouwerplein⁷. Een ander voorbeeld vinden we in de Adenstraat in de Rotterdamse wijk Oosterflank. Daar is onlangs besloten om een vernieuwd schoolplein tegen de plannen in toch te omheinen met een hek. Dit hek is overdag open, om negen uur 's avonds komt een beveiligingsbedrijf langs om het hek op slot te doen. Op het Gerrit Sterkmanplein in de wijk Oude Westen wordt ook een *fortress benadering* toegepast. Op het plein hangt een mosquito die van 22.00 tot 08.00 uur aan staat. Er wordt hier ook een samenscholingsverbod gehandhaafd. Van pleinontzeggingen is alleen sprake in de wijk Katendrecht, waar sinds mei 2008 voor elf kinderen tussen de 9 en 15 jaar een avondklok is ingesteld; zij mogen na negen uur 's avonds de straat niet meer op. Politiecontroles en cameratoezicht zijn voorbeelden van de *panoptische benadering*. Op 37 pleinen in Rotterdam hangen momenteel camera's. Of beveiligingscamera's de objectieve veiligheid en veiligheidsgevoelens beïnvloeden is echter nog onduidelijk. Op sommige plekken nemen de objectieve veiligheid en veiligheidsgevoelens van omwonenden toe na het plaatsen van beveiligingscamera's, maar ongeveer evenveel plekken blijken nog onveilig te worden (Regioplan, 2009).

Rotterdam zet sterk in op de *fortress* en de *panoptische benadering*. Pleinen worden met harde maatregelen zo onaantrekkelijk mogelijk gemaakt voor ongewenste bezoekers. Het is echter zeer te betwijfelen of dit pleinen ook daadwerkelijk veiliger maakt, want het is een misvatting dat vooral de inzet van politie zorgt voor de publieke veiligheid in steden, hoe belangrijk die ook is. 'Hij [de publieke ruimte] wordt vooral beheerd door een, bijna onbewust, netwerk van vrijwillige controles en standaarden door mensen zelf, en uitgevoerd door mensen zelf', aldus Jacobs (1992, p. 32). Ook Carmona et. al. (2003) spreken de voorkeur uit voor de *management-* en *animerende* aanpakken, omdat die uiteindelijk meer uitzicht bieden op duurzame en positieve oplossingen in de openbare ruimte. Het nadeel van de *fortress benadering* en de *panoptische benadering* is dat ze in eerste instantie wel zorgen voor meer veiligheid voor een bepaalde groep, maar tegelijkertijd bij anderen een gevoel van uitsluiting en onveiligheid veroorzaken. 'In feite brengen dit soort individuele oplossingen ook collectieve oplossingen met zich mee en dat kan resulteren in situaties die minder goed zijn voor iedereen.' (Carmona et. al., 2003, p. 124). Volgens Auge (Auge, 1995 in: Hajer & Reijndorp, 2001) leidt het tegengaan van de gevaren in de openbare ruimte tot het uitsluiten van bepaalde gebruiken en gedrag en uiteindelijk tot het uitsluiten van bepaalde groepen. Anders

6 Er is veel kritiek op het plaatsen van mosquito's. Naast het feit dat het ook bezoekers die geen overlast veroorzaken verdrijft (Oc & Tiesdell, 1999; Boonstra & Hermens, 2009), kun je ook vanuit en aantal grondrechten de vraag stellen of mosquito's mogen worden geplaatst. In haar onderzoek naar de grondrechtelijke basis van mosquito's schrijft Carrie Jansen (2009) bijvoorbeeld dat het in strijd kan zijn met onder meer het recht op bewegingsvrijheid en het discriminatieverbod. Bovendien benoemt ze dat de effecten van mosquito's twijfelachtig zijn - "de overlast verdwijnt niet maar verplaatst zich" - en niet worden geëvalueerd. Een ander voorbeeld van een interventie binnen de *fortress benadering* is een samenscholingsverbod.

7 Het Henegouwerplein gaat niet op slot, maar is alleen toegankelijk via een smalle ingang in het hek.

gezegd bestaat de kans dat het aantal mensen dat gebruikmaakt van een openbare ruimte bij zowel de *fortress* als de *panoptische* benadering kleiner wordt. Dit terwijl veel wetenschappers juist wijzen op het feit dat de aanwezigheid van mensen belangrijk is voor de veiligheid (Jacobs, 1961; Whyte, 1980). Jacobs (1961) beschrijft in haar 'ogen op straat'-these bijvoorbeeld dat in buurten waar veel te doen is veel mensen op straat zijn. Veel mensen op straat zorgt volgens haar voor een hoge mate van informele sociale controle in een buurt.

Volgens Oc en Tiesdell (1999) hebben de *management* of *regulerende* en de *animerende* of *menselijke* benadering de meeste potentie om de publieke waarde van pleinen te vergroten. Bij de regulerende benadering gaat het vooral om het opstellen van regels voor gedrag in een specifieke buitenruimte. Een voorbeeld van een interventie binnen de regulerende benadering is het bord dat bij ieder Cruijff Court hangt met daarop de veertien regels van Johan Cruijff. Ook de eerder genoemde gedragsregels van het stedelijke programma Mensen Maken de Stad zijn hier een voorbeeld van. Er zijn twee kritiekpunten op de regulerende benadering. Ten eerste benadrukt hij dingen die niet mogen, wat verschillende activiteiten op een plein kan tegenwerken. Het is volgens Oc en Tiesdell beter je te richten op wat wél mag. Een andere beperking is, dat bij het zorgen voor de naleving van de opgestelde regels in veel gevallen de *panoptische* benadering toch weer in beeld komt (Oc & Tiesdell, 1999). De *animerende* benadering richt zich specifiek op het stimuleren van de aanwezigheid van mensen, bijvoorbeeld door het organiseren van activiteiten. Extreme voorbeelden hiervan zijn grote stedelijke manifestaties als het Zomercarnaval, of de Bavaria City Race. Deze festiviteiten trekken duizenden bezoekers. Voor het sterrenstelsel voor pleinen relevante voorbeelden zijn de kleinschaliger activiteiten op buurtpleinen door organisaties als Thuis Op Straat, Duimdrop en Sport & Recreatie. Door activiteiten van Thuis Op Straat veranderen onbetrouwbare pleinen volgens ouders in betrouwbare en voorspelbare pleinen (Boonstra, Mak & van Wonderen, 2009). Dit is een bevestiging van de 'ogen op straat'-these van Jacobs.

Kinderen spelen op het Piet Paaltjesplein met Thuis Op Straat in deelgemeente Delfshaven (N. Boonstra)

Het sterrenstelsel voor pleinen sluit aan bij de *management of regulerende* en de *animerende of menselijke* benadering van Oc en Tiesdell. Het bouwt daarmee voort op de traditie van William Whyte, Jane Jacobs en de visie van Project for Public Spaces en Shared Space (zie hoofdstuk 2) om pleinen te creëren met een hoog gebruikersniveau, die sociaal gedrag tussen alle gebruikers bevorderen. Daarnaast sluit het aan bij de wens van de gemeenten, en in het bijzonder de gemeente Rotterdam, om veilige betekenisvolle openbare ruimten (plekken met veel publieke waarde) te creëren. In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op wat de publieke waarde van pleinen nu precies is.

1.3 Onderzoeksaanpak

In 2009 hebben we van de Jeugdconsul de opdracht gekregen om in het kader van het Actieprogramma Aanpak Jeugdoverlast het sterrenstelsel voor de stad te ontwikkelen.

Het Verwey-Jonker Instituut is in 2007 gestart met het denken over en ontwikkelen van een sterrenstelsel voor pleinen. Tijdens twee interne instituutsdagen van Thuis Op Straat in december 2006 is het idee geboren om een beoordelingssysteem voor pleinen te ontwikkelen. De instituutsdagen stonden in het teken van resultaatgericht werken op pleinen. Naar aanleiding van dit idee heeft TOS-baas Zsuzsanna Lajko van Delfshaven Zuid het initiatief genomen samen met ons het idee verder uit te werken. Vervolgens heeft het Verwey-Jonker Instituut in 2007 en 2008 in opdracht van Thuis Op Straat en in samenwerking met de Hogeschool Rotterdam twee onderzoeken uitgevoerd op achtereenvolgens 27 en 60 pleinen. Tweedejaars studenten (in totaal 72) van de Hogeschool Rotterdam hebben in 2007 in de periode februari tot en met juni een aanzet gegeven voor het ontwikkelen van een sterrenstelsel voor pleinen. Drie groepen hebben afzonderlijk van elkaar een sterrenstelsel ontworpen om pleinen in Rotterdamse wijken te beoordelen. In vervolg hierop hebben studenten in het studiejaar 2008 pleintypologieën ontwikkeld. In de discussie over pleinen blijkt namelijk telkens weer dat we eigenlijk niet goed weten waar we het over hebben. Of, anders gezegd: we praten vaak langs elkaar heen als het over pleinen gaat. Want over welk plein gaat het nu precies? Het kleine pleintje dat verborgen ligt tussen een paar huizenblokken, het grote plein waar de wekelijkse markt plaatsvindt of het plein waar veel jongeren voetballen? De onderzoeken die de studenten van de Hogeschool Rotterdam hebben uitgevoerd hadden een exploratief karakter.

Het ontwikkelen van het sterrenstelsel voor pleinen was in eerste instantie een bureau-exercitie. Op basis van literatuur en de resultaten uit de surveys uit 2007 en 2008 zijn eerste concepten ontwikkeld. Tussentijds hebben we op verschillende momenten conceptstukken besproken met de denktank.⁸ Daarnaast hebben we deze voorgelegd aan experts uit het werkveld, zoals beleidsmakers op het sociale en fysieke vlak, architecten van de buitenruimte, en welzijnswerkers.⁹ Een belangrijk resultaat uit deze expertmeeting was dat het belangrijk is niet alleen op slechte pleinen de publieke waarde te meten, maar op alle pleinen in een deelgemeente. Het uiteindelijke concept van het

8 De denktank bestond uit Jetze van der Ham en Tijmen Smit (deelgemeente Delfshaven), Remco Tieleman (deelgemeente Noord), Marianne Martens, Clyde Pinas en Kate Schaafsma (Thuis Op Straat).

9 Voor deelnemers aan de expertmeeting verwijzen we naar bijlage 1.

sterrenstelsysteem is getest op vijf pleinen in de deelgemeenten Noord en Delfshaven (zie hoofdstuk 7). Tijdens het presenteren van de resultaten uit de testfase aan professionals en de verantwoordelijke bestuurders hebben we gekeken naar het draagvlak voor het gebruik van het sterrenstelsysteem in de dagelijkse praktijk.

Een voor de ontwikkeling belangrijk onderdeel bestond uit het zelf bezoeken en observeren van pleinen, en het praten met pleinbezoekers. Op verschillende momenten van het jaar hebben wij (met de fiets) wijkpleinen bezocht in meerdere Rotterdamse deelgemeenten. Aanvullend hebben we interviews afgenomen met deskundigen¹⁰ op het gebied van inrichting en gebruik van pleinen en openbare ruimte in het algemeen.

Leeswijzer

In hoofdstuk een zijn we uitgebreid ingegaan op de sociale functie van pleinen vanuit beleidsmatig oogpunt en veiligheidsbeleid in de openbare ruimte. In hoofdstuk twee staan de wetenschappelijke inzichten centraal en behandelen we theorieën over de publieke waarde van pleinen. In hoofdstuk drie presenteren we pleintypologieën, die zijn ontwikkeld op basis van eigen onderzoek. Uitkomsten van eigen onderzoek staan ook in hoofdstuk vier centraal. We beschrijven hierin de belangrijkste uitkomsten van een groot survey onder meer dan 2000 pleingebruikers in Rotterdam. In hoofdstuk vijf komt het door ons ontwikkelde sterrenstelsysteem voor pleinen aan bod. We gaan uitvoerig in op de manier waarop dit instrument in de praktijk uitgezet kan worden. De uitkomsten van de testfase en onderzoek op 26 pleinen beschrijven we in hoofdstuk zes. We sluiten in hoofdstuk zeven af met een conclusies en aanbevelingen.

¹⁰ Froukje Hajer (Jantje Beton), Arjan Harbers (Planbureau voor de leefomgeving), Harro Verhoeven (CROW), Carola Thate (Cruyff Foundation) en Arnold Rijndorp (sociaal geograaf).

2 *De publieke waarde van pleinen*

2.1 *Inleiding*

Wat is nu een goed functionerend plein? Zonder criteria is het onmogelijk pleinen te kunnen beoordelen. We analyseren aan de hand van de literatuur aan welke voorwaarden pleinen moeten voldoen om te functioneren als een plek waar mensen verblijven en activiteiten ondernemen, en waar mensen met verschillende culturele achtergronden elkaar ontmoeten. Kortom, pleinen met publieke waarde. In het tweede deel van het hoofdstuk beschrijven we vijf aspecten van de publieke waarde van pleinen. Literatuur die we al benoemd hebben in hoofdstuk 1 zullen we hier niet in zijn geheel herhalen, maar soms kort omschrijven.

Kwaliteitscriteria voor openbare ruimte

Kevin Lynch (1981) was een van de eerste die kwaliteitscriteria opstelde voor openbare ruimten. Hij noemt er vijf:

1. De mate waarin de vorm van de elementen in de openbare ruimte aansluiten bij de capaciteiten van de gebruikers (vitaliteit).
2. De mate waarin de ruimte kan worden waargenomen door gebruikers (gevoel).
3. De mate waarin de inrichting past bij het gedrag van de bezoekers (fit).
4. De mate waarin voorzieningen kunnen worden gebruikt (toegankelijkheid).
5. De mate waarin de gebruikers hun toegang en activiteiten zelf kunnen regelen (controle).

Montgomery (1998) benoemt drie aspecten van goede stedelijke ruimten. Het eerste aspect is activiteit. Dit operationaliseert hij als het aantal mensen dat aanwezig is op verschillende momenten van de dag, het aantal faciliteiten, het aantal georganiseerde activiteiten door het jaar heen en de mate waarin een plein levendig voelt. De andere twee aspecten zijn vorm en imago. Het imago is de gevoelens en ideeën die mensen hebben van een stedelijke ruimte en de vorm gaat over de fysieke inrichting.

De overdadige aandacht voor de inrichting en de veiligheid en de (over)regulering van de openbare ruimte (zie hoofdstuk 1) vormen de aanleiding voor het ontstaan van de internationale programma's Project for Public Spaces (PPS)¹¹ en het Shared Space-concept.¹² Deze programma's hebben gemeen dat ze de gebruiker centraal stellen. De inrichting en veiligheid zijn hieraan ondergeschikt. Succesvolle pleinen zijn volgens PPS toegankelijk, worden door bezoekers gebruikt voor een activiteit, zijn gebruiksvriendelijk en zijn een gezellige ontmoetingsplek voor mensen. Naast deze vier kernkwaliteiten van pleinen, zijn er volgens het PPS vijf algemene kenmerken van succesvolle pleinen: verhoudingsgewijs veel mensen in groepen, een bovengemiddeld percentage vrouwen, mensen van verschillende leeftijden, veel verschillende activiteiten en genegenheid (handen geven, groeten, lachen) tussen mensen. Als een plein deze vijf kenmerken bezit, is het een succesvolle openbare ruimte (Madden & Schwartz, 2000). De analyse van PPS-projecten leidt onder andere tot de volgende conclusies:

- Als steden en buurten bloeiende openbare ruimtes hebben, voelen de bewoners een sterkere onderlinge band; als dergelijke openbare ruimtes ontbreken, voelen mensen zich mogelijk minder bij elkaar betrokken. De waarde van de openbare ruimte draait dus om het welbevinden van de gebruiker ervan.
- Het succes van een openbare ruimte is vooral een organisatorische en sociale opgave. Als bij de (her)inrichting van een plein, park of straat rekening wordt gehouden met de wensen van de bewoners, dan is de kans op een succesvolle openbare ruimte groot. Mensen verblijven er graag, voelen zich er prettig en zijn vaak bereid mee te helpen met het beheer en onderhoud, wat verloedering en criminaliteit tegengaat. Een wijk of buurt bij de ontwikkeling van een plein of park betrekken, is dus heel belangrijk.

Bij het Shared Space-concept is het uitgangspunt dat de openbare ruimte in steden moeten worden vormgegeven als mensruimte die sociaal gedrag tussen alle gebruikers bevordert.

Creëer een ruimte waarin mensen hun vrijheid, verantwoordelijkheid en autonomie kunnen ontplooiën, waarin ze dingen met elkaar kunnen regelen. En vooral: maak die ruimte samen met die mensen die haar gebruiken. Door op deze manier naar verkeer en ruimte te kijken wordt tegelijk de ruimtelijke kwaliteit verhoogd met de nodige effecten op sociaal gedrag, economische versterking en culturele ontwikkeling.

Een uitwerking van de Shared Space-denkwijze is bijvoorbeeld een straat zonder borden, verkeerslichten en zebrapaden, waar voetgangers, fietsers en automobilisten samen de ruimte delen. In zo'n gemeenschappelijk gebruikte ruimte wordt de automobilist een geïntegreerd onderdeel van de maatschappelijke en culturele context, waarbij doodgewone gedragsnormen het gedrag (zoals snelheid) bepalen (Shared Space, 2005).

¹¹ Voor meer informatie kijk op www.pps.org.

¹² Shared Space Institute (SSI) in Drachten is een kenniscentrum dat is ontstaan vanuit de vele uitgevoerde Shared Space projecten in Nederland en daarbuiten. De Nederlander Hans Monderman is de geestelijk vader van het concept.

Ook verschillende Nederlandse organisaties houden zich bezig met de kwaliteit van de openbare ruimte. Een daarvan is CROW, het nationale kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte. CROW stelt dat openbare ruimtes identiteit geven aan een stad, in economisch opzicht goed zijn voor een stad, goed zijn voor het milieu en een podium bieden voor culturele activiteiten (2008). CROW heeft het initiatief genomen om het Engelstalige boek van Project for Public Spaces dat we in het vorige hoofdstuk hebben beschreven, genaamd *'How to turn a place around'*, in het Nederlands te vertalen. Stedelijk Interieur geeft ieder jaar een prijs voor de beste openbare ruimte van Nederland. Daarbij kijken ze naar grasvelden, verkeersknooppunten, winkelstraten, parken en pleinen. In 2007 heeft het Kralingse Bos deze prijs gewonnen. De meeste criteria op basis waarvan Stedelijk Interieur de prijs geeft zijn gericht op de fysieke inrichting. Toch houden ze ook rekening met de gebruiker. Het criterium gebruikswaarde beoordeelt of de ruimte zo is ingericht dat veel verschillende soorten gebruikers de ruimte kunnen gebruiken. Beheer en waardemotor zijn de twee andere criteria die aansluiten bij de sociale functie van openbare ruimten. De eerste gaat over het beheer van de openbare ruimte. Dit kan formeel beheer zijn, maar ook informeel beheer. Met waardemotor bedoelt Stedelijk Interieur dat de openbare ruimte kan functioneren als een soort vliegwiel voor economische dynamiek en sociale cohesie.

2.2 *Vijf dimensies van de publieke waarde van pleinen*

Onze synthese van de literatuur over openbare ruimte heeft ons ertoe gebracht om vijf thema's of dimensies van de publieke waarde van pleinen te onderscheiden. Deze zijn: gebruik, inrichting, sfeer & interactie, informele controle en veiligheid. Ieder thema varieert van 'meer publieke waarde' tot 'minder publieke waarde'. Hieronder gaan we uitvoeriger in op de thema's.

Bewoners maken gebruik van de picknicktafel om met elkaar te dammen op het Berkeplein (N. Boonstra)

1. Diversiteit en intensiteit van gebruik

Hoe meer activiteiten er op een plein plaatsvinden hoe beter. Als individuen én groepen mensen een plein gebruiken is dat beter dan wanneer alleen individuen een plein gebruiken, omdat dit betekent dat het plein een plek is om vrienden te ontmoeten. Verschillende mensen die in eerste instantie niets met elkaar hebben, kunnen met elkaar in contact komen door middel van activiteiten. Die kunnen namelijk onderwerp zijn van gesprek (Whyte, 1980). Het is daardoor socialer en gezelliger. Mensen moeten wel een reden hebben om een plein te gebruiken. Een citaat van Jane Jacobs over straten is net zo goed van toepassing op pleinen: 'You can't make people use streets they have no reason to use. You can't make people watch streets they do not want to watch.' (1992, p. 36)

Het is daarom belangrijk dat op een plein meerdere activiteiten kunnen plaatsvinden. Op basis daarvan kunnen we stellen dat een plein met enkel een voetbalkooi minder vaak, of door minder verschillende soorten mensen, wordt bezocht dan een plein met een voetbalkooi, gegroepeerde bankjes in de schaduw en in de zon, een speelplaats voor kinderen, een eettentje en een winkel. Een ander voorbeeld is dat een plein waar een aantal winkels aan grenzen interessanter en veiliger oogt dan een plein naast een kale muur of braakliggend terrein. Kort gezegd, zo stelt het PPS, hoe meer activiteiten er op een plein plaatsvinden, hoe beter dit plein is.

Carmona et al. (2003) hebben het in dit verband over de sociale functionaliteit, in tegenstelling tot de technische functionaliteit van een openbare ruimte. Deze laatste heeft betrekking op de infrastructuur, bijvoorbeeld voetpaden en parkeerplaatsen. Met de sociale functionaliteit van een plein bedoelen zij de mate waarin gemengd gebruik van een openbare ruimte mogelijk is. Net als Jacobs (1961) en Whyte (1980) vinden zij het belangrijk dat openbare ruimten op verschillende manier worden gebruikt. In dat opzicht is het belangrijk om op een plein zowel zonrijke als schaduwrijke plekken te creëren en winderige plekken te vermijden. Carmona et al. (2003) benadrukken dat de openbare ruimte in de loop van de tijd verandert. Ten eerste zijn er op verschillende momenten van de dag verschillende manieren om pleinen te gebruiken. Daarnaast verandert de samenleving door de jaren heen en daarmee ook het gebruik van pleinen. Voor het op een juiste manier beheren van een openbare ruimte is bij beleidsmakers daarom de nodige flexibiliteit noodzakelijk (CROW, 2008). Veel auteurs benadrukken dat het belangrijk is burgers te betrekken bij het beheer van pleinen. Dit zorgt ervoor dat zij een gevoel van betrokkenheid blijven houden met het plein en daarnaast is er op die manier sneller in te spelen op veranderingen in de wensen van omwonenden.

Zowel subjectieve als materiële aspecten kunnen invloed hebben op hoe gemakkelijk mensen pleinen kunnen gebruiken. Een subjectief aspect is bijvoorbeeld de eerste indruk van een plein. Het is belangrijk dat dit een goede eerste indruk is. Een voorbeeld van een materieel aspect van gebruiksgemak zijn comfortabele zitplekken. Het PPS geeft aan dat vaak wordt vergeten dat het voor mensen heel belangrijk is om zelf de keuze te kunnen maken waar ze gaan zitten. Zijn er zitplaatsen in de schaduw en in de zon, dicht bij een speelplek of er juist daar vandaan? Ook Whyte beschrijft dat een plein vaker wordt gebruikt en stijgt in sociale waarde als het er comfortabel is. Dat betekent onder andere dat er keuze moet zijn in waar je wilt gaan zitten (Whyte, 1980, p. 32). Daarnaast is het voor een hoge mate van gebruiksgemak van belang dat een plein schoon en heel is. Het stimuleringsfonds voor architectuur (2008) geeft aan dat het van belang is dat pleinen zijn

opgedeeld in verschillende zones. In ieder geval een zone voor balspelen, een zone voor andere spelvormen en een zone om te zitten en te praten. Daarnaast geven ook zij aan dat het creëren van zowel schaduwrijke als zonrijke plekken van groot belang is voor de gebruiksvriendelijkheid.

2. Inrichting van pleinen

Beleidsmakers en stedenbouwkundigen kijken bij het inrichten van de openbare ruimte voornamelijk naar de fysieke inrichting (Jarvis, 1980). Hajer en Reijndorp (2001) noemen dit het *ontwerpdiscours*, waarbij het terugdringen van de rommeligheid en aanbrengen van structuur in de inrichting van de openbare ruimte centraal staan. Binnen dit discours is er vooral aandacht voor het vormgeven van de openbare ruimte in het teken van de beheersbaarheid van onveiligheid. Pas sinds de jaren zestig van de twintigste eeuw speelt de sociologische kant van de openbare ruimte een grotere rol bij de inrichting daarvan. Belangrijke kritieken op het ontwerpdiscours kwamen voor het eerst van Kevin

Lynch (1981). Ten eerste, zo stelt hij, worden de openbare ruimte en de sfeer daarvan niet alleen bepaald door haar uiterlijk, maar vooral door het gebruik dat verschillende soorten mensen ervan maken. Daarnaast stelt hij dat de manier waarop mensen de openbare ruimte beleven van groot belang is. Daarom is het bij interventies in de openbare ruimte bijna noodzakelijk te meten (en zodoende te weten) hoe mensen deze openbare ruimte beleven. Jane Jacobs (1961) benoemt diversiteit in inrichting en gebruik, in plaats van structuur en homogeniteit, als kernkwaliteiten van de openbare ruimte.

Het PPS geeft aan dat fysieke elementen invloed hebben op de toegankelijkheid van een plein. Een plein dat omringd is door een hoog hek en slechts via één ingang bereikbaar is, is minder toegankelijk dan een plein dat niet wordt omringd door een hek. Pleinen die omringd zijn door drukke straten zijn minder toegankelijk dan pleinen waar dit niet zo is en voetgangers gemakkelijk het plein op kunnen lopen. Een ander onderdeel van de toegankelijkheid van een plein is of het ook te bereiken is voor mindervaliden.

Het Henegouwerplein is omringd door een hoog hek en toegankelijk via een smalle ingang (N. Boonstra)

Zo is een plein zonder stoepranden en met paden van asfalt voor mindervalide mensen beter toegankelijk dan pleinen met onverharde paden en hoge stoepranden.

De fysieke inrichting is in termen van Carmona et al. (2003) de *morfologische* dimensie. Als je een plein op een morfologische wijze bekijkt, kijk je bijvoorbeeld naar de weg die om het plein loopt of de speeltoestellen die op het plein staan. De visuele dimensie overlapt enigszins de morfologische dimensie. Het verschil is dat het bij de visuele dimensie van de openbare ruimte specifiek erom draait hoe deze eruit ziet. Daarbij bedoelen zij niet alleen architectuur, maar het uiterlijk van de plek in zijn geheel.

Gebouwen, straten en ruimtes, hard en zacht landschap, straatmeubilair, moeten gezamenlijk worden bekeken. Dit om de interesse in het plein te laten toenemen en het gevoel van een plaats te laten toenemen. (Carmona et al., 2003, p. 164)

Ook het onderhoud is een belangrijk aspect van de inrichting van pleinen. Vervuiling en verloedering van pleinen worden namelijk als nadelig ervaren en hebben daardoor een negatieve invloed op de publieke waarde van pleinen.

Oudere mannen ontmoeten elkaar op het Noordplein in deelgemeenten Noord (N. Boonstra)

3. Sfeer en interactie

Sociabiliteit is een heel belangrijk aspect van openbare ruimte. Om goed te kunnen functioneren, moet een plein een ontmoetingsfunctie hebben. 'De best gebruikte pleinen zijn sociale plekken, met een hoger aandeel koppels dan op minder vaak gebruikte pleinen, meer mensen in groepen en meer mensen die elkaar ontmoeten of gedag zeggen.' (Whyte, 1980, p. 17) Sfeer en gezelligheid zijn moeilijk te meten, maar we kunnen wel zeggen dat de publieke waarde van een plein toeneemt als mensen andere mensen en vrienden op het plein ontmoeten, er afspreken of als buurtbewoners elkaar op het plein treffen. En het plein is gezellig en leefbaar als mensen er bij elkaar staan en de mensen elkaar bij naam kennen en/of elkaar groeten op het plein. Andere kenmerken van een

gezellig en leefbaar plein zijn dat de bezoekers vrolijk zijn, rommel opruimen, zich verantwoordelijk voelen voor het beheer van het plein en in de buurt van het plein wonen.

Het is belangrijk dat de mensen die een plein bezoeken en de mensen die in de buurt wonen van een plein betrokken zijn bij dit plein. Als mensen betrokken zijn bij de openbare ruimte, zullen zij zelf meer doen om de kwaliteit daarvan te verbeteren. Jacobs en Appleyard (1987) vergelijken het met een seminar waar iedereen iets aan moet bijdragen.

4. Informele controle

Weinig verhuisbewegingen onder de bewoners van een wijk draagt bij aan meer informele sociale controle. Volgens Blokland (2009) is sociale controle een belangrijke factor voor sociale veiligheid in de openbare ruimte in een wijk. Voor ons onderzoek is dit van belang omdat een 'goed' ingerichte openbare ruimte ervoor kan zorgen dat mensen in een bepaalde wijk willen blijven wonen (Sampson, et al., 1999, pp. 633-660). Bij het ervaren van sociale veiligheid zijn verwachtingen die we van anderen hebben van belang. Die verwachtingen worden volgens Blokland (2009) bepaald door wat we oppikken in de openbare ruimte, in het bijzonder met korte contacten. Blokland (2009) is het eens met Sampson (1997, in Blokland 2009) dat niet de sterke banden zorgen voor meer sociale controle, maar dat juist zwakke contacten in de wijk die mensen opdoen in de openbare ruimte hiervoor van belang zijn. Deze korte contacten kunnen plaatsvinden bij buurtvoorzieningen, zoals winkels en markten en op pleinen.

Publieke familiariteit, het elkaar herkennen en sociaal kunnen plaatsen zonder elkaar noodzakelijk echt te kennen, draagt bij aan het vermogen van mensen om hun omgeving sociaal te kunnen interpreteren en ordenen, en zich er daardoor veilig te kunnen voelen. (Blokland, 2009, p. 224)

Verschillende leeftijdsgroepen spelen op het plein aan de Noordhavenkade (student HRO)

Uit haar onderzoek blijkt dat er een direct verband is tussen positieve inschatting van sociale controle in een wijk en de beoordeling van de veiligheid in de wijk. Als er sprake was van publieke familiariteit, dan was het uitoefenen van informele sociale controle makkelijker. Functievermenging stimuleert ruimtegebruik en intensief gebruik van de openbare ruimte geeft meer mogelijkheden voor het opdoen van sociale informatie (publieke familiariteit). Daardoor gaan mensen elkaar herkennen en de buurt als veiliger beleven.

Het uitsluitende mechanisme van bepaalde groepen die zich delen van de openbare ruimte toe-eigenen, kan veiligheidsgevoelens in de weg staan. Toch moeten we deze toe-eigening niet onmogelijk maken. Juist doordat bepaalde groepen altijd op eenzelfde plek staan ontstaat er een soort van zekerheid, publieke familiariteit. Zolang het gedrag enigszins te reguleren is, zijn vaste stekken voor vaste clubjes (daardoor) eerder een positief dan een negatief verschijnsel. Blokland is van mening dat je 'hangen' daarom ook kunt faciliteren. Daarbij zijn volgens haar twee dingen van belang. Ten eerste dat de inrichting van de openbare ruimte zo ruim is dat de toe-eigening niet tot gevolg heeft dat andere gebruikers nergens terechtkunnen. Ten tweede kunnen volgens haar duidelijk grenzen gesteld worden binnen de openbare ruimte. Op een plein kan bijvoorbeeld een deel speciaal gemaakt worden om te hangen, een ander deel om te sporten en weer een ander deel om te spelen voor kleine kinderen.

Het gaat vooral om het vergemakkelijken van contact tussen mensen met gemeenschappelijke belangen, die wel dezelfde locatie als anderen, maar gesegregeerd gebruiken. (pp. 249-250)

5. Veiligheid

In hoofdstuk 1 hebben we veel geschreven over de veiligheid op pleinen. De kern van ons betoog is dat publieke veiligheid van straten, pleinen en parken niet primair geleverd kan worden door inzet van politie, hoe belangrijk die ook is. Jane Jacobs problematiseert het gegeven dat in sommige wijken en buurten het zorgen voor de veiligheid helemaal is overgedragen aan de politie en particuliere beveiliging.

It is kept primarily by an intricate, almost unconscious, network of voluntary controls and standards among the people themselves, and enforced by the people themselves. (Jacobs, 1992, p. 32)

Het nadeel van de een repressieve veiligheidsbenadering is dat het in eerste instantie wel zorgt voor meer veiligheid voor een bepaalde groep, maar tegelijkertijd bij anderen een gevoel van uitsluiting en onveiligheid veroorzaakt. 'In feite brengen dit soort individuele oplossingen ook collectieve oplossingen met zich mee en dat kan resulteren in situaties die minder goed zijn voor iedereen.' (Carmona et al., 2003, p. 124) Het tegengaan van de gevaren in de openbare ruimte leidt tot het uitsluiten van bepaalde gebruiken en soorten gedrag en uiteindelijk tot het uitsluiten van bepaalde groepen. Anders gezegd bestaat de kans dat het aantal mensen dat gebruikmaakt van een openbare ruimte bij te sterke nadruk op veiligheid kleiner wordt. Dit terwijl veel wetenschappers juist wijzen op het feit dat de aanwezigheid van mensen belangrijk is voor sociale veiligheid. Veel mensen op straat zorgt voor een hoge mate van informele sociale controle in een buurt.

2.3 *Resumé*

We hebben gezien dat op heel veel verschillende manieren naar pleinen kan worden gekeken. Wij benaderen pleinen op een holistische manier. In ons beoordelingsinstrument voor pleinen kijken we naar zowel de sociale als de fysieke kenmerken van de pleinen. De nadruk ligt op sociale processen op pleinen en de manier waarop je die met de fysieke omgeving kunt beïnvloeden (Jacobs, 1961; Whyte, 1980; Madden & Schwartz, 2000).

Zoals we hebben aangegeven aan het begin van dit rapport presenteren we een model en methode voor de benchmarking van de publieke waarde van pleinen. We geven de publieke waarde van een plein weer in een sterdiagram (in hoofdstuk 5 zetten we dit uiteen). Ons model is bedoeld om een bijdrage te leveren aan het vergelijkbaar maken van pleinen, als een analytisch meetinstrument om de publieke waarde zichtbaar te maken. Ook is het een startpunt om scherper en preciezer te gaan kijken waarom bepaalde pleinen meer of minder publieke waarde hebben dan verwacht of dan zou moeten. Een sterrenstelsel voor pleinen maakt het mogelijk om programmatisch en structureel aan de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte te werken. Daarmee is het ook een middel om wijken kindvriendelijker en gezinsvriendelijker te maken, de ontmoetingsfunctie van buurtpleinen te vergroten en jongerenoverlast tegen te gaan.

3 *Vijf typen pleinen*

3.1 *Inleiding*

In steden liggen veel verschillende soorten pleinen. Sommige pleinen lijken op elkaar, andere zijn heel verschillend. Pleinen kunnen van elkaar verschillen door de aanwezige voorzieningen, het type mensen dat er gebruik van maakt of de activiteiten die mensen er ondernemen. Pleinbezoekers kunnen op een terras zitten te kletsen, een potje voetballen, de hond uitlaten of onderweg zijn naar een café of winkel in de buurt. Voor wie iets wil met pleinen (onderzoekers, beleidsmakers, of welzijnsprofessionals) is het belangrijk de vraag te stellen: wat is nu precies een plein? Welke verschillende typen pleinen zijn er? Deze vragen zijn van belang omdat pleinen niet zomaar met elkaar te vergelijken zijn. Daarvoor verschillen pleinen te veel van elkaar. De publieke waarde van pleinen met een winkelfunctie en/of een horecavoorziening kan heel anders zijn dan die van pleinen met vooral sportvoorzieningen.

In dit hoofdstuk maken we allereerst duidelijk welke plekken we definiëren als een plein. Vervolgens benoemen we voorbeelden van pleintypologieën uit de literatuur. Tot slot, en dat is de kern van het hoofdstuk, beschrijven we welke pleintypen wij op basis van eigen onderzoek¹³ onderscheiden

3.2 *Pleinen*

Tijdens de expertmeetings is vaak de vraag gesteld wat een plein nu precies is. Woordenboeken en encyclopedieën verwijzen vaak naar grootstedelijke pleinen. De Dikke van Dale definieert een plein bijvoorbeeld als open ruimte omringd door bebouwing en het Longman Dictionary of Contemporary English verwijst bij de definitie van een *square* naar een grote open ruimte in het centrum van een stad of dorp, normaliter omringd door bebouwing. Een andere definitie, die meer uitgaat van de sociale functie van pleinen, is dat het ontmoetingsplekken zijn voor mensen. Binnen de pleinenaanpak in Breda en Tilburg worden pleinen gedefinieerd als ‘natuurlijke plekken waar mensen elkaar ontmoeten’.

13 In het najaar van 2009 hebben we clusteranalyses uitgevoerd op 54 Rotterdamse pleinen.

Samenvattend definiëren wij pleinen als een open plek in een wijk, stad of dorp waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en waar de gemeente - en in Rotterdam de deelgemeente - invloed op kan uitoefenen. Ons beoordelingsinstrument richt zich daarbij specifiek op pleinen met een buurt- of wijkfunctie. Dit zijn openbare voorzieningen die voornamelijk door buurtbewoners worden bezocht. Grootstedelijke pleinen als het Schouwburgplein in Rotterdam of het Leidseplein in Amsterdam vallen buiten het onderzoek. Tijdens ons werk is ons opgevallen dat veel buurt- en wijkpleinen geen officiële naam hebben. Feitelijk bestaan ze niet. Het zijn openbare plekken omringend door huizen en straten. Deze plekken hebben wel een naam, maar deze is in de loop van de tijd ontstaan, bijvoorbeeld doordat buurtbewoners ze zelf een logische naam hebben gegeven. Dit is het geval bij het Welkomplein en het Snellemanplein in deelgemeente Noord. Dat een plein geen naam heeft is voor het sterrenstelsel niet zo van belang. Het is wel belangrijk dat het een publieke ruimte is waar de deelgemeente verantwoordelijk voor is of invloed op heeft. De opzet is namelijk dat na het vaststellen van de publieke waarde van een plein de deelgemeente de uitkomst kan beïnvloeden door fysieke of sociale interventies. Het sterrenstelsel is een instrument om resultaatgericht in de kwaliteitsverbetering van pleinen te investeren.

3.3 *Pleintypologieën in de onderzoeksliteratuur*

In de literatuur zijn eerder pleintypologieën beschreven. In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste. Grofweg zijn ze onder te verdelen in twee soorten typologieën: pleintypologieën gebaseerd op de vorm van pleinen en pleintypologieën op basis van hun functie. Recente pleintypologieën zijn vooral gebaseerd op de functie van pleinen.

Paul Zucker (1959) beschrijft een typologie waarin hij op basis van verschillen in de vorm vier typen pleinen van elkaar onderscheidt: een gesloten plein, een gedomineerd plein, een nucleair plein en een amorf plein. Het gesloten plein is een plein dat aan alle vier de zijden is afgebakend door bebouwing (Zucker, 1959). Een voorbeeld hiervan is het Rembrandtplein in Amsterdam. Dat plein is omgeven door gebouwen en slechts vanuit de hoeken bereikbaar. Op een gedomineerd plein is de hele inrichting evenals de omliggende bebouwing gericht op één gebouw of een groep dominante gebouwen. Een voorbeeld hiervan is de Nieuwmarkt in Amsterdam, vanwege de prominente bebouwing aan één zijde van het plein. Het derde pleintype van Zucker is het nucleaire plein. Dit is een plein rond een kerk of een ander duidelijk middelpunt zoals de Dam in Amsterdam. Een amorf plein is een onduidelijk afgebakende ruimte, zoals 'Time Square' in New York.

Gehl en Gemzoe (2000) kijken in hun typologie naar de functie van pleinen. Zij beschrijven vijf pleintypen: stedelijke hoofdpleinen, recreatieve pleinen, promenades, verkeerspleinen en monumentale pleinen. Stedelijke hoofdpleinen zijn pleinen met een centrale ligging in de stad. Een recreatief plein is een plein waar mensen elkaar ontmoeten en ontspannen. Op een recreatief plein vind je dan ook vaak terrassen of plekken waar mensen gezamenlijk activiteiten kunnen ondernemen, zoals op het Afrikaanderplein in Rotterdam. Een promenade is een 'ruimte van momentum en richting'. Op het verkeersplein is de centrale functie de verkeerscirculatie en een monumentaal plein is een plein dat van symbolisch belang is (Gehl & Gemzoe, 2000). Een goed voorbeeld hiervan is het Sint Pietersplein in Vaticaanstad.

Een zeer recente indeling in typen pleinen komt van Dordregter (2003; in Van Melik, 2008). Hij kijkt naar de manier waarop mensen pleinen gebruiken en onderscheidt daarin twee typen pleinen: pleinen waar mensen tijd spenderen en activiteiten ondernemen en monumentale pleinen. Met monumentale pleinen bedoelt Dordregter pleinen rond of voor bepaalde gebouwen als monumenten of kerken. De functie van pleinen vormt ook voor Van Melik (2008) de basis voor verschillen tussen pleinen. In eerste instantie maakt zij onderscheid in commerciële en niet-commerciële pleinen. Ze beschrijft drie verschillende soorten commerciële pleinen. De eerste is het culturele plein, waar culturele evenementen plaatsvinden en cultureel entertainment wordt aangeboden, zoals op het Schouwburgplein in Rotterdam. Het tweede commerciële plein is het handelplein. Een handelplein wordt omgeven door winkels en andere gebouwen. Op veel van deze pleinen is een wekelijks markt. De laatste van de drie commerciële pleinen zijn cafépleinen. Dit zijn pleinen die dag en nacht open zijn met terrassen, restaurants en cafés (Van Melik, 2008). Niet-commerciële pleinen hebben volgens Van Melik drie functies: wonen, parkeren en een religieuze of politieke functie.

Terwijl ons onderzoek zich richt op buurtpleinen gelden de meeste pleintypologieën vooral voor grootstedelijke pleinen. Klaassen (1994) beschrijft een typologie die meer gaat in de richting van buurtpleinen. Althans, hij maakt een onderscheid tussen grootstedelijke pleinen en buurtpleinen. Klaassen benoemt vijf pleintypen: het primaire plein, het recreatieplein, het tuinplein, het faciliteitenplein en het stadsplein. Het primaire plein is een klein plein op buurt- en wijkniveau dat meestal dient als parkeerplaats en waar enkele speelvoorzieningen aanwezig zijn. Recreatiepleinen zijn ook pleinen met een wijkfunctie, alleen zijn deze groter qua oppervlakte dan de primaire pleinen. Er zijn vooral groen- en speelvoorzieningen, maar rondom het plein bevinden zich geen voorzieningen als winkels en scholen. Pleinen met veel voorzieningen voor de buurt (zoals winkels, scholen en kerken) noemt Klaassen voorzieningenpleinen. Dan zijn er volgens Klaassen nog de pleinen in een specifiek type wijk, de wijken met een 'tuinstadkarakter'. Die pleinen vormen het centrum van de wijk en hebben een recreatieve functie, maar vaak grenzen ook enkele winkelvoorzieningen en scholen aan deze pleinen. Het laatste van de vijf pleintypen is het stadsplein, een plein met een centrale ligging in de stad waar vaak veel detailhandel aanwezig is (Klaassen, 1994). Een voorbeeld is de Koopgoot in Rotterdam. Deze pleinen zijn van waarde voor alle inwoners van een stad.

3.4 Verschillende typen pleinen in Rotterdamse wijken

In de pleintypologieën komen altijd grootstedelijke pleinen terug. Of zij maken onderscheid in verschillende typen binnen grootstedelijke pleinen, of het grootstedelijke plein is een van de verschillende pleintypen. Onze pleintypologie verschilt van de bestaande typologieën door specifiek in te zoomen op pleinen met een buurt- of wijkfunctie. Met vier van de vijf besproken pleintypologieën heeft onze typologie ook een ding gemeen. We onderscheiden de verschillende typen pleinen op basis van hun functie. In het kort beschrijven wij vijf pleintypen op basis van wat mensen gegeven de inrichting en aanwezige voorzieningen op de pleinen kunnen doen.

Om verschillende typen pleinen te kunnen onderscheiden, hebben we in november 2009 54 Rotterdamse pleinen met elkaar vergeleken. Deze pleinen liggen verdeeld over vijf deelgemeenten: Noord, Kralingen-Crooswijk, Delfshaven, Feijenoord en Charlois (een overzicht van alle pleinen staat in bijlage 6). De vergelijking is gemaakt op basis van de inrichting van de pleinen.

Een observator heeft met behulp van een opnameformulier de inrichting van alle geselecteerde pleinen geïnventariseerd en heeft voor ieder plein een opnameformulier ingevuld.¹⁴ We hebben de 54 pleinen met elkaar vergeleken op drie kenmerken: het aantal verschillende soorten sportvoorzieningen op het plein, het aantal verschillende soorten speelvoorzieningen op het plein en het aantal verschillende soorten wijkvoorzieningen op en rond het plein. In onderstaand kader leggen we uit wat we verstaan onder deze kenmerken.

Aantal verschillende soorten sportvoorzieningen

Op Rotterdamse pleinen vind je veel verschillende soorten sportvoorzieningen. Op de 54 pleinen zagen we voetbalkooien, voetbalvelden met zowel gras- als kunstgrasondergrond, basketbalveldjes, tafeltennistafels, volleybalnetten, openbare tennisbanen en zelfs een kleine atletiekbaan. Op sommige pleinen zie je een voetbalveld, op andere vier verschillende soorten sportvoorzieningen, maar er zijn ook pleinen zonder sportvoorzieningen. Voor ieder plein hebben we het aantal verschillende soorten sportvoorzieningen opgeteld. Dus: een plein met twee voetbalvelden heeft een type sportvoorzieningen en pleinen met een tafeltennistafel, basketbalveld en voetbalkooi hebben drie soorten sportvoorzieningen. Het Afrikaanderplein in Feijenoord en het Schuttersveld in Kralingen-Crooswijk hebben veel verschillende soorten sportvoorzieningen.

Aantal verschillende soorten speelvoorzieningen

Dit kenmerk is op dezelfde manier geconstrueerd als het aantal verschillende soorten sportvoorzieningen, alleen gaat het hier om speelvoorzieningen. Voorbeelden van speelvoorzieningen die we in wijken tegenkwamen zijn de bekende speeltoestellen als schommels, wipkippen, glijbanen, zandbakken en klimrekken. Het Taandersplein en Park 1943 in deelgemeente Delfshaven zijn voorbeelden van pleinen met veel verschillende soorten speelvoorzieningen.

Aantal verschillende soorten wijkvoorzieningen

Veel wijkvoorzieningen als scholen, winkels of cafés liggen aan pleinen. Andere wijkvoorzieningen op de onderzochte pleinen zijn onder meer kerken, kinderdagverblijven, bibliotheken, kappers en buurtcentra. Per plein is het aantal verschillende typen wijkvoorzieningen bij elkaar opgeteld. Het Slingeplein en Plein 1953 in deelgemeente Charlois en het Afrikaanderplein in deelgemeente Feijenoord zijn voorbeelden van pleinen met veel verschillende wijkvoorzieningen.

14 Zie bijlage 7 voor het opnameformulier. Het opnameformulier bevat informatie over het aantal en de typen voorzieningen. We zijn ons ervan bewust dat lang niet alle mogelijke voorzieningen zijn opgenomen in het formulier. Op basis van eerdere observaties op pleinen zijn de meest voorkomende voorzieningen aangegeven op het formulier. De observator heeft iedere andere voorziening zelf genoteerd. Voorzieningen die vaak terugkwamen hebben we toegevoegd aan het uiteindelijke databestand.

3.5 Vijftypen pleinen

De pleintypen zijn gebaseerd op een clusteranalyse op basis van de drie hierboven beschreven kenmerken van pleinen en observaties op de pleinen.¹⁵ Het resultaat is vijf typen pleinen,¹⁶ namelijk: het sportplein, het speelplein, het overlooplein, het uitrustplein en het multifunctionele plein. In deze paragraaf beschrijven we de verschillende typen pleinen.¹⁷

1. Sportplein

De naam zegt het al: sportpleinen zijn vrijwel alleen ingericht om te sporten. Soms bestaat het uit één sportveld - bijvoorbeeld een Cruyff Court - en enkele bankjes, soms zijn er veel verschillende sportvoorzieningen. Het Watergeusplein in deelgemeente Delfshaven is een voorbeeld van een relatief klein sportplein. Zeker in vergelijking met bijvoorbeeld het Lloyd Multiplein in dezelfde deelgemeente of Schuttersveld in deelgemeente Kralingen-Crooswijk. Schuttersveld is meer een grote openbare sportvoorziening voor de wijk. Er zijn twee voetbalvelden (waaronder een Cruyff Court), twee tennisbanen en een soort atletiekbaan. Het plein is omringd door hoge hekken met vier ingangen die ook in de avonden open zijn. Het Cruyff Court en de tennisbanen kunnen 's avonds worden verlicht. Op sportpleinen is vaak sport- en spelleiding aanwezig, bijvoorbeeld vanuit Sport en Recreatie of Thuis Op Straat.

Henegouwerplein in deelgemeente Delfshaven

15 Observatie woensdag 26 augustus 2009 door Nanne Boonstra en Niels Hermens. Daarnaast zijn de onderzoekers voor dit project en andere projecten vele malen aanwezig geweest op pleinen in heel Rotterdam.

16 Omdat we niet alle pleinen in Rotterdam hebben onderzocht, is het goed mogelijk dat er in de toekomst nog pleintypen aan kunnen worden toegevoegd.

17 Een uitgebreide methodologische verantwoording laten we hier buiten beschouwing.

2. Speelplein

Het grootste deel van de onderzochte pleinen is te definiëren als een speelplein. Deze pleinen hebben niet opvallend veel voorzieningen. Er zijn speelvoorzieningen voor kinderen en soms is er ook een sportvoorziening als een basketbalkorf of een voetbalkooi. In de buurt van de grotere speelpleinen bevindt zich vaak een school. Het zijn pleinen die voornamelijk bezocht worden door kinderen of gezinnen die er dicht in de buurt wonen. Op veel speelpleinen organiseren welzijnsorganisaties als Thuis Op Straat activiteiten en/of is een Duimdropcontainer aanwezig. Voorbeelden van speelpleinen zijn het Snellemanplein in deelgemeente Noord en het Taandersplein in deelgemeente Delfshaven.

Taandersplein in deelgemeente Delfshaven (N. Hermens)

3. Overloopplein

Overlooppelen zijn veelal grote verharde pleinen die worden omringd door voorzieningen als winkels, cafés, eettentjes, een bibliotheek, een buurtcentrum of een kerk. Er zijn geen sportvoorzieningen en slechts bij uitzondering is er een speelvoorziening voor kinderen. Kort gezegd is het een plein waar mensen overheen lopen om bij een bepaalde voorziening te komen. Bezoekers blijven nooit langere tijd op het plein aanwezig, maar doen er de dagelijkse boodschappen of maken gebruik van andere voorzieningen. Een belangrijk kenmerk van overlooppelen is dat het een *ruimte*¹⁸ is, een plek waarbij de inrichting geen sturing geeft aan de functie van het plein. De inrichting van het Heemraadsplein in Delfshaven is hier een goed voorbeeld van. Het plein is een grote betegelde ruimte omringd door gras en oude bomen. Het wordt afgescheiden van een weg doordat het iets hoger ligt en er een soort muurtje ontstaat. Veel mensen gebruiken dit als informele zitplek. Het Noordplein in deelgemeente Noord en Plein 1953 in Charlois zijn andere voorbeelden van overlooppelen. Tot slot worden overlooppelen ook vaak gebruikt als plek voor evenementen als een markt of kermis.

18 Hajer & Reijndorp (2001) maken onderscheid tussen *ruimtes* en *plaatsen*. Een ruimte is een plek waar de inrichting geen specifieke functie heeft. Een plaats heeft wel een duidelijke functie, bijvoorbeeld bij speelpleinen of sportpleinen.

Plein 1953 in deelgemeente Charlois (N.Hermens)

4. Uitrustplein

Uitrustpleinen zijn het kleine en rustigere broertje van de overlooppelen. In tegenstelling tot overlooppelen zijn er weinig voorzieningen. Soms is er wel een enkele buurtwinkel of een kapper of iets dergelijks. Een belangrijk kenmerk is dat er relatief veel bankjes en groenvoorzieningen zijn. Door de aard van de activiteiten die mogelijk zijn op deze pleinen - even lekker zitten op een bankje - is het er in de warme en zonnige maanden drukker dan in de winter. Een mooi voorbeeld van een uitrustplein is het Brancoplein in deelgemeente Noord.

Brancoplein in deelgemeente Noord (N. Hermens)

5. Multifunctioneel plein

Op multifunctionele pleinen zijn vaak alle hierboven genoemde voorzieningen aanwezig. Het is een combinatie van sport- en speelvoorzieningen, met winkels of horecavoorzieningen op of aan de rand van het plein. Ook grenzen er soms openbare voorzieningen als een school of een bibliotheek aan. Vaak zie je dat bepaalde delen van het plein voor een specifieke groep mensen zijn ingericht. Zo bevat Park 1943 bijvoorbeeld een deel met speelvoorzieningen voor kinderen, een deel met sportvoorzieningen, een grasveld met bankjes en grenst het aan winkels, een school en andere voorzieningen. Multifunctionele pleinen zijn grote pleinen die niet alleen bezoekers trekken uit de eigen buurt, maar ook uit omliggende wijken. Er worden ook regelmatig activiteiten georganiseerd als een markt of sporttoernooitjes. Een ander bekend Rotterdams voorbeeld van een multifunctioneel plein is het Afrikaanderplein.

Plein Park 1943 in deelgemeente Delfshaven (N. Hermens)

4 *Hoe Rotterdammers buurtpleinen gebruiken en waarderen*

4.1 *Inleiding*

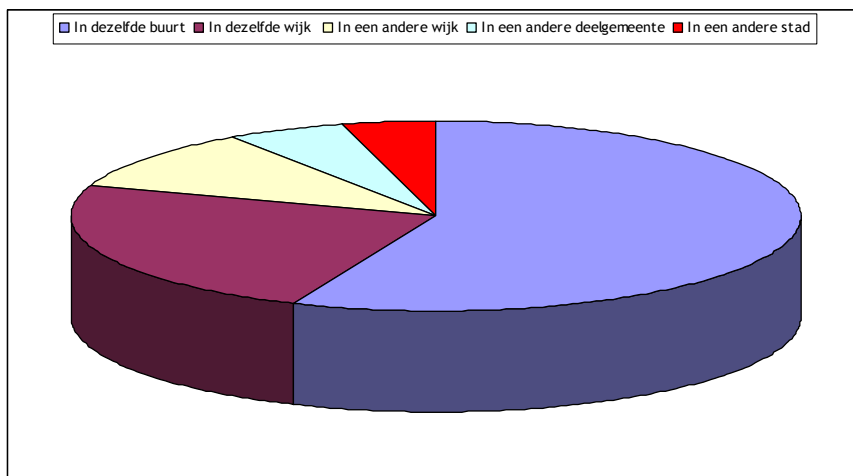
In het voorjaar van 2007 en 2008 hebben tweedejaars studenten van de Hogeschool Rotterdam enquêtes afgenomen op achtereenvolgens 27 en 60 pleinen. Dit betrof een projectopdracht in opdracht van het Verwey-Jonker Instituut en Thuis Op Straat. In totaal zijn in die twee jaar 2.366 respondenten ondervraagd. Het onderzoek is gebaseerd op de uitgangspunten van Project for Public Spaces. In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste resultaten samen.

Iets meer dan de helft van de respondenten (52%) is een man en 48% is een vrouw. Het grootste deel van de respondenten is jonger dan 20 jaar. De oorzaak daarvan is dat dit de groep is die het meest gebruikmaakt van pleinen.

1. Bereikbaarheid en woonafstand van het plein

Twee derde van de mensen die de pleinen bezoeken komt hier lopend naar toe. 18% bereikt het plein met de fiets of de scooter. Dit ligt overigens voor de hand omdat meer dan de helft van de ondervraagde pleinbezoekers in de buurt van het plein woont. Een kwart van de respondenten woont niet in de buurt van het plein, maar wel in dezelfde wijk. Een op de tien bezoekers woont in een andere wijk en een op de twintig in een andere deelgemeente (zie figuur 1). Het feit dat een groot deel van de pleinbezoekers in de buurt of wijk woont waar het plein ligt, toont aan dat de pleinen een buurtfunctie vervullen.

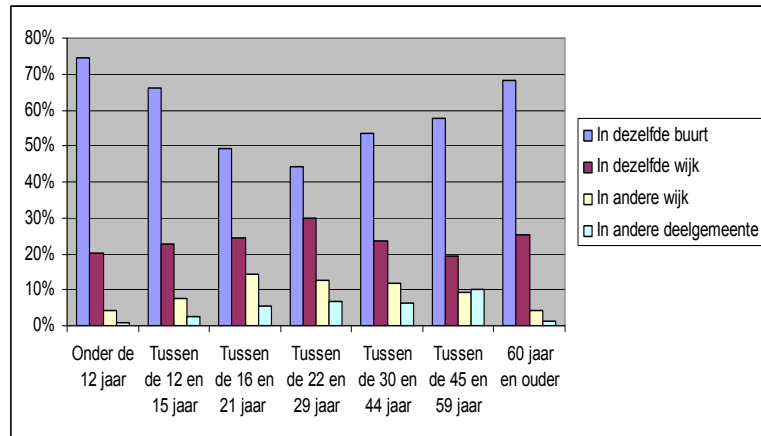
Figuur 1 Afstand van woonplaats van pleinbezoekers tot het plein dat zij bezoeken

Vooral voor jonge kinderen en mensen boven de 60 hebben pleinen een belangrijke functie in de buurt. (zie figuur 2)

Een op de vijf respondenten ervaart belemmeringen bij het bezoeken van pleinen. Vrouwen ervaren meer belemmeringen dan mannen en hoe hoger de leeftijd, hoe meer belemmeringen mensen ervaren. Belemmeringen hebben vooral te maken met de sociale context op een plein als de aanwezigheid van bepaalde groepen of personen. Onveilige verkeerssituaties worden vrijwel nooit benoemd als belemmering om een plein te bezoeken.

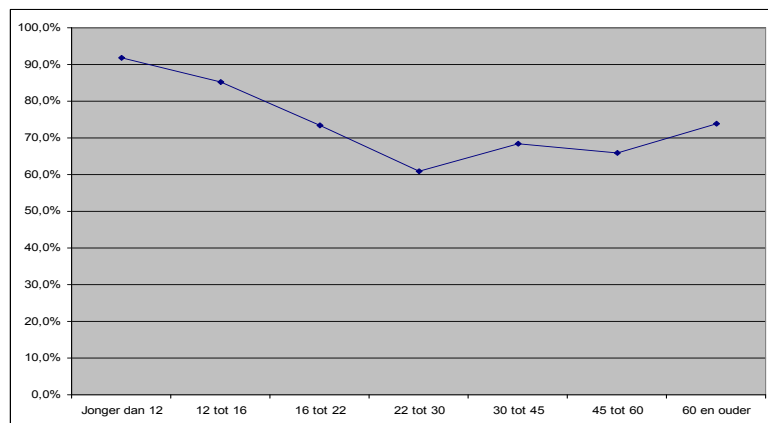
Figuur 2 Percentages leeftijd geïnterviewde in relatie tot woonafstand plein

2. Gebruik en activiteiten op de pleinen

Bijna driekwart van de respondenten bezoekt meerdere keren per week het plein waar zij zijn ondervraagd. Vooral kinderen zijn vaak op de pleinen te vinden. Twee derde van de ondervraagde kinderen is iedere dag op het plein. In figuur 3 is de bezoekfrequentie per leeftijdsgroep te zien.

Figuur 3 Percentage respondenten dat een paar keer per week of iedere dag aanwezig is op het plein naar leeftijd

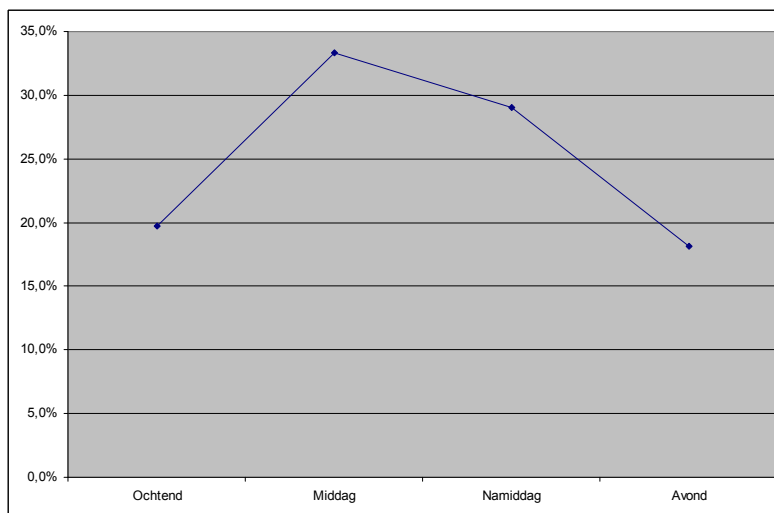
De tijd dat mensen op een plein verblijven kan verschillen. Een derde van de pleinbezoekers is normaal gesproken korter dan een half uur op het plein, 30% verblijft gebruikelijk een half uur tot een uur op het plein, 21% één tot twee uur en 15% van de pleinbezoekers meer dan twee uur. Uit de

enquête blijkt dat de tijd dat mensen op een plein verblijven te maken heeft met sociale achtergrondkenmerken:

- Jongens of mannen verblijven over het algemeen langer op de pleinen dan meisjes of vrouwen.
- Kinderen bezoeken pleinen gebruikelijk langer dan volwassen bezoekers.
- Als allochtone Nederlanders een plein bezoeken, spenderen zij daar meer tijd dan wanneer autochtone Nederlanders dit doen.
- Mensen die in de buurt van een plein wonen, verblijven langer op dat plein dan bezoekers uit andere wijken.

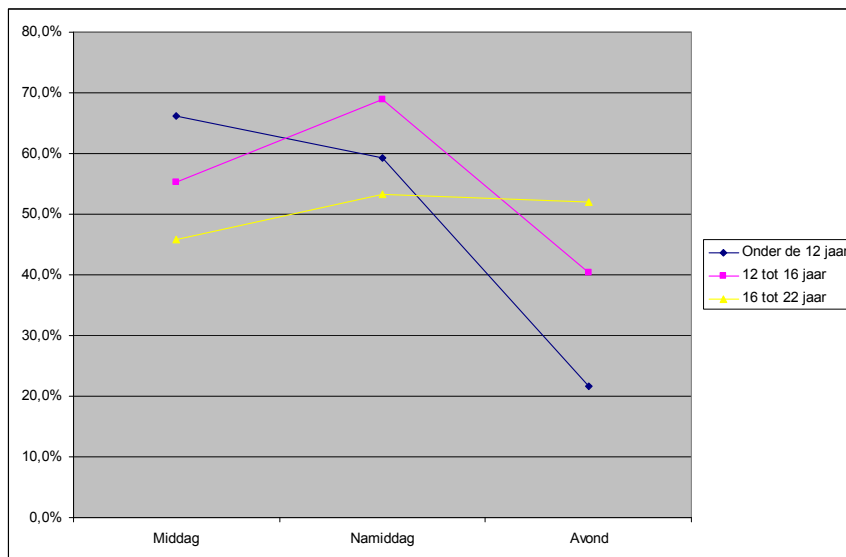
Mensen bezoeken pleinen op verschillende momenten van de dag. In figuur 4 zien we dat de pleinen in Rotterdam het meest bezocht worden in de middaguren.

Figuur 4 Percentage respondenten dat gebruikt maakt van pleinen over vier dagdelen

Mannen bezoeken pleinen vaker 's avonds dan vrouwen. Vrouwen zijn er vaker in de ochtend en middag. Pleinen lijken in de loop van de dag van karakter te veranderen. In de ochtend zijn er vooral mensen tussen de 45 en 60 jaar. 's Middags zijn vrijwel alle leeftijdsgroepen aanwezig op de pleinen, behalve jongeren tussen de 16 en 22 jaar oud. Tot slot zijn in de avonden de 16- tot 22-jarigen de grootste groep op het plein. Deze groep lijkt zich, samen met de 12- tot 16-jarigen, het plein in de avonden toe te eigenen. Ook 's middags is er enige variatie te zien. Kinderen onder de 12 jaar zijn in het begin van de middag de grootste groep op de pleinen. In de namiddag wordt het plein overgenomen door 12- tot 16-jarigen en zoals gezegd zijn de 16- tot 22-jarigen in de avond de grootste groep pleinbezoekers. Figuur 5 geeft deze overgang duidelijk weer.

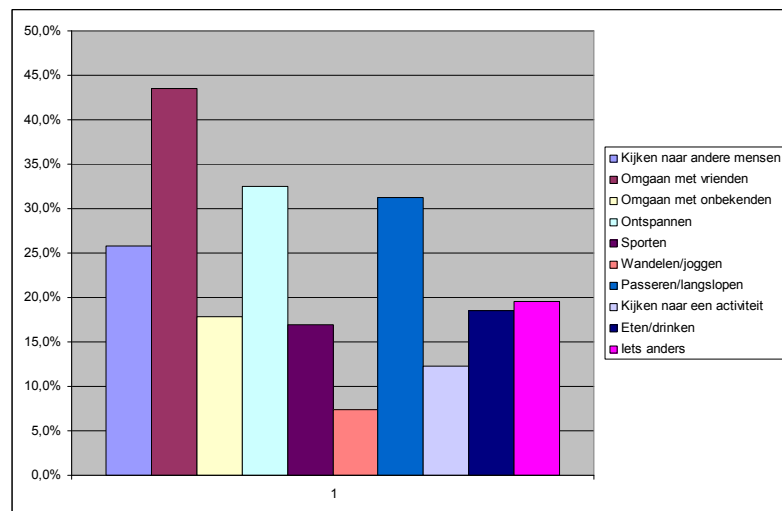
Figuur 5 Aanwezigheid op verschillende pleinen naar leeftijdscategorie kinderen en jongeren

Samengevat lijken pleinen in de loop van de dag van karakter te veranderen. In de ochtend lopen er vooral veel oudere buurtbewoners en toevallige passanten langs. Als 's middags de scholen uit zijn, veranderen veel pleinen in een kinderspeelplaats. Kinderen sporten of spelen er en kletsen met vrienden en vriendinnen. Ook zijn er op dat moment vaak professionals op de pleinen aanwezig die sport- en spelactiviteiten begeleiden. Later op de middag wordt het plein overgenomen door jongeren tussen de 12 en 16 jaar en in de avond maken vooral jongeren van 16 jaar en ouder gebruik van de pleinen.

Figuur 6 laat zien welke activiteiten mensen op de pleinen ondernemen. Dit is de respondenten gevraagd in een open vraag waarbij de enquêteurs de antwoorden categoriseerden. Bijna de helft van de respondenten ontmoet vrienden of vriendinnen op de pleinen. Andere populaire activiteiten zijn kijken naar andere mensen (26%), ontspannen (33%) en passeren of langslipen (31%).

Figuur 6 Activiteiten die pleinbezoekers ondernemen op de pleinen

Vrouwen kijken vaker dan mannen naar andere mensen of naar activiteiten. Ook zijn vrouwen vaker dan mannen op de pleinen om te wandelen of joggen. Mannen zijn vaker op de pleinen om te sporten en vrienden te ontmoeten. Kinderen sporten vooral op pleinen. Na hun zestiende verruilen veel jongeren sportieve activiteiten voor ontspannen. Voor hen is omgaan met vrienden overigens de populairste activiteit op de pleinen. Volwassenen lopen vooral langs de pleinen en kijken er naar andere mensen, vaak hun kinderen. Senioren bezoeken pleinen vooral om te wandelen, te kijken naar andere mensen en te ontspannen. Veel mensen komen ook op de pleinen vanwege een dagelijkse bezigheid of uit routine. Voorbeelden van deze bezigheden zijn de hond uitlaten, boodschappen doen of de auto parkeren.

3. Gebruiksgemak van pleinen

Driekwart van de respondenten vindt dat er voldoende zitmogelijkheden zijn op het plein waarover zij zijn ondervraagd. Ongeveer twee derde van de ondervraagde pleinbezoekers vindt dat de pleinen schoon genoeg zijn en voelt zich er veilig. Wel blijkt uit de enquête dat mensen zich 's avonds vaker onveilig voelen op de pleinen dan overdag. Wellicht dat de oververtegenwoordiging van jongeren op de pleinen een oorzaak is dat mensen het plein mijden als het donker is.

We hebben respondenten gevraagd wat zij aantrekkelijk vinden aan het plein waarover zij zijn ondervraagd. Uit de antwoorden blijkt dat goede zitmogelijkheden belangrijk zijn en dat de pleinen een echte buurtfunctie hebben. Hieronder volgt een opsomming van interessante en veel gegeven antwoorden.

Als ik hier met vrienden zit kunnen we lekker bij de winkels wat te eten en te drinken halen. Vlakbij het plein zijn namelijk winkels. Dan kunnen we lekker op een bankje op het plein zitten.

De bankjes in de schaduw van de bomen. Daar zit ik graag met vrienden.

Dicht bij huis. Als er meer licht zou zijn, zou ik nog vaker van het plein gebruikmaken.

Er is voor iedere doelgroep wel iets te doen. Voor de jongeren is er de een voetbalkooi, voor de kleintjes is er het gras, en voor de rest staan er bankjes waarop gezeten kan worden.

Het is groot en voor de kleintjes heb je een aparte 'afdeling'.

Het vele groene gras en de bankjes. Maar hier zitten soms wel enge mensen op. Die mensen drinken veel bier en er wordt ook wel eens een blowtje gerookt.

Ik maak er minder gebruik van sinds de stoelen zijn weggehaald en de stadsmariniers hier zijn gekomen.

Omdat het een veilige plaats is voor de kinderen om 's middags te spelen. Er is een mooi voetbalveld en door de hekken is het veilig en komt de bal niet op de weg.

Het is dichtbij en mijn kind kan er goed en veilig spelen. Als er meer buurtbewoners zijn, houden we elkaar in de gaten.

Het is een centrale ontmoetingsplek voor al mijn vrienden uit de buurt.

Het is een plein waar veel buurtbewoners komen en hier kan je dan lekker rustig zitten drinken en lekker zitten kletsen.

Het is in mijn buurt... En ik kan er lekker zitten als het lekker weer is. Ik heb geen tuin, alleen maar een klein balkon.

Het ligt tegenover mijn huis. Het is leuk om met andere vrouwen contact te hebben. Het is een soort ontmoetingsplek.

Moeders zitten samen op een bank op het Snellemanplein in deelgemeente Noord
(N. Boonstra)

Een derde van de respondenten, en dan vooral kinderen en mensen die in de buurt van het plein wonen, heeft een favoriete plek op het plein. Veel genoemde favoriete plekken zijn het voetbalveld of de voetbalkooi en specifieke bankjes. Bankjes zijn vaak favoriet omdat het een rustige plaats op het plein is, ze in de schaduw of juist in de zon staan, en omdat mensen daar met vrienden kunnen zitten. Maar bankjes zijn vooral populair omdat het plekken zijn van waaruit mensen het plein goed kunnen overzien. Vooral voor ouders is dit een belangrijke reden om een specifiek bankje aan te wijzen als hun favoriete plek op het plein. 'Het bankje in het midden van het plein, omdat dit overzichtelijk is en ik zo mijn kinderen in de gaten kan houden.' En: 'Op de verhoging. Dan kan ik mijn kinderen goed in de gaten houden en ik kan daar lekker zitten.'

4. Sociale omgeving en leefbaarheid van pleinen

Hoe dichter mensen bij een plein wonen, hoe positiever zij zijn over de sfeer op het plein. Dit kan komen doordat zij bekend raken met het plein of omdat zij zelf voor een groot deel de sfeer kunnen bepalen. Mannen vinden de sfeer op de pleinen beter dan vrouwen en hoe ouder mensen zijn hoe negatiever zij zijn over de sfeer op de pleinen. Allochtone Nederlanders ervaren de sfeer op de pleinen anders dan autochtone Nederlanders; zij zijn hier positiever over. 'Aardige mensen', 'mensen die goed met elkaar omgaan' of 'bekende mensen', zorgen volgens de respondenten voor een goede sfeer op een plein. Een ander interessant antwoord benadrukt dat contacten tussen buurtbewoners zorgen voor een goede sfeer: 'Bewoners onderling. Hierdoor blijft het belang van het pleintje bestaan. Dit is samen zijn en dingen doen. Vooral in de zomer.' Ook is er een respondent die aangeeft dat diversiteit op het plein bijdraagt aan een goede sfeer: 'De spelende kinderen. Die zijn gemengd. De helft is allochtoon en de helft Nederlands. Zo komen culturen bij elkaar.'

Een groot aantal pleinbezoekers geeft aan dat naast de sociale omgeving ook de fysieke omgeving bijdraagt aan de sfeer op de pleinen. Het moet er volgens hen bijvoorbeeld schoon zijn en ook veel groen kan bijdragen aan een goede sfeer. Veel respondenten zeggen bovendien dat de voorzieningen als winkels, terrassen en scholen op en rondom pleinen bijdragen aan een goede sfeer op de pleinen.

Tot slot sluiten georganiseerde activiteiten aan bij de sfeer op een plein. Een citaat: 'De sfeer verschilt per keer. Als er een activiteit wordt georganiseerd is het heel gezellig. Dan wordt iedereen op het plein erbij betrokken.'

4.2 *Resumé*

Samenvattend kunnen we zeggen dat pleinen een belangrijke buurtfunctie hebben. Mensen maken vooral gebruik van pleinen in hun eigen buurt en hebben er contact met buurtgenoten. Pleinen veranderen gedurende de dag van karakter. 's Ochtends zijn er voornamelijk jonge kinderen, volwassenen en senioren, maar in de loop van de middag en vooral 's avonds eigenen tieners zich de pleinen toe. Dat Rotterdamse pleinen een belangrijke sociale functie hebben blijkt uit het feit dat mensen deze vooral bezoeken om met vrienden om te gaan.

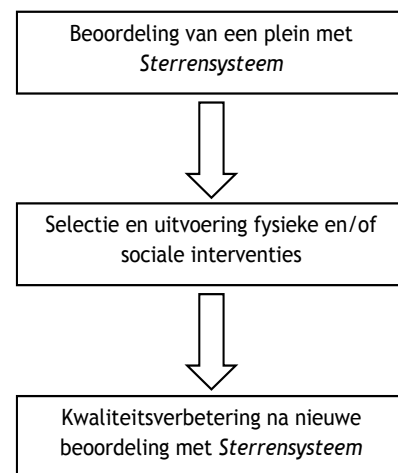
5 *Het sterrenstelsysteem voor pleinen*

5.1 *Inleiding*

Het idee achter het sterrenstelsysteem voor pleinen is dat we de publieke waarde van pleinen over de tijd meten. Verbeteringen in die publieke waarde zijn mogelijk door bewust interventies uit te voeren naar aanleiding van eerdere pleinmetingen. Op dit moment hebben we de publieke waarde van pleinen in twee Rotterdamse deelgemeenten voor het eerst in kaart gebracht. In dit hoofdstuk zetten we de methodiek van het sterrenstelsysteem voor pleinen uiteen. We leggen uit hoe de publieke waarde van pleinen wordt beoordeeld.

5.2 *Opbouw Sterrenstelsysteem*

Het sterrenstelsysteem bestaat uit vier stappen. In de eerste stap wordt bepaald onder welk pleintype een plein valt. Dit is van belang om in een later stadium de uitkomsten te kunnen interpreteren en pleinen te vergelijken met andere pleinen van hetzelfde type. Door middel van enquêtes met omwonenden en mensen die aanwezig zijn op het plein en door een pleinschouw wordt in stap twee de publieke waarde van de pleinen gemeten. In stap drie, de pleinbeschrijving, geven gesprekken met professionals, ondernemers en andere betrokkenen meer diepgang en betekenis aan de cijfers. Dit kan worden aangevuld met documenten of een ander type informatie die over het plein bekend zijn. De pleinbeschrijving dient als basis voor de laatste stap: het bespreken van de uitkomsten met ambtenaren, bewonersgroepen en wijkprofessionals. De uitkomst daarvan is het uitzetten van interventies op het plein. Schematisch ziet de inzet van het sterrenstelsysteem er als volgt uit:

Van getallen naar sterren

In het sterrensysteem voor pleinen is het maximale aantal sterren vijf en het minimale aantal sterren één. Een plein kan niet nul sterren krijgen. Om voldoende variatie over de tijd en tussen verschillende pleinen te zien, werken wij ook met halve sterren. In onderstaande tabel is te zien waar de verschillende aantallen sterren voor staan. Net als bij de andere sterrensystemen worden pleinen beoordeeld op meerdere criteria: de vijf thema's van de publieke waarde van pleinen.

Om een plein een aantal sterren toe te kennen moet een aantal stappen worden genomen. Allereerst worden de vragen uit de vragenlijst omgezet naar een waarde voor vijf aparte constructen (zie bijlage 2 en bijlage 5). Vervolgens worden deze waarden visueel gemaakt in een sterdiagram. De laatste stap is het toekennen van het aantal sterren aan de pleinen.

De enquête

Bijna alle vragen zijn opgebouwd uit vijf antwoordcategorieën, bijvoorbeeld, helemaal niet waar (1), niet waar (2), neutraal (3), waar (4) en helemaal waar (5). Een andere mogelijkheid is nooit (1), zelden (2), soms (3), vaak (4) en altijd (5). De waardes voor de antwoordcategorieën hebben een waardering. Deze is als volgt:

- 1 = zeer negatief
- 2 = negatief
- 3 = neutraal
- 4 = positief
- 5 = heel positief

We berekenen het aantal sterren op een manier waardoor er voldoende variatie is te zien in het aantal sterren tussen verschillende pleinen en op een plein in de loop van de tijd. Zoals gezegd werken we ook met halve sterren. Daarnaast verschillen de stappen waardoor het moeilijker is van 1 ster naar 1,5 ster te groeien dan van bijvoorbeeld 3 sterren naar 3,5 sterren. Tabel 1 laat zien welke publieke waarde gekoppeld is aan welk aantal sterren.

Tabel 1 Omreken tabel publieke waarde naar aantal sterren

Aantal sterren	Publieke waarde	Waardering in woorden
☆	1 - 2,5	(slecht)
☆1/2	2,5 - 3	(slecht/neutraal)
☆☆	3 - 3,25	(neutraal)
☆☆1/2	3,25 - 3,5	(neutraal/matig positief)
☆☆☆	3,5 - 3,75	(matig positief)
☆☆☆1/2	3,75 - 4	(matig positief/positief)
☆☆☆☆	4 - 4,25	(positief)
☆☆☆☆1/2	4,25 - 4,5	(positief/zeer positief)
☆☆☆☆☆	4,5 - 5	(zeer positief)

Voorbeeld ter verduidelijking

Als voorbeeldplein nemen we Park 1943, dat we tijdens de testfase hebben onderzocht. Onderstaande tabel toont de scores op de indicatoren van de verschillende constructen.

Tabel 2 Park 1943

Construct	Indicator	Waarde
Gebruik	Bezoekfrequentie	3,86
	Diversiteit activiteiten	3,50
	Diversiteit gebruikers	4,33
	Georganiseerde activiteiten	3,30
	Mensen aanwezig	3,08
Inrichting	Onderhoud plein	4,1
	Zitgelegenheden	4,3
	Aantal voorzieningen	4
	Vervuiling en verloedering	3,64
Informele controle	Informele controle	3,53
Sfeer en interactie	Sfeer	3,45
	Interactie	3,85
Veiligheid	Veiligheidsgevoel	4,63
	Middelengebruik en overlast	2,66
	Mijdingsgedrag	4,67

De volgende stap is het berekenen van de gemiddelde waarde op de verschillende constructen (zie tabel 3). De gemiddelde score op de publieke waarde is 3,76 en dat betekent dat Park 1943 een plein is met 3,5 ster. De score valt binnen de 3,75 en de 4.

Tabel 3 Park 1943: berekening aantal sterren

Construct	Waarde
Gebruik	3,61
Inrichting	4,01
Informele controle	3,53
Sfeer en interactie	3,65
Veiligheid	3,99
Totaalscore	18,79
Gemiddelde score	3,76
Aantal sterren	☆☆☆1/2

Uitvoering sterrenstelsysteem

Tabel 1 geeft de vier stappen van het sterrenstelsysteem voor pleinen schematisch weer. In dit hoofdstuk beschrijven we iedere stap van het sterrenstelsysteem voor pleinen in detail.

Tabel 4 Opbouw Sterrenstelsysteem voor pleinen²⁰

Fase	Resultaat	Methoden
Stap 1	Pleintype	Kijk naar de fysieke kenmerken van het plein en de voorzieningen op en rond het plein, en beoordeel hoe bezoekers het plein vooral gebruiken.
Stap 2	Sterdiagram	Neem enquêtes af met bezoekers van het plein en omwonenden, en maak een pleinschouw.
Stap 3	Pleinbeschrijving	Houd korte Interviews met ondernemers aan het plein en wijkprofessionals (wijkagent, welzijnswerk, corporatie), verzamel informatie over het plein.
Stap 4	Pleinverbeteragenda	Bespreek de uitkomsten uit stap 1, 2 en 3 met bewonersgroepen, wijkprofessionals en/of beleidsmakers. Stel samen een pleinverbeteragenda op. Maak onderscheid tussen acties voor de korte en langere termijn.

Niet voor ieder plein hoeven alle stappen te worden doorlopen. Uit de expertmeetings blijkt dat stap 1 en 2 op te vatten zijn als een *quickscan* van de publieke waarde van pleinen in een deelgemeente.²¹ Op basis van de resultaten uit stap 2 - het aantal sterren dat een plein krijgt - is te bepalen of stap 3 en stap 4 ook moeten worden uitgevoerd. Als blijkt dat op een bepaald plein de sfeer niet goed is, kunnen interventies worden ingezet die hier een positieve invloed op kunnen hebben. Het is belangrijk om aan te geven dat het Sterrenstelsysteem geen kortetermijnoplossing is voor problemen op een plein. Het heeft als doel bij te dragen aan positieve ontwikkelingen van Rotterdamse pleinen op de lange termijn.

We gaan hieronder uitvoeriger in op de vier stappen. Wat houden deze in? Wat is het resultaat van de stappen? En waarom zijn ze belangrijk? Aan het einde van het hoofdstuk presenteren we de aanpak compact in een stappenplan.

²⁰ De doorlooptijd van stap 1 en stap 2 is ongeveer een maand. De duur van de stappen 3 en 4 verschilt per situatie.

²¹ Het systeem moet zich niet beperken tot alleen maar 'slechte' pleinen of één bepaald type plein. De bruikbaarheid en de kwaliteit nemen toe naarmate je een bepaald plein kunt vergelijken met een vergelijkbaar ander plein in de wijk, deelgemeente of stad. Een systeem dat alleen maar ingezet wordt op slechte pleinen kan bovendien stigmatiserend werken en daardoor een negatief neveneffect hebben.

Stap 1: Pleintype bepalen

Hoofdstuk 2 beschreef vijf pleintypen: sportpleinen, speelpleinen, uitrustpleinen, overlooppelen en multifunctionele pleinen.²² Het maken van onderscheid in verschillende typen pleinen is om verschillende redenen belangrijk. Ten eerste maakt het pleinen vergelijkbaar. Uit de expertmeetings blijkt dat verschillende typen pleinen niet zonder meer met elkaar te vergelijken zijn. Multifunctionele pleinen bijvoorbeeld, waar mensen veel verschillende activiteiten kunnen ondernemen, hebben een grotere kans op een grote publieke waarde dan sportpleinen waar mensen hoofdzakelijk komen om te sporten. Toch is, omwille van de vergelijkbaarheid tussen alle pleinen en de uitvoerbaarheid in de praktijk, één algemeen Sterrenstelsel wenselijker dan vijf verschillende beoordelingsinstrumenten.²³

Kennis van het pleintype is noodzakelijk bij de interpretatie van het aantal sterren dat een bepaald plein krijgt toegekend. Het maakt het bijvoorbeeld mogelijk de publieke waarde van een sportplein te vergelijken met de publieke waarde van andere sportpleinen in dezelfde deelgemeente. Vertegenwoordigers van de deelgemeenten merkten bovendien op dat het werken met pleintypen een waardevol instrument is om te kijken naar de verhouding tussen de verschillende typen pleinen in de stad of meer specifiek in hun deelgemeente. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat in wijken in de deelgemeente verhoudingsgewijs veel sportpleinen zijn en vrijwel geen uitrustpleinen. Dit kan een bewuste keuze zijn vanwege de bevolkingssamenstelling, maar het is ook mogelijk dat dit onbedoeld zo is ontstaan. In dat geval kan de informatie een *eyeopener* zijn voor de betreffende stad of deelgemeente. De typologie is geen rangorde; het ene type plein is niet per se beter of slechter dan het andere. Ook al blijkt in de praktijk dat multifunctionele pleinen een grotere publieke waarde hebben dan andere typen pleinen. Het doel is niet enkel multifunctionele vijfsterrenpleinen te creëren, maar een goede verdeling van pleintypen over een wijk of deelgemeente.

Twee aspecten zijn bepalend voor het type plein. Ten eerste wordt een plein op basis van de in hoofdstuk 3 beschreven kenmerken van de typen pleinen ingedeeld bij een bepaald type plein. Ten tweede wordt ook de functie die een deelgemeente het plein toedicht hierin meegenomen.

Stap 2: Sterdiagram pleinen

Deze stap is de kern van het sterrenstelsel voor pleinen. Hierin wordt de publieke waarde van pleinen beoordeeld met een aantal sterren. Doel van deze stap is nadrukkelijk *niet* het maken van een ranglijst van Rotterdamse pleinen. Wel moet deze stap duidelijk maken wat de publieke waarde van een plein is en op welke gebieden het plein te verbeteren is. De achterliggende methodiek en cijfers zijn daarmee belangrijker dan het aantal sterren dat een plein krijgt toebedeeld. Om een beeld te krijgen van de publieke waarde van een plein kijken we naar vijf aspecten van het plein: gebruik, inrichting, informele controle, sfeer & interactie, en veiligheid. In het vervolg van dit rapport noemen we dit de constructen.²⁴ De 'score' van een plein op ieder van deze constructen maken we zichtbaar in een visueel hulpmiddel: het sterdiagram (zie figuur 7). Varna en Tiesdell (nog te verschijnen) doen hetzelfde voor wat zij noemen de '*publicness of public space*'. Zij onderschei-

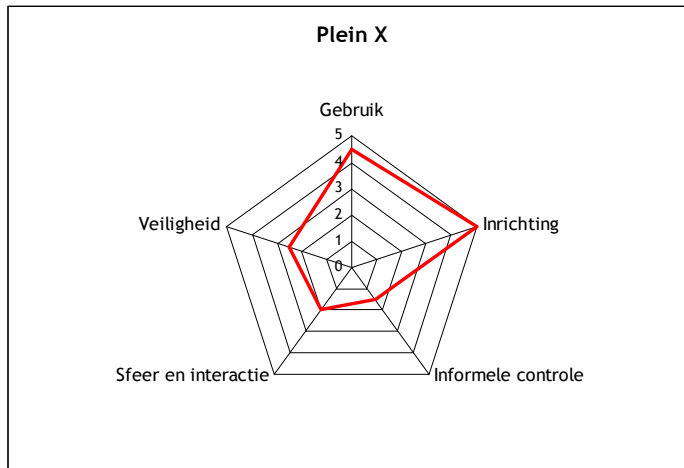
22 Zoals gezegd in hoofdstuk 3 zijn deze pleintypen niet uitputtend en kunnen er in de loop van de tijd andere typen pleinen aan worden toegevoegd.

23 Dit komt nadrukkelijk naar voren in de expertmeetings.

24 In de toekomst kunnen deze constructen wijzigen. Nieuwe inzichten kunnen als gevolg hebben dat nieuwe constructen worden toegevoegd of de huidige worden vervangen.

den vijf indicatoren: eigenaarschap, controle, burgerschap, animatie en toegang. Het model van Varna en Tiesdell richt zich op de publieke ruimte in het algemeen.

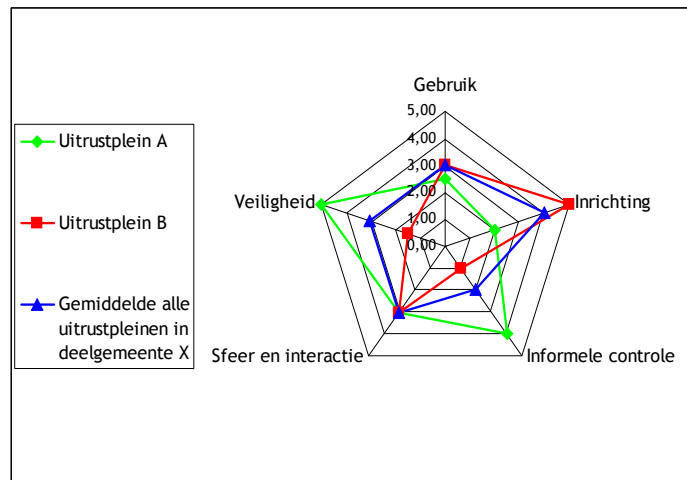
Figuur 7 Voorbeeld sterdiagram

Het sterdiagram maakt in één oogopslag duidelijk welke aspecten van een plein sterk zijn en welke aspecten aandacht verdienen. Het voorbeeldplein krijgt een hoge waarde voor inrichting en gebruik. De veiligheid, informele controle en sfeer en interactie op het plein kunnen echter zeker nog worden verbeterd.

Met het sterdiagram kun je pleinen ook met elkaar vergelijken. Op die manier is het een instrument voor benchmarking. Aan de hand van figuur 8 is het bijvoorbeeld mogelijk de score van een uitrustplein A te vergelijken met die van een ander uitrustplein of de gemiddelde publieke waarde van uitrustpleinen in een bepaalde deelgemeente. Op uitrustplein A is, in vergelijking met wat gemiddeld is voor uitrustpleinen, veel informele controle en een hoge mate van veiligheid. De inrichting is daarentegen beduidend minder dan gemiddeld. Een volgende stap is om te kijken wat daar de oorzaak van is. Is het plein vervuild of zijn er te weinig voorzieningen of zitmogelijkheden? Het antwoord op deze vraag wordt duidelijk wanneer we kijken naar hoe de waarde op een bepaald construct is opgebouwd.

Figuur 8 Vergelijking publieke waarde verschillende pleinen

Ieder construct is opgebouwd uit een aantal indicatoren. In deze paragraaf bespreken we aan de hand van deze indicatoren wat de constructen precies betekenen. Voor een gedetailleerde operationalisering en uitleg verwijzen we naar bijlage 5.

De indicatoren zijn geoperationaliseerd naar enquêtevragen die worden voorgelegd aan mensen die het plein bezoeken en omwonenden binnen een straal van honderd meter.²⁵ De mate van verloeder-
ing en vervuiling stellen we vast met behulp van een pleinschouw. De vragenlijst en de pleinschouw
zijn te zien in bijlage 2 en bijlage 4. Hoe meer respondenten per plein, hoe betrouwbaarder de
resultaten. Wij bevelen aan te streven naar zestig respondenten op de kleinere pleinen en honderd
op de grote pleinen met een evenredige verdeling tussen omwonenden en bezoekers van het plein.²⁶
Een andere aanbeveling is de enquêtes in het voorjaar of de zomer af te nemen. Dan zijn namelijk
de meeste mensen op het plein aanwezig.²⁷ Tot slot dienen zoveel mogelijk verschillende groepen
ondervraagd te worden zodat de meningen en ervaringen van bijvoorbeeld jongeren en ouderen,
allochtonen en autochtonen en mannen en vrouwen tot uiting komen in de ster.

In deze paragraaf bespreken we waar ieder construct van de publieke waarde van pleinen precies
voor staat. Afwegingen over wat positief en wat negatief is zijn gebaseerd op de in hoofdstuk 1 en 2
gepresenteerde onderzoeksliteratuur, theoretische concepten en eigen onderzoek²⁸ op meer dan
vijftig pleinen in Rotterdam.

Gebruik

Het construct *gebruik* heeft vijf indicatoren: frequentie pleinbezoek, diversiteit aan activiteiten,
diversiteit gebruikers, aantal georganiseerde activiteiten en mensen aanwezig op het plein. Een
eerste veronderstelling is dat hoe meer mensen en hoe vaker mensen een plein bezoeken, hoe
groter de publieke waarde van dat plein is. Andersom geredeneerd hebben pleinen waar vrijwel
geen mensen aanwezig zijn, geen waarde voor omwonenden of andere mensen die het plein zouden
kunnen bezoeken. Dit aspect van *Gebruik* komt aan de orde in de indicatoren frequentie pleinbe-
zoek en mensen aanwezig op het plein.

Een tweede veronderstelling is dat diversiteit op pleinen positief is voor de sociale kwaliteit van
pleinen. Dit leiden we bijvoorbeeld af uit bevindingen van Whyte (1980). Hij heeft het daarbij vooral
over diversiteit aan mensen op een plein. Een plein dat alleen wordt gebruikt door kinderen tussen
de vier en acht jaar of een plein waar alleen senioren wandelen, is slechts voor een selecte groep
van waarde. Een plein waar zowel jongens als meisjes, volwassen mannen en vrouwen en mensen
van verschillende etnische achtergronden komen heeft een grotere publieke waarde. Deze waarde
zit vooral in het feit dat contact met mensen met andere culturele achtergronden het vertrouwen in

25 We ondervragen in deze fase bewust geen professionals en ondernemers op het plein. Zij hebben namelijk
vaak een belang bij het beoordelen van hun plein. Sportbuurtwerkers zouden hun antwoorden bijvoorbeeld
kunnen sturen in een richting dat meer georganiseerde activiteiten nodig zijn. Daarmee krijg je een
'gekleurd' resultaat. Daarnaast, en dat is misschien nog wel belangrijker, zijn het omwonenden en bezoekers
van het plein die het plein gebruiken en het beste kennen. Professionals en ondernemers worden in fase 3
wel specifiek gevraagd naar hun mening over het plein waar zij werken.

26 Uit de testfase en de nulmeting op pleinen in de deelgemeenten Noord en Delfshaven blijkt dat het
streefaantal respondenten en een evenredige verdeling niet altijd haalbaar zijn. Bij kleine pleinen als het
Brancoplein is een grote respons moeilijk haalbaar en bij pleinen als het Lloyd Multiplein waar geen huizen
aan grenzen is het onmogelijk omwonenden te ondervragen.

27 Veel levendigheid op het plein kan de antwoorden beïnvloeden. Om dat te beperken is het belangrijk te
benadrukken dat respondenten bij het beantwoorden van de vragen moeten kijken naar het afgelopen jaar
als geheel.

28 2366 enquêtes afgenomen op pleinen in 2008 en 2009 en observaties op pleinen.

andere mensen vergroot en vooroordelen vermindert (Allport, 1954; Putnam, 2000; Blokland 2009). Wij voegen hieraan toe dat ook diversiteit aan activiteiten invloed heeft op de publieke waarde van een plein. Hoe meer verschillende soorten activiteiten mensen ondernemen op een plein, hoe meer waarde het heeft voor de bezoekers van dat plein.

Met de indicator georganiseerde activiteiten op het plein nemen we ook een heel ander aspect van *Gebruik* mee. Een plein kan namelijk ook van grote waarde zijn als het vaak leeg is, maar op twee of drie momenten in de week veel bezoekers trekt. Door deze indicator toe te voegen zorgen we ervoor dat de intensiteit van gebruik op twee manieren wordt gemeten: 1) mensen zijn vaak op het plein en 2) op enkele momenten wordt heel intensief gebruikgemaakt van het plein.

Inrichting

Het is belangrijk om zowel sociale als fysieke aspecten mee te wegen in het bepalen van de publieke waarde van pleinen. De *inrichting* van een plein kan mensen uitnodigen er gebruik van te maken. Aantrekkelijke pleinen hebben bijvoorbeeld veel bankjes in de zon en in de schaduw en/of schone en veilige speeltoestellen. We meten de kwaliteit van de inrichting aan de hand van vier indicatoren: onderhoud plein, zitgelegenheden, aantal voorzieningen en vervuiling en verloedering.

Over de indicatoren onderhoud plein, zitgelegenheden en aantal voorzieningen stellen we vragen in de enquête. Goed onderhouden pleinen hebben meer publieke waarde dan slecht onderhouden pleinen. Voldoende en goed geplaatste²⁹ zitmogelijkheden trekken mensen naar het plein. Bij een speelplein is dit belangrijk omdat het ouders de gelegenheid geeft toezicht te houden op hun kinderen. Als daar geen bankjes zijn is de kans groot dat ouders en hun kinderen slechts kort op het plein aanwezig zijn. Ook is het belangrijk dat mensen tevreden zijn over het aantal voorzieningen op een plein. Pleinen met veel voorzieningen, maar ook de juiste voorzieningen voor het type omwonenden³⁰, trekken mensen aan en hebben op dat gebied daarom een grote publieke waarde.

Als aanvulling op de vragenlijst kijken we ook op een meer objectieve manier naar de inrichting, namelijk naar de mate van vervuiling en verloedering. Hoe minder vervuild een plein is, hoe groter de publieke waarde. Observatoren kijken aan de hand van illustraties uit de kwaliteitscatalogus openbare ruimte van CROW (CROW, 2007) naar de staat van voorzieningen, ondergrond en het aanwezige groen.

Informele controle

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 is *informele controle* een belangrijk kenmerk van een goed functionerende wijk of buurt. Hetzelfde kunnen we zeggen over pleinen. Op pleinen met veel informele controle worden kinderen en volwassenen aangesproken op hun gedrag en grijpen mensen in bij ongewenste situaties.³¹ Beide elementen van informele controle geven een plein publieke waarde. Deze zit dan vooral in het feit dat op het plein een goede pedagogische sfeer heerst. Mensen, en vooral kinderen, kunnen zich er door de informele controle positief ontwikkelen. Sampson heeft in de Community Survey vier vragen gesteld over informele controle in buurten die wij ook gebruiken in onze vragenlijst (Sampson & Raudenbusch, 1997; Sampson, Morenoff & Gannon-Rowly, 2002; Sampson & Raudenbusch, 2004). In bijlage 5 geven we uitleg over deze vragen en hoe we informele controle precies meten.

29 Zowel in de zon als in de schaduw.

30 Jongeren, ouderen, gezinnen, et cetera.

31 Ongewenste situaties zijn bijvoorbeeld ruzies, vandalisme of drugsgebruik.

Sfeer en Interactie

Het construct *sfeer en interactie* heeft zoals te verwachten twee indicatoren: sfeer en interactie. Voor beide indicatoren stellen we meerdere vragen in de vragenlijst. Sfeer op een plein is belangrijk voor de publieke waarde omdat mensen gezellige plekken eerder bezoeken dan ongezellige plekken. Dit is ook waarom het Project for Public Spaces gezelligheid en genegenheid noemt als een belangrijk kenmerk van de openbare ruimte. Sfeer definiëren wij vooral als de manier waarop mensen met elkaar omgaan op een plein. Kunnen zij met elkaar overweg; vertrouwen zij elkaar en helpen zij elkaar als dat nodig is?

Interactie gaat over contacten tussen mensen op het plein. Buurtpleinen waar mensen geen contact hebben met elkaar, betekenen voor deze mensen vaak minder

dan pleinen waar zij anderen groeten of een praatje maken met burens of (on)bekenden. Uit ons eigen onderzoek komt bijvoorbeeld naar voren dat mensen het ontmoeten van andere mensen vaak als positief punt van een plein benoemen.

Sport en spelvoorzieningen op het Pijnackerplein in deelgemeente Noord (N. Boonstra)

Veiligheid

Het vijfde en laatste construct van de publieke waarde van pleinen is *veiligheid*, met als indicatoren veiligheidsgevoel, overlast en middelengebruik en vermijdingsgedrag. Wanneer veel mensen een plein mijden zijn er weinig mensen die dit plein bezoeken. De resultaten voor deze indicator hangen waarschijnlijk sterk samen met hoe vaak mensen een bepaald plein bezoeken. Bij vermijdingsgedrag gaat het echter niet alleen om het mijden van een plein als geheel, maar ook om het vermijden van contact met bepaalde bezoekers van dat plein. Wanneer mensen het plein of contacten op het plein vermijden, heeft dit plein weinig (of anders gezegd een negatieve) waarde voor hen. Pleinen die door veel mensen worden vermeden en waar mensen contacten met anderen vermijden hebben daarom minder publieke waarde dan pleinen waar mensen geen vermijdingsgedrag vertonen.

Overlast en middelengebruik worden in veel onderzoeken gezien als een belangrijk onderdeel van de onveiligheid (zie bijvoorbeeld de Rotterdamse veiligheidsindex). Drugs- en alcoholgebruik of geluidsoverlast kunnen de publieke waarde van pleinen verminderen. Het kunnen redenen zijn voor mensen om niet in de buurt van een specifiek plein te gaan wonen of om een plein niet te bezoeken, terwijl zij dit wel zouden doen als er geen overlast zou zijn. Daarom gaan we uit van de veronderstelling dat hoe meer overlast er op een plein is, hoe minder de publieke waarde van dit plein is.

De laatste indicator van *veiligheid* is veiligheidsgevoel. Als mensen zich veilig voelen op een plein zullen zij er vaker komen en meer dingen ondernemen op het plein. Een plein waar mensen zich veilig voelen is 's avonds ook drukker dan een plein waar mensen zich onveilig voelen. Daarom is een veilig gevoel van groot belang voor de publieke waarde een plein.

Stap 3: Pleinbeschrijving

Cijfers op zichzelf zeggen niet zoveel, deze moeten betekenis krijgen. Dat is het doel van de pleinbeschrijving. Meer specifiek beantwoorden we in deze stap de vraag waarom een bepaald plein veel of juist weinig publieke waarde bezit. Daarbij is het natuurlijk ook mogelijk in te zoomen op de verschillende constructen van de publieke waarde, of nog gedetailleerder op het niveau van de indicatoren van de vijf constructen.

De pleinbeschrijving wordt gemaakt op basis van vier informatiebronnen. Allereerst worden in deze stap van het sterrensysteem voor pleinen minimaal vijf interviews afgenomen met professionals en/of ondernemers die op en rondom het plein werken.³² Bij ondernemers gaat het bijvoorbeeld om kappers, mensen die in een sportcentrum werken, café-eigenaren en winkeliers. Voorbeelden van professionals zijn de wijkagent, jongerenwerkers, opbouwwerkers, sociaal cultureel werkers, TOS-medewerkers of docenten van een basisschool. De interviews hebben twee belangrijke doelen. Ten eerste geven ze meer inzicht in de cijfers: waarom heeft een plein een lage publieke waarde (op een bepaald construct)? Daarnaast geven ze richting aan mogelijke interventies. Ook de bevolkingssamenstelling van de buurt waarin het plein ligt is een belangrijke informatiebron. In wijken waar gezinnen wonen met jonge kinderen en een bovengemiddeld inkomen worden pleinen op een andere manier gebruikt dan in de zogenoemde aandachtswijken. De veiligheid in een hele wijk of buurt is mede bepalend voor de veiligheid op een plein.

Ten derde kijken we naar het type plein. Komt de publieke waarde van een bepaald plein overeen met de publieke waarde van pleinen van hetzelfde type? Dit is belangrijke informatie omdat je sportpleinen beter kunt vergelijken met andere sportpleinen dan met uitrustpleinen of multifunctionele pleinen. Dat het type plein en de fysieke en sociale omgeving van het plein invloed hebben op de publieke waarde kwam ook duidelijk naar voren in de expertmeetings. De laatste informatiebron voor de pleinbeschrijving is de vragenlijst. We hebben in de enquête ook enkele algemene vragen gesteld. Daarbij kunnen de respondenten aangeven wat zij als positief ervaren aan het plein en wat zij zien als verbeterpunten. Dit geeft handvatten voor het bepalen of en welke interventies op een plein worden ingezet.

Stap 4: Pleinverbeteragenda

De laatste stap in het sterrensysteem is de zogenoemde pleinverbeteragenda. Op basis van de pleinbeschrijving wordt per plein besloten of het wenselijk is te interveniëren. Er zijn tal van manieren waarop dit kan. De mening en betrokkenheid van buurtbewoners, gebruikers en/of beoogde gebruikers bij de selectie en uitvoering van sociale of fysieke interventies is belangrijk om succes op de langere termijn te garanderen. Zij zijn de hoofdgebruikers en beschikken over lokale kennis. Het werken aan de kwaliteitsverbetering van pleinen is altijd maatwerk. De rol van de verschillende betrokken partijen (stakeholders) verschilt. Het is belangrijk onderscheid te maken tussen acties die op de korte termijn mogelijk zijn (en weinig geld kosten) en acties die op de langere termijn verbetering opleveren.

³² Zie bijlage 3 voor de topiclijst.

Het sterrenstelsysteem voor pleinen stappenplan

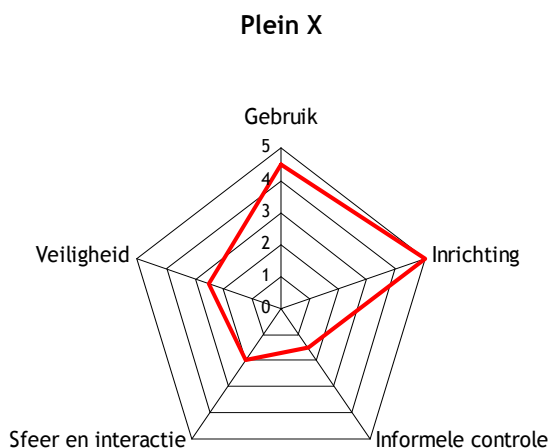
Het sterrenstelsysteem voor pleinen meet de publieke waarde van pleinen. We beschrijven kort en bondig de verschillende te ondernemen stappen. In het sterrenstelsysteem voor pleinen is het maximale aantal sterren vijf en het minimale aantal sterren één. We werken ook met halve sterren. Dit doen we om verschillen tussen pleinen en ontwikkelingen gedurende een langere periode aan te kunnen tonen.

Stap 1 Pleintype

Bepaal om wat voor type plein het gaat. Dit is van belang om in een later stadium de uitkomsten te kunnen interpreteren en het plein te vergelijken met andere pleinen van hetzelfde type. Kijk naar de fysieke kenmerken van het plein en de voorzieningen op en rond het plein. Ga na hoe bezoekers het plein vooral gebruiken. Is het een: sportplein, speelplein, overlooppark, uitrustplein of multifunctioneel plein? Meer informatie over de verschillende typen pleinen is te vinden in hoofdstuk 3.

Stap 2 Sterdiagram

Verzamel gegevens voor het sterdiagram. Bepaal door enquêtes af te nemen met omwonenden en bezoekers van het plein wat de publieke waarde is van het plein. In bijlage 2 vindt u de enquête. De fysieke kwaliteit wordt beoordeeld aan de hand van een pleinschouw. De uitkomst van de enquête en de pleinschouw (bijlage 4) is een sterdiagram van het plein. Het sterdiagram maakt in één oogopslag duidelijk welke aspecten van een plein sterk zijn en welke aspecten aandacht verdienen. Het voorbeeldplein krijgt een hoge waarde voor inrichting en gebruik. De veiligheid, informele controle en sfeer en interactie op het plein kunnen echter nog worden verbeterd.

Afname enquêtes

Streef naar circa 40 mensen op het plein en circa 40 omwonenden. In de praktijk zal dit niet altijd haalbaar zijn. Sommige pleinen zijn kleiner of trekken nu eenmaal minder bezoekers.

Ook het pleintype kan hier van invloed op zijn. Het afnemen van een enquête duurt ongeveer tien minuten. Voer stap twee bij voorkeur uit in het voorjaar of in de zomer. Dan is de kans op respons het grootst. Bij herhaalde afname is een vast moment in het jaar van belang om de resultaten goed te kunnen interpreteren en vergelijken. Op basis van de resultaten kan worden besloten dat het nodig is om te interveniëren op enkele thema's.

Voor het afnemen van de enquêtes kan een beroep worden gedaan op eigen beroeps-krachten, vrijwilligers of eventueel bewoners. Een andere mogelijkheid is om studenten van de Hogeschool Rotterdam in te zetten. Hiervoor kan contact worden gezocht met Marian Bakker, coördinator Projectmatig en Multidisciplinair samenwerken aan Grootstedelijke vraagstukken. Het is verstandig meertalige enquêteurs in te zetten of dit in ieder geval af te stemmen op de achtergrond van de buurtbewoners. In hoofdstuk 5 staat uitgelegd hoe de uitkomsten van de enquêtes om te rekenen zijn naar sterren. Het Verwey-Jonker Instituut kan dit ook voor u doen.

Stap 3 Pleinbeschrijving

Houd korte Interviews (zie bijlage 3) met ondernemers aan het plein en wijkprofessionals (wijkagent, welzijnswerk, corporatie). Verzamel informatie over het plein. Tip: gebruik de Veiligheidsindex, Sociale Index of Kindvriendelijke Wijken Monitor. Maak ook gebruik van de gegevens uit de enquête. In de enquête zijn vragen opgenomen over wat geënuquêeerden positief vinden van een plein en wat zij als mogelijke verbeterpunten zien.

Stap 4 Pleinverbeteragenda

Besprek de uitkomsten van eerdere stappen met betrokken bewonersgroep(en), wijkprofessionals en/of beleidsmakers. Stel samen een pleinverbeteragenda op. Maak onderscheid tussen acties voor de korte termijn (die weinig geld kosten) en langere termijn.

Herhaal de stappen - na ongeveer een jaar - als er op het plein fysieke en/of sociale interventies hebben plaatsgevonden.

5.3 *Resumé*

Het sterrenstelsel voor pleinen maakt het mogelijk de publieke waarde van pleinen over de jaren heen te volgen. In de loop van de jaren geeft dat een beeld van welke interventies in welke context een positieve invloed hebben op de publieke waarde van pleinen. Het doorlopen van alle stappen biedt inzicht in de publieke waarde van pleinen en hoe deze te beïnvloeden is, vooral als de interventies meerdere jaren achter elkaar op dezelfde pleinen plaatsvinden. Het sterdiagram maakt in één oogopslag duidelijk welke aspecten van een plein sterk zijn en welke aspecten aandacht verdienen. Bovendien kun je met het sterdiagram pleinen met elkaar vergelijken. Op die manier is het een instrument voor benchmarking.

6 *Pleinen in Noord en Delfshaven*

6.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk gaan we in op de testfase in de twee deelgemeenten. De testfase bestond uit een uitvoerig onderzoek op vijf pleinen, twee in deelgemeente Delfshaven en drie in deelgemeente Noord. Op basis van deze testfase zijn de enquête en de methodiek aangepast. Studenten van de Hogeschool Rotterdam hebben op basis van de vernieuwde enquête onderzoek gedaan op 26 pleinen. De hierboven genoemde deelgemeenten hebben deze pleinen aangeleverd en geselecteerd. Ook deze uitkomsten presenteren we. De studenten van de HRO hebben de definitieve enquête afgenomen op de aangegeven pleinen.

Allereerst beschrijven we de opzet van de testfase. Vervolgens gaan we in op enkele praktische bevindingen die naar voren kwamen tijdens het onderzoek op de vijf testpleinen en het onderzoek van de studenten. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om dingen als de lengte van de vragen(lijst) en tijdstippen waarop het gunstig is enquêtes af te nemen. Ter illustratie presenteren we de resultaten op de testpleinen. Het hoofdstuk sluit af met de sterdiagrammen van de pleinen waar studenten van de HRO stap 1 en 2 van het sterrenstelsel in de praktijk hebben uitgevoerd.

Testfase op vijf pleinen

In de testfase hebben we de eerste drie stappen van het sterrenstelsel voor pleinen uitgevoerd op vijf verschillende typen pleinen. In deelgemeente Noord onderzochten we het Snellemanplein (speelplein), het Brancoplein (uitrustplein) en het Noordplein (overlooplein) en in Delfshaven het Henegouwerplein (sportplein) en Park 1943 (multifunctioneel plein).

Een groep van ongeveer twintig TOS-werkers heeft de data verzameld. Dat wil zeggen dat zij enquêtes hebben afgenomen met pleinbezoekers en omwonenden en professionals en ondernemers op de pleinen hebben geïnterviewd. Op 4 februari 2010 hebben de TOS-werkers bij TOS Centraal uitleg gekregen over de achtergrond van het sterrenstelsel voor pleinen en het enquêteren van buurtbewoners.

De enquêtes zijn afgenomen tussen 4 februari 2010 en begin maart van dat jaar. Wekelijks hebben wij de enquêteurs van TOS in Rotterdam getroffen om zoveel mogelijk input te krijgen over hoe het afnemen van de enquêtes in de praktijk verloopt. Ook de onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut hebben in totaal vijf dagen enquêtes afgenomen op de pleinen. Om de fysieke staat

wat betreft verloedering en vervuiling in kaart te brengen hebben twee onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut op alle pleinen de pleinschouw gedaan.

In de eerste twee weken van maart zijn op ieder plein interviews gehouden met ongeveer vijf professionals en ondernemers die werken op of aan het plein. Dit zijn bijvoorbeeld medewerkers van S&R, TOS-werkers, wijkagenten, stadsmariniers, café-eigenaren, jongerenwerkers of winkeliers. De informatie uit de interviews is verwerkt in de pleinbeschrijvingen.

Donderdag 25 maart 2010 vonden bijeenkomsten plaats met professionals en bestuurders uit de beide deelgemeenten. Tijdens die bijeenkomsten zijn de resultaten op de vijf testpleinen besproken. Daarbij is vooral bekeken hoe de resultaten te interpreteren zijn en wat bestuurders en professionals kunnen met deze resultaten.

Praktische uitkomsten testfase

Het uitvoeren van de testfase is zeer waardevol geweest. Allereerst werd al snel duidelijk dat de vragenlijst nog te lang was. Gemiddeld nam een enquête bijna 19 minuten in beslag, maar soms duurde het ook 30 minuten. Dit was geen verrassing omdat we in de testfase de ruimte hebben genomen om te kijken welke vragen zinvol zijn en welke niet. Dit zorgde ervoor dat duidelijk werd welke vragen veel inzicht geven in de publieke waarde van pleinen en welke niet. Daarnaast bleek welke vragen moeilijk te begrijpen zijn, vooral voor respondenten van wie Nederlands niet de moedertaal is. Met deze kennis is de vragenlijst ingekort en zijn enkele vragen en stellingen vereenvoudigd. De studenten van de HRO zijn met de definitieve vragenlijst aan de slag gegaan en nu duurde het gemiddeld 14 minuten om deze af te nemen.

We wisten eigenlijk wel dat februari niet de meest gunstige maand is om buiten vragenlijsten af te nemen. Het was erg koud en vaak regenachtig; dat nodigt mensen niet uit om een kwartier op straat te blijven staan om vragen te beantwoorden. Dit heeft op sommige pleinen een nadelige invloed gehad op het aantal afgenomen vragenlijsten. Voor de respons is ook het soort plein van belang. Het bleek bijvoorbeeld veel moeilijker respondenten te vinden op het kleine Brancoplein dan op het Henegouwerplein. Een factor die hier invloed op bleek te hebben is of mensen een tijdje op het plein blijven of niet. Op een overlooplein, waar mensen vooral overheen lopen in plaats van echt iets te ondernemen, is het lastiger mensen te ondervragen dan op pleinen waar mensen op een bankje zitten en kijken naar hun kinderen die aan het spelen zijn. Hoe druk het plein wordt bezocht heeft ook invloed op het aantal respondenten. Dit bleek uit de respons op de verschillende pleinen.

Studenten van de HRO merkten op dat vooral mensen van wie Nederlands niet de moedertaal is soms problemen hebben met het beantwoorden van de enquête. Zij hebben dit opgelost door stellingen en vragen simpeler te formuleren. Problemen traden vooral op bij de stellingen over informele controle (vraag 5 in de vragenlijst) en bij de vraag om cijfers toe te kennen aan verschillende aspecten van een plein. Daarom is dit onderdeel geschrappt uit de definitieve vragenlijst. Dit lost ook gedeeltelijk het probleem op dat de vragenlijst eigenlijk nog te lang is: enkele respondenten kapten de enquêteurs halverwege de vragenlijst af. Tot slot viel het de studenten op dat vooral jongeren lastig te betrekken zijn bij het onderzoek. Ze vinden het niet stoer om de vragen te beantwoorden en zijn soms bang dat bepaalde antwoorden tegen hen gebruikt kunnen worden. Volwassenen, en vooral ouderen, hebben soms weinig vertrouwen in wat er met de resultaten gebeurt en meer algemeen weinig vertrouwen in instanties en de openbare ruimte. Voor de be-

trouwbaarheid van het onderzoek is het belangrijk per plein van iedere groep (ouderen, jongeren, et cetera) respondenten te ondervragen.

Ondanks het slechte weer is het wel gelukt om op alle pleinen een hoge respons te krijgen. Bewoners en omwonenden praten graag over het plein in hun buurt. Ze zien het vaak als ‘hun’ plein en vertellen anekdotes die de sociale functie van het plein - in positieve en negatieve zin - weergeven. In tabel 2 staan de aantallen enquêtes die we per plein hebben afgenomen.

Tabel 5 Respons per plein in de testfase

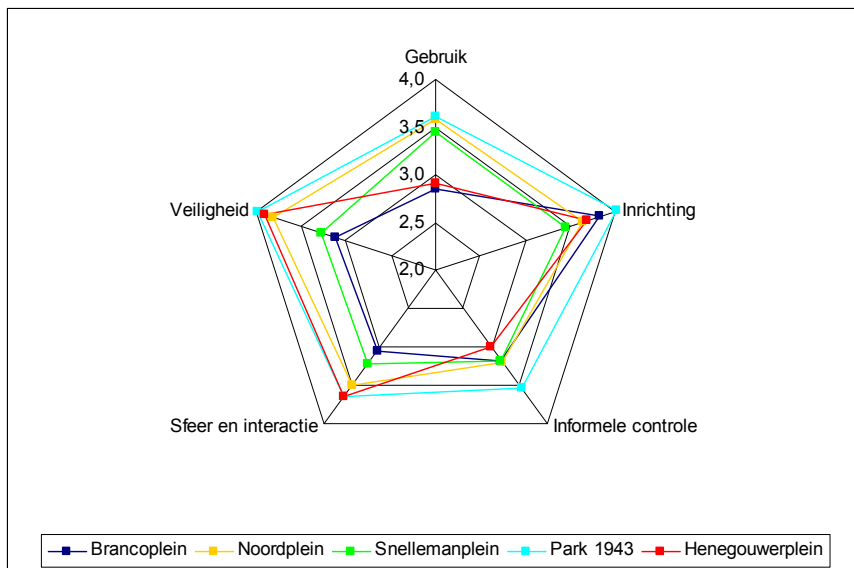
Plein	N
Henegouwerplein (sportplein)	99
Snellemanplein (speelplein)	80
Park 1943 (multifunctioneel plein)	68
Noordplein (overloopplein)	58
Brancoplein (uitrustplein)	23
Totaal	328

Aantal sterren op de vijf testpleinen

De uitkomsten van de enquête geven we weer in een sterdiagram, waarin we de vijf pleinen met elkaar vergelijken (zie hieronder). Hierin is duidelijk te zien dat Park 1943 op vrijwel alle vijf de thema's het beste scoort. Het Henegouwerplein verschilt van Park 1943 op het gebied van gebruik en informele controle, beide scores op dit plein lager. Dit is te verklaren doordat de diversiteit aan gebruikersgroepen op het Henegouwerplein (sportplein) minder is dan op het multiculturele plein Park 1943. Het Brancoplein scoort op de thema's veiligheid en sfeer & interactie beduidend lager dan de andere pleinen.

Omgerekend naar sterren ontstaat het volgende beeld:

Plein	Sterren
Park 1943 (multifunctioneel plein)	☆☆☆☆
Noordplein (overloopplein)	☆☆☆
Snellemanplein (speelplein)	☆☆1/2
Henegouwerplein (sportplein)	☆☆1/2
Brancoplein (uitrustplein)	☆☆

Pleinbeschrijvingen

1. Park 1943

Park 1943 is een groot multifunctioneel plein in deelgemeente Delfshaven. Op het plein zijn verschillende speeltoestellen voor kleine kinderen aanwezig en sportvoorzieningen voor de oudere jeugd. Daarnaast beschikt het plein over veel verschillende soorten bankjes (picknicktafels in de schaduw onder bomen en losse bankjes in de zon bij de speeltoestellen of in het parkgedeelte). Het plein beschikt ook over een groen gedeelte dat bestaat uit een hofje, gras en bomen. Aan het plein grenzen een basisschool, een bibliotheek, een speeltuinvereniging en een buurthuis. Park 1943 grenst aan het Grote Visserijplein waar wekelijks een markt wordt gehouden.

Veel verschillende mensen 'van groot tot klein' maken gebruik van Park 1943. Kinderen en tieners spelen veel in de speeltuin met klimrek en schommels of op het pleintje voor de speeltuin. Dit gebeurt ook in het weekend. Ouderen komen voornamelijk op het plein om met elkaar te kletsen. Vooral in de zomer wordt het plein hier druk voor gebruikt en zitten er ook mensen op het gras. De respondenten zien de voorzieningen op het plein als het meest positieve punt van Park 1943. Voor verbetering vatbaar is de verlichting op het plein.

Iedereen kent elkaar en (als) 'je elke keer dezelfde mensen ziet ga je ze vanzelf wel groeten', zo stelt een van de professionals. De professionals geven aan dat het vaak gaat om kennissen of burens van elkaar. Het feit dat mensen op het plein kletsen en kinderen laten spelen komt deze sfeer ten goede, vooral in de zomer.

De professionals beoordelen de veiligheid op en rondom Park 1943 als goed. Degenen die een beeld over de avond kunnen geven merken echter wel op dat er 's avonds andere mensen op het plein zijn en brengen dit in verband met jongerenoverlast. Dit ondersteunt de mening van de respondenten die graag zouden zien dat dit wordt aangepakt.

De pleingebruikers noemen vaak een viertal verbeterpunten. Zo zouden ze graag meer verlichting op het plein zien, zouden de hangjongeren aangepakt dienen te worden, zouden er meer activiteiten (voor jong en oud) georganiseerd mogen worden (óók 's winters) en zou er gehandhaafd moeten worden tegen hondendoep.

2. Noordplein

Het Noordplein is een groot en ruim opgezet overloopplein dat intensief wordt gebruikt. Op doordeweekse dagen is dit omdat er diverse mensen overheen lopen van en naar hun werk of de winkels in de Zwartjanstraat. Gedurende evenementen of activiteiten is het ook druk op het Noordplein en op zonnige dagen zijn geregeld al de banken bezet. De meest voorkomende activiteiten zijn, naast het passeren en overlopen van het plein, het ontmoeten van mensen, het gebruikmaken van de horecavoorzieningen en het bezoeken van activiteiten. De diversiteit tussen de mensen op het plein is groot. Dit komt voornamelijk doordat er allerlei verschillende mensen omheen wonen en werken. Bovendien trekken ook de in de buurt liggende winkels veel verschillende soorten mensen.

De sfeer op het Noordplein wordt onder meer als 'kaal', 'sfeerloos' en 'leeg' getypeerd. Vooral over de sfeer 's avonds zijn de gebruikers niet tevreden. Veiligheid krijgt van de pleingebruikers een 6,8 als rapportcijfer. De pleingebruikers die zich op specifieke plekken op het plein onveilig voelen geven unaniem aan dat dit de zijde is waar zich horeca heeft gevestigd. Het gaat hier voornamelijk om onveiligheidsgevoelens die 's avonds of 's nachts spelen. Als de redenen voor de onveiligheidsgevoelens noemen de pleingebruikers de aanwezigheid van groepen jongeren, drugscriminaliteit, slechte verlichting en een algemeen onprettige sfeer.

De meest genoemde verbeterpunten zijn het organiseren van meer evenementen en het plein vriendelijker maken voor kinderen door middel van meer groen of speelattributen. Daarnaast noemen de pleingebruikers: het aanpakken van drugsgebruik en dealen; het organiseren van activiteiten; een veiliger verkeerssituatie (vooral het zebrapad in de bocht) en een beter onderhoud van het plein (onder meer de bestrating, de fontein en de bankjes worden genoemd).

3. Snellemanplein³³

Het Snellemanplein is een rechthoekig speelplein van gemiddelde grootte. Aan het plein ligt een school en rondom het plein staan woningen met de ingang en ramen op het plein gericht. Op het openbare schoolplein staan meerdere speeltoestellen en enkele bankjes. Aan de andere kant van het plein is een geasfalteerd voetbalveldje met twee doelen.

Door de school is het vooral aan het begin en het einde van de schooldag druk op het plein, zowel met schoolkinderen als met opa's/oma's, ouders, broers en zussen die kinderen naar school brengen of van school halen. De twee populairste activiteiten op het plein zijn mensen ontmoeten en passeren/langslopen. De diversiteit onder de mensen op het plein is groot. Door de school zijn er veel kinderen en gezinnen op het plein, maar ook jongeren en senioren blijken het plein te bezoeken. De geïnterviewde professionals benadrukken ook dat het plein wordt bezocht door een mengelmoes aan culturen.

³³ Ondervraagde professionals: leraar school, ondernemer Bouwbedrijf, medewerker sporthal, ambulante jongerenwerker en iemand van het team van de stadsmarinier.

Het plein is schoon en heel en wordt volgens de respondenten goed onderhouden. Dit blijkt ook uit de pleinschouw. Toch is de inrichting nog te verbeteren. Ondervraagde professionals noemen vooral de speeltoestellen als verbeterpunt; ze zijn saai en kunnen volgens hen wel een opknapbeurt gebruiken.

Gemiddeld beoordelen de respondenten de sfeer op het Snellemanplein als slecht tot neutraal. Toch zijn er relatief veel mensen die anderen groeten of een praatje maken met andere mensen op het plein. Uit de interviews met professionals blijkt dat vooral ouders van kinderen elkaar kennen.

Gemiddeld beoordelen de respondenten de veiligheid op het plein met een 5,6. 15% van hen voelt zich vaak of altijd onveilig, 41% voelt zich nooit onveilig op het plein. Van de mensen die zich wel eens onveilig voelen op het Snellemanplein, voelt twee derde zich onveilig door de aanwezigheid van bepaalde groepen jongeren en ongeveer de helft door drugscriminaliteit. Uit de enquête blijkt dan ook dat overlast een aandachtspunt is. Bezoekers van het plein en omwonenden voelen zich er vooral 's avonds en 's nachts onveilig.

Een groter aantal georganiseerde activiteiten is het meest genoemde verbeterpunt. Vooral de ondervraagde professionals benadrukken dit: 'Het zou leuk zijn als er leuke terugkerende activiteiten op het plein worden georganiseerd', of 'meer activiteiten organiseren'. Bezoekers van het plein en omwonenden noemen ook drie andere verbeterpunten voor het plein: aanpakken van gebruik/dealen van drugs, aanpakken van overlast hondenpoep en aanpakken van overlastgevende jongeren.

4. Henegouwerplein³⁴

Het Henegouwerplein is een zeer groot sportplein met veel verschillende sportvoorzieningen. Er is een basketbalveld en er zijn verschillende voetbalvelden (zowel van kunstgras als gewoon gras). Het plein is omheind met een hoog zwart hek en toegankelijk via een smalle ingang. Het plein wordt hoofdzakelijk gebruikt door jongens en mannen in de leeftijdsgroep 8 tot 45 jaar. Ruim een derde van de respondenten geeft aan het plein te gebruiken om te sporten. Veel genoemd zijn ook het passeren/langslopen en het ontmoeten van mensen. Een aantal pleingebruikers gaf daarnaast aan dat ze gebruikmaken van het plein in verband met school.

Hoewel de geïnterviewde professionals tevreden zijn over de inrichting van het plein geven ze aan dat wanneer het plein zich op een bredere doelgroep zou willen richten de inrichting iets aangepast moet worden. Door bijvoorbeeld het plaatsen van speeltoestellen en de aanleg van een atletiekbaan zouden de jongeren en oudere bezoekers meer bij het plein worden betrokken.

Het cijfer voor de sfeer op het plein is een 6,7. De professionals geven aan dat de informele controle van buurtbewoners beperkt is. Het grote hek om het plein heeft volgens de professionals voordelen voor de veiligheid en het houden van toezicht. Zo geeft een professional aan dat 'kinderen bijvoorbeeld niet zomaar op straat kunnen rennen en de toezichthouders een overzicht hebben wie het plein opkomt en verlaat.' Onder de respondenten voelt bijna driekwart van de pleingebruikers en omwonenden zich nooit onveilig op het Henegouwerplein.

Zoals hierboven ook al is vermeld zijn de professionals tevreden over het plein. Zij geven aan dat het mogelijk is om een breder publiek aan te spreken door op het plein speelattributen te plaatsen en bijvoorbeeld een atletiekbaan aan te leggen. Volgens de professionals 'zou dit zorgen voor een

34 Twee sportmedewerkers S&R, medewerkers TOS, wijkagent, Hoofd Zwemzaken Recreatiecentrum Oostervant en Manager recreatiecentrum Oostervant.

betere binding tussen de leeftijden en culturen, omdat veel vrouwen en ouderen er komen hardlopen of wandelen. Daarnaast zal dit ook de bezetting van het plein ten goede komen.'

De mening van de pleingebruikers sluit aan bij die van de professionals. Pleingebruikers vinden dat er meer activiteiten moeten komen voor jongere kinderen, meisjes en daarnaast ook voor ouderen. Ook geven zij geregeld hierbij aan meer georganiseerde activiteiten in de winter überhaupt op prijs te stellen.

5. Brancoplein³⁵

Het relatief kleine Brancoplein ligt in de Rotterdamse wijk het Oude Noorden. Dit plein ligt tussen diverse huizen en wat plaatselijke horeca. Ook heeft zich aan het plein een kapperszaak gevestigd. Het plein is grotendeels bestraat, afgewisseld met stukjes plantsoen. Op het plein staan diverse banken en er staat een langwerpige tafel. 's Zomers gebruiken groepen omwonenden het plein intensief, maar 's winters is het vaak te koud om echt gebruik te maken van het plein en wordt er veelal alleen overheen gelopen.

Het Brancoplein wordt voornamelijk gebruikt om te passeren of langs te lopen. 's Zomers is het Brancoplein ook in trek als ontmoetingsplek en plein waar men ontspant op een van de bankjes. De professionals geven aan dat het plein 'dagelijks wordt gebruikt'. Zij merken ook op dat dit voornamelijk de wat oudere jongeren en volwassenen betreft. Deze doelgroep bestaat uit diverse culturen en voornamelijk uit mensen uit de directe omgeving van het plein. De respondenten geven dan ook bijna allemaal aan dagelijks of wekelijks gebruik te maken van het plein.

Een kwart van de respondenten ziet de inrichting van het Brancoplein als één van de positiefste eigenschappen. De professionals zien nog ruimte tot verbetering: zij geven aan dat het plein niet geschikt is om kinderen te laten spelen en dat 'het struikgewas en de beplanting te wensen overlaten'.

De informele controle komt 'weinig uit de omwonenden en meer van de winkeliers'. Bewoners zijn 'terughoudend' om zelf ergens op af te stappen. 'Bewoners klagen wel' over mensen op het plein maar zeggen zelf weinig. Uit de afgenomen enquêtes blijkt dat, op een enkeling na, geen enkele respondent de sfeer een van de positiefste punten van het plein vindt. Eén op de vijf respondenten voelt zich onveilig door een algemeen onprettige sfeer.

Volgens de geïnterviewde professionals wordt de veiligheid op het Brancoplein beïnvloed door de 'nabijgelegen coffeeshop en daaruit voortkomende drugs- en alcoholoverlast'. In de enquête geven de respondenten dit ook aan. De onveiligheidsgevoelens komen vooral voort uit drugscriminaliteit en de aanwezigheid van groepen jongeren. Deze onveiligheidsgevoelens spelen voornamelijk 's avonds en 's nachts.

In de interviews geven de professionals aan dat vooral de sociale cohesie verbeterd zou kunnen worden. Zij opperen als specifieke middelen daarvoor het organiseren van activiteiten, het neerzetten van een schommel of glijbaan en het in eigen beheer geven van het plantsoen. Pleinbezoekers en omwonenden geven drie mogelijkheden tot verbetering aan: de overlast van (soft)drugsgebruikers aanpakken, evenals de overlast van jongeren en het plaatsen van fietsenrekken. Dit laatste bleek ook uit de schouw.

35 Ondervraagde professionals: ambulant jongerenwerker, brigadier van de politie, een medewerker van plaatselijk café, de eigenaar van een Marokkaanse bar, een kapster en de stadsmarinier in deelgemeente Noord.

Reactie betrokkenen uit de deelgemeenten

De uitkomst van de testfase hebben we gepresenteerd aan bestuurders en vertegenwoordigers van verschillende organisaties (basisscholen, wijkbeheer, opbouwwerk, migrantenorganisaties, Thuis Op Straat, Sport en Recreatie, groepsaankoop) uit de deelgemeenten Noord en Delfshaven³⁶.

De reacties waren zeer positief. Vooral het feit dat het gaat om een objectief meetinstrument en dat het de kwaliteit van pleinen analyseert vanuit vijf invalshoeken, zijn genoemd als sterke punten. Het lijkt een tastbare score op te leveren waarmee de organisaties de politiek kunnen laten zien welk plein op welke manier te verbeteren is. Het kan ook als middel dienen voor de deelgemeenten om specifieke opdrachten te formuleren. Bijvoorbeeld: 'op plein x moet de veiligheid verbeteren' of 'we willen dat die pleinen een ster omhoog gaan'. Het is aan de partijen in de uitvoering (denk aan S&R, TOS, opbouwwerk, beheer) om met elkaar na te denken hoe dit het beste gerealiseerd kan worden. Het sterrenstelsel wordt een goed managementtool genoemd. Ook andere deelgemeenten kunnen hun voordeel hiermee doen. Volgens de aanwezigen is het instrument ook interessant voor alle andere deelgemeenten in de stad.

Naast het sterdiagram en de beoordeling met een ster is er behoefte aan een beschrijvende analyse van wat de problematiek op een bepaald plein precies is. De geplande pleinbeschrijving aan de hand van onder andere interviews met professionals in de buurt en ondernemers moet dit duidelijk maken. Het idee is ook om de resultaten te bespreken in het WOF (Wijk Overleg Fysiek) en het WOS (Wijk Overleg Sociaal).

Het instrument moet er volgens de aanwezigen niet toe leiden dat alle pleinen in een bepaalde wijk een bepaald aantal sterren hebben. Het lijkt hun beter te kijken welke pleinen een lage publieke waarde hebben en in te zetten op die pleinen. De politiek bepaalt vervolgens of en hoe ze gaan inzetten op welke pleinen. Het feit dat het sterrenstelsel de behoeften van de gebruikers van het plein en omwonenden weergeeft noemen de aanwezigen als sterk punt. Zij denken dat het hiermee ook kan helpen bij het bepalen van de inrichting en programmering op nieuwe pleinen, zoals in Bospolder-Tussendijken. Als aanvulling hierop kan het sterrenstelsel volgens de aanwezigen ook gebruikt worden om de verdeling van pleinen binnen een deelgemeente/wijk naar type plein weer te geven. Zijn in een bepaalde deelgemeente bijvoorbeeld alleen maar speelpleinen terwijl daar weinig jonge kinderen wonen, dan kunnen bepaalde pleinen worden heringericht.

Tot slot is volgens de aanwezigen van belang dat je bij een lage score op een bepaalde indicator niet per definitie hoeft te spreken van een 'slechte' score. Een lage score betekent niet meteen dat het slecht is. Een lage score zegt iets over de publieke waarde en functie van dat plein in de buurt. Een sportplein heeft een andere functie en wordt anders en door andere mensen gebruikt dan een uitrustplein. De publieke waarde van deze pleinen verschillen. Het is van belang om pleinen van hetzelfde type met elkaar te kunnen vergelijken.

³⁶ In totaal zijn er drie bijeenkomsten georganiseerd: twee in Delfshaven door Jetze van der Ham en één in Noord door Remco Tieleman.

6.2 23 pleinen in Delfshaven en Noord

Studenten van de Hogeschool Rotterdam hebben de publieke waarde gemeten van 26 pleinen in de deelgemeenten Noord en Delfshaven. Zij hebben stap 1 en 2 van het sterrenstelsel uitgevoerd. De nadruk lag op de tweede stap waarin zij enquêtes hebben afgenomen met omwonenden en bezoekers van de pleinen.³⁷ Op basis van de antwoorden van de respondenten hebben we sterdiagrammen gemaakt voor de pleinen.

In tabel 6 is te zien welke pleinen de studenten van de HRO hebben onderzocht. Niet alle 26 pleinen worden weergegeven. Op een aantal van deze pleinen hadden namelijk minder dan twintig respondenten de vragenlijst beantwoord en dat zijn er te weinig om zinnige conclusies te kunnen trekken. Uiteindelijk presenteren we in dit hoofdstuk de resultaten van 23 pleinen. In tabel 6 worden het aantal respondenten en het aantal sterren per plein weergegeven. Voor de interpretatie van het aantal sterren is het aantal respondenten van belang. Hoe groter het aantal respondenten (N), hoe betrouwbaarder de uitkomsten en het aantal toegekende sterren. In dit hoofdstuk tonen we de sterdiagrammen van 23 pleinen.

Per plein vergelijken we in het sterdiagram de ster met de gemiddelde uitkomst van alle 23 pleinen. De rode lijn is altijd het gemiddelde van alle pleinen en de blauwe lijn het resultaat van het specifieke plein. Naast het sterdiagram noemen we voor ieder plein enkele relevante resultaten uit de enquête.

³⁷ De enquêtes hebben zij ingevoerd via het online survey programma Netq www.netq.nl. Vanuit dat programma zijn de resultaten te downloaden naar SPSS waarin wij de analyses hebben uitgevoerd.

Tabel 6 Pleintypen van de 23 pleinen in Noord en Delfshaven

Plein	Sterren	Pleintype:	N
Deelgemeente Delfshaven			
Branco van Dantzigpark	☆☆	Multifunctioneel plein	35
Cruyff Court Speedwellstraat	☆☆☆1/2	Sportplein	35
Damloperplein	☆☆1/2	Overloopplein	40
Driehoeksplein	☆☆☆	Speelplein	75
Heemraadsplein	☆☆1/2	Overloopplein	33
Heiman Dullaertplein	☆☆☆	Speelplein	50
Lloyd Multiplein	☆☆☆	Sportplein	21
Middellandplein	☆☆1/2	Uitrustplein	47
Piet Paaltjesplein	☆☆☆	Speelplein	51
Serumpark	☆☆1/2	Sportplein	32
Spartapark	☆☆☆	Speelplein	70
Taandersplein	☆☆☆	Speelplein	37
Tidemanplein	☆☆☆	Multifunctioneel	102
Watergeusplein	☆☆☆	Sportplein	45
Deelgemeente Noord			
Ammersooiseplein	☆☆☆	Speelplein	36
Baljuwplein	☆☆1/2	Multifunctioneel plein	83
Bleiswijkplein	☆☆☆	Sportplein	99
Heer Vrankeplein	☆☆☆1/2	Speelplein	31
Jacob Loislein	☆☆☆	Speelplein	82
Johan Idaplein	☆☆1/2	Speelplein	61
Schoterbosplein	☆☆☆	Sportplein	29

6.3 Deelgemeente Delfshaven

Branco van Dantzigpark

Het Branco van Dantzigpark is een multifunctioneel plein waar gebruikers vaak langs lopen. Ook geven gebruikers aan dat zij het plein gebruiken om kinderen te laten spelen of de hond uit te laten. Om het plein staat een groot hek. Gebruikers van het plein komen over het algemeen dagelijks tot wekelijks op het plein.

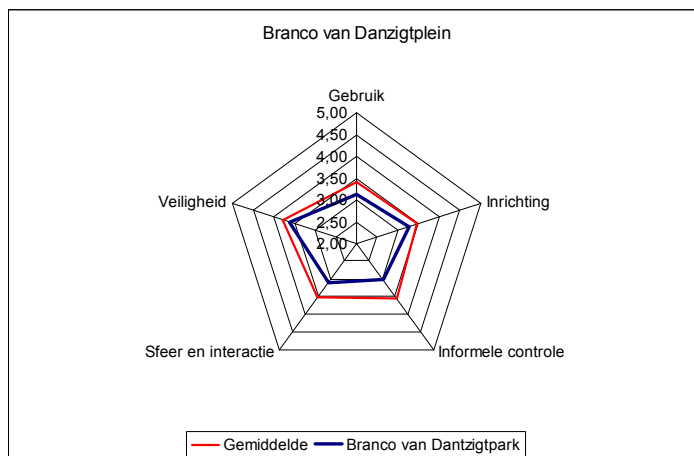
Op het plein zijn vaak kinderen en jongeren aanwezig. Senioren zijn minder vaak op het plein aanwezig. De pleingebruikers hebben diverse culturele achtergronden. De man/vrouw verhouding is niet altijd in evenwicht. Op het plein zijn gewoonlijk weinig mensen aanwezig.

Het onderhoud van het plein wordt positief gewaardeerd. Ook zijn de gebruikers tevreden over het aantal zitmogelijkheden. Over het aantal aanwezige sport- en spelvoorzieningen zijn gebruikers minder tevreden.

Branco van Dantzigpark

Zowel de sfeer en interactie en de informele controle op het plein worden door gebruikers als iets minder positief beoordeeld. Op het plein voelen de gebruikers zich over het algemeen veilig. Weinig mensen mijden het plein omdat ze het niet veilig vinden. Wel ervaart een deel van de gebruikers overlast.

Het Branco van Dantzigpark krijgt volgens het sterrenstelsel 2 sterren.

Cruyff Court Speedwellstraat

Het Cruyff Court aan de Speedwellstraat is een sportplein waar gebruikers vaak kinderen laten spelen, andere mensen ontmoeten of sporten. Gebruikers, veelal kinderen en jongeren, maken dagelijks tot wekelijks gebruik van het plein.

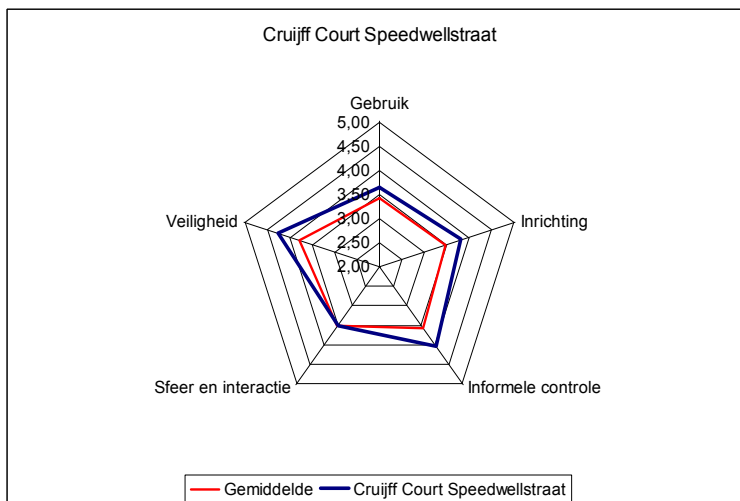
Senioren zijn niet vaak aanwezig. Het is opvallend dat ouderen overlast ervaren en het plein negatiever beoordelen dan jongeren en ouders, die juist erg positief zijn over het plein.

De man/vrouw verhouding op het plein is wisselend. Gebruikers zijn van diverse culturele achtergrond en op het plein worden veel activiteiten georganiseerd. Op het plein zijn niet altijd mensen aanwezig.

Pleingebruikers zijn over het algemeen zeer tevreden over het onderhoud op het plein. Er wordt aangegeven dat een buurtbewoner zijn steentje bijdraagt door het plein vaak schoon te maken. Gebruikers zijn ook tevreden over het aantal zitmogelijkheden en redelijk tevreden over het aantal aanwezige sport- en spelmogelijkheden.

De informele controle op het plein wordt als positief beoordeeld en zowel de sfeer als de interactie krijgen een positieve score.

Uit het sterdiagram komt naar voren dat het Cruyff Court aan de Speedwellstraat 3,5 sterren krijgt.

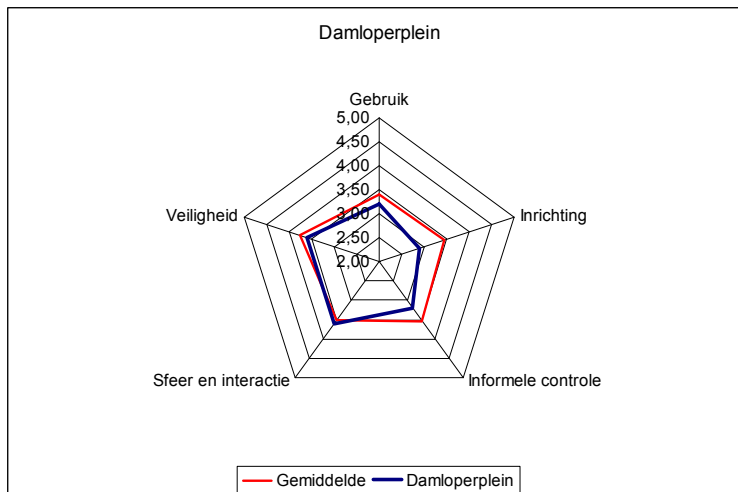
Damloperplein

Veel mensen gebruiken het Damloperplein dagelijks. De meeste mensen die het plein niet dagelijks gebruiken, gebruiken het plein wekelijks. Het plein is een overlooplein dat veel gebruikt wordt voor (het laten) spelen van kinderen, het ontmoeten van andere mensen of om te ontspannen.

Op het plein zijn onder de gebruikers veel kinderen en jongeren. Senioren zijn minder op het plein te vinden. De man/vrouw verhouding wordt wisselend beoordeeld. De gebruikers hebben diverse culturele achtergronden. Volgens de geïnterviewden worden weinig activiteiten georganiseerd. Er zijn niet altijd mensen op het plein aanwezig.

Over de inrichting van het plein zijn de gebruikers tamelijk negatief: het onderhoud van het plein en de hoeveelheid zitmogelijkheden worden tamelijk negatief gewaardeerd. De hoeveelheid aanwezige sport- en spelvoorzieningen wordt gemiddeld genomen nog negatiever gewaardeerd. Dit hangt deels samen met de overloopfunctie van het plein.

Gebruikers van het plein zijn het meest te spreken over de veiligheid en de sfeer en interactie op het plein. Ze beoordelen de informele controle beduidend minder positief.

Het Damloperplein krijgt volgens het sterrensysteem 2,5 sterren.

Driehoeksplein

Het driehoeksplein is een speelplein dat positief wordt gewaardeerd om de inrichting en veiligheid. De meeste gebruikers passeren dagelijks tot wekelijks dit plein. Gebruikers komen ook hier om hun kinderen te laten spelen.

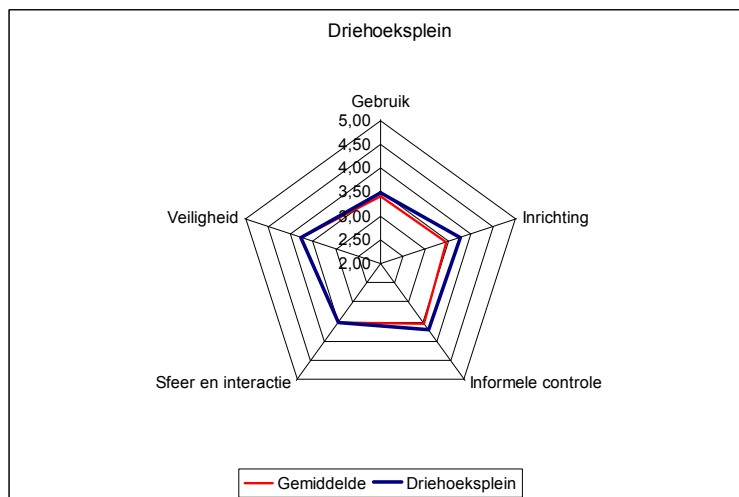
Op het plein zijn zowel kinderen, jongeren als senioren geregeld aanwezig, De man/vrouw verhouding is in evenwicht. De geïnterviewden vinden dat er weinig activiteiten worden georganiseerd. Over het algemeen zijn er wel mensen aanwezig, ook als het donker is.

Over het onderhoud zijn de gebruikers behoorlijk tevreden. Over de hoeveelheid zitmogelijkheden zijn zij (zeer) tevreden en ook het aantal sport- en spelvoorzieningen waarderen de gebruikers

Bruijnstraat/Rosener Manzstraat/Van Duylstraat

ook positief. Tot de spelvoorzieningen worden ook de tekeningen op de grond gerekend. Een aantal kinderen en ouders ziet echter liever speeltoestellen.

Het Driehoeksplein krijgt 3 sterren.

Heemraadsplein

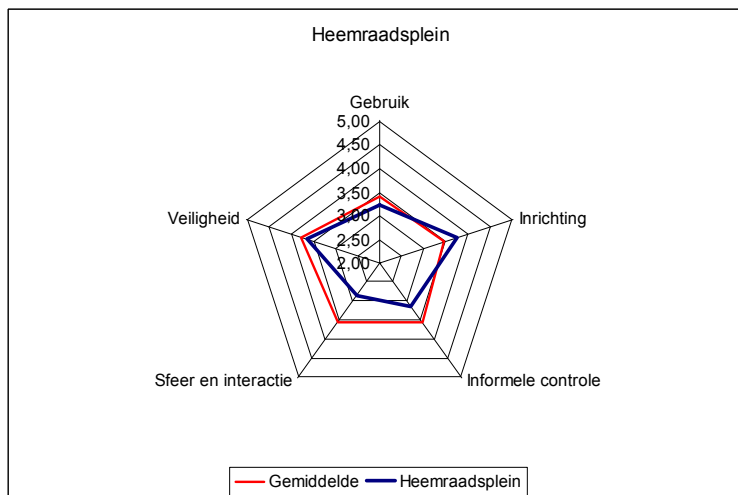
Het Heemraadsplein is een overloopplein. Gebruikers zijn tevreden over de inrichting en de veiligheid. Ze komen hier dagelijks tot wekelijks en gebruiken het om overheen te lopen, de hond uit te laten, om te ontspannen of te lezen. Gewoonlijk zijn er weinig mensen op het plein aanwezig.

Op het plein komen mensen van uiteenlopende leeftijden. Onder de gebruikers zijn verschillende culturen vertegenwoordigd en is er sprake van een redelijke man/vrouw verhouding. Gebruikers geven aan dat er niet vaak activiteiten worden georganiseerd.

De sfeer op het plein beoordelen de gebruikers gemiddeld genomen niet positief en niet negatief. Over de interactie tussen mensen onderling op het plein zijn de gebruikers minder positief.

Over de inrichting van het plein en over het aantal sport- en spelvoorzieningen zijn gebruikers redelijk tevreden. Over het aantal zitmogelijkheden zijn zij vaak zelfs zeer tevreden en over het onderhoud zijn ze in het algemeen ook tevreden.

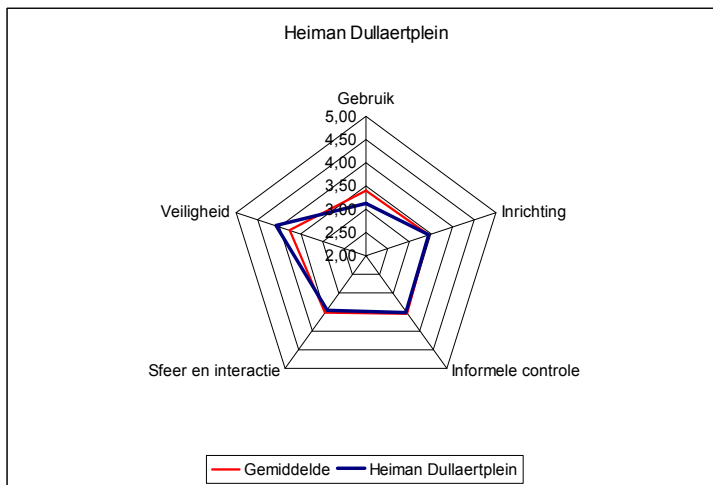

Volgens het sterrenstelsel krijgt het Heemraadsplein 2,5 sterren.

Heiman Dullaertplein

Het Heiman Dullaertplein is een speelplein waar de geïnterviewden over het algemeen dagelijks gebruik van maken. Het plein wordt het meest gebruikt om langs te lopen. Ook gebeurt het geregeld dat gebruikers hier ontspannen. Op het plein zijn vaak zowel kinderen, jongeren als senioren aanwezig. Veel mensen geven echter aan dat er gewoonlijk niet veel mensen op het plein aanwezig zijn. De man/vrouw verhouding op het plein verschilt en gebruikers vertegenwoordigen diverse culturele achtergronden.

De gebruikers het aantal sport- en spelvoorzieningen minder positief beoordelen. Ze beoordelen het onderhoud positiever. Uit de enquête blijkt verder dat gebruikers erg tevreden zijn over het aantal zitmogelijkheden. Het plein scoort ook positief op veiligheid.

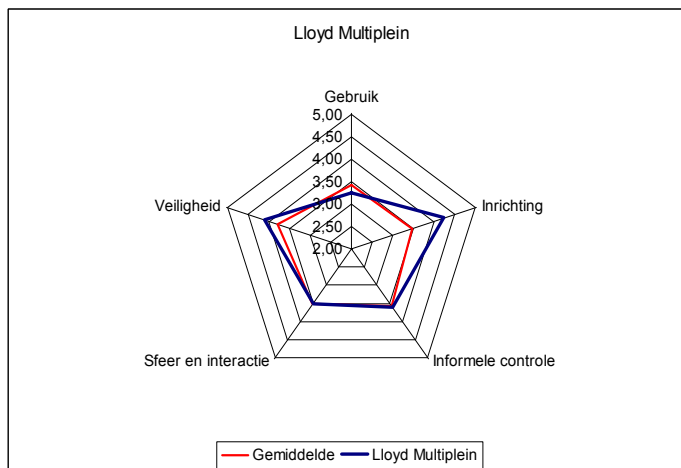
Het Heiman Dullaertplein krijgt volgens het sterdiagram 3 sterren.

Lloyd Multiplein

Het Lloyd Multiplein is een plein dat positief scoort op veiligheid en inrichting. Gebruikers lopen vaak langs dit plein of bezoeken activiteiten. Het plein is een sportplein en volgens geïnterviewden voornamelijk gericht op jongens. De man/vrouw verhouding op dit plein is dan ook zeer scheef.

De meeste gebruikers komen wekelijks tot dagelijks op het plein. Op het plein worden vaak activiteiten georganiseerd. Gebruikers hebben verschillende culturele achtergronden. Over het algemeen zijn er altijd wel mensen op het plein aanwezig, ook als het donker is.

Gebruikers zijn gemiddeld genomen tevreden over het aantal sport- spelvoorzieningen, zeer tevreden over het aantal zitmogelijkheden, en nog meer tevreden(4,43) over het onderhoud van het plein.

Het Lloyd Multiplein krijgt 3 sterren.

Middellandplein

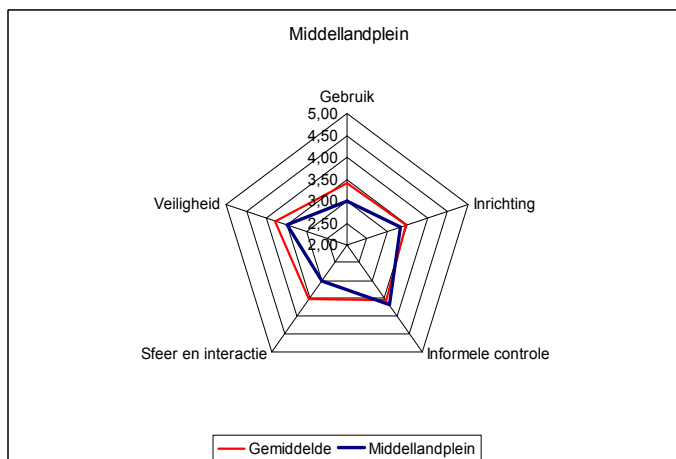
Het Middellandplein is een overloopplein dat mensen gebruiken om overheen of langs te lopen. Het plein wordt door de meeste gebruikers dagelijks tot wekelijks gebruikt. Ook wordt er aangegeven dat er altijd wel mensen op het plein zijn, ook als het donker is.

Op het plein komen weinig kinderen, wel zijn er geregeld jongeren en senioren te vinden. Onder de pleingebruikers zijn veel verschillende culturen vertegenwoordigd. Veel gebruikers vinden dat er veel activiteiten worden georganiseerd op het plein.

Opvallend aan dit overloopplein is dat de informele controle het pleinaspect is dat het meest positief wordt beoordeeld. De sfeer op het plein wordt iets negatiever beoordeeld. Over de interactie is de gemiddelde gebruiker redelijk tevreden.

Er is een actiegroep opgericht tegen overlast op het plein. Uit de enquête blijkt dat dit niet voor niets is, relatief veel gebruikers ervaren overlast. Weinig gebruikers geven echter aan het plein te mijden omdat ze zich onveilig voelen.

Pleingebruikers zijn redelijk tevreden over de mate waarin het plein wordt onderhouden. Gebruikers zijn tenslotte, in tegenstelling tot over het aantal aanwezige sport- en spelvoorzieningen, negatiever over de aanwezige zitmogelijkheden.

Het Middellandplein krijgt volgens het sterrenstelsel 2,5 sterren.

Piet Paaltjesplein

Het Piet Paaltjesplein is een speelplein waar gebruikers tevreden zijn over de veiligheid. De meerderheid van de gebruikers bezoekt het plein dagelijks. De meest voorkomende activiteiten op het plein zijn (het laten) spelen van kinderen, het langslopen of het ontmoeten van andere mensen.

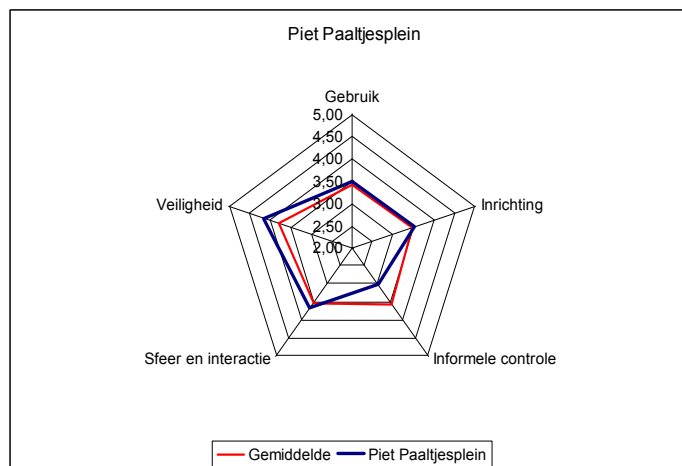
Onder de gebruikers op het plein zijn veel kinderen en jongeren. Senioren zijn ook geregeld op het plein te vinden, maar minder vaak. Op het plein komen gebruikers van diverse culturele achtergronden. Meestal zijn er wel mensen op het plein aanwezig, ook als het donker is. De man/vrouw verhouding is in evenwicht.

Niet iedereen heeft dezelfde mening over het aantal activiteiten dat op het plein wordt georganiseerd. De ene helft van

de gebruikers vindt dat er vaak wat gebeurt terwijl de ander helft dit juist niet vindt.

Gebruikers van het plein zijn erg tevreden over het onderhoud en de zitmogelijkheden op het plein. Ze zijn wat minder positief over het aantal sport- en spelvoorzieningen.

De informele controle behaalt op het Piet Paaltjesplein de minst positieve score. Dit geeft aan dat mensen weinig vertrouwen hebben in hun mede-pleingebruikers als het om corrigerend optreden gaat.

Het Piet Paaltjesplein krijgt volgens het sterrensysteem 3 sterren.

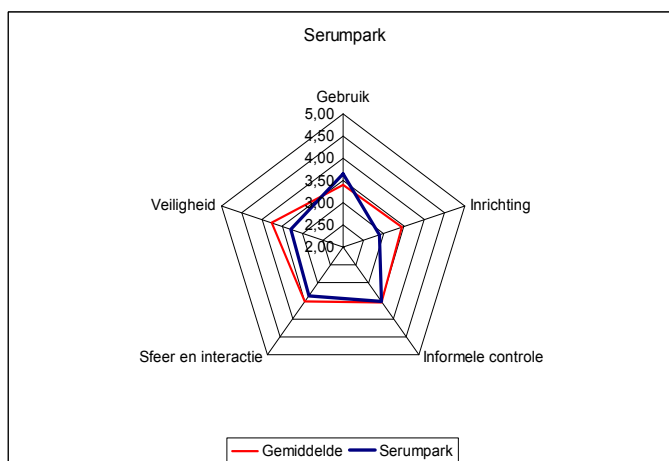
Serumpark

Het Serumpark is een sportplein waar gebruikers vaak hun hond uitlaten, naar andere mensen kijken of elkaar ontmoeten. Ook komt het voor dat gebruikers het park gebruiken om te ontspannen. De meeste gebruikers bezoeken dit plein wekelijks. Voor de overige gebruikers is dit vaak op dagelijkse basis.

De diversiteit onder gebruikers van het Serumpark is groot. Zo komen er zowel kinderen, jongeren als senioren. Ook zijn gebruikers afkomstig uit verschillende culturen. De verhouding tussen mannen en vrouwen is echter niet in evenwicht. Hoewel er gebruikers zijn die vinden dat er veel activiteiten worden georganiseerd, vindt de meerderheid dat dit niet het geval is.

Veiligheid scoort relatief laag op het plein. Veel gebruikers ervaren overlast. Het gevoel van veiligheid op het plein is nog redelijk positief maar, in verhouding tot andere pleinen, geven veel mensen aan het plein te mijden omdat zij zich er niet veilig voelen.

Gebruikers van het plein zijn gemiddeld genomen tamelijk negatief over het aantal sport- en spelvoorzieningen, zitmogelijkheden en het onderhoud van het plein. De informele controle wordt weer positiever gewaardeerd. De sfeer op het plein wordt wat minder positief beoordeeld dan de sociale interactie op het plein.

Het Serumpark krijgt 2,5 sterren.

Spartapark

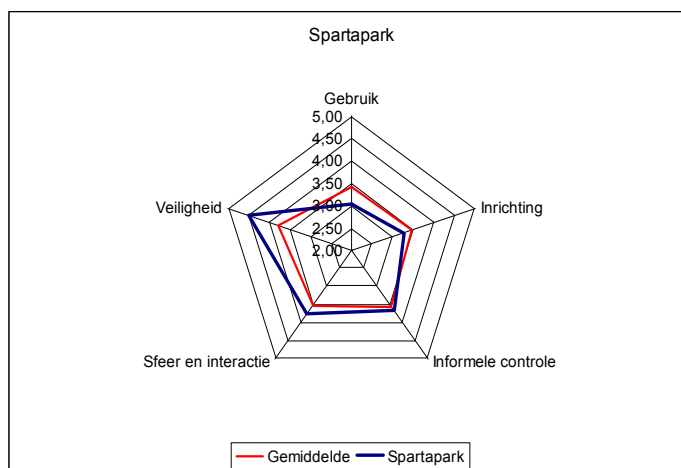
Het Spartapark is een plein dat voor veel verschillende doeleinden wordt gebruikt. Zo zijn er mensen die dit plein gebruiken om andere mensen te ontmoeten, te ontspannen of lezen, die het plein passeren en er zijn gebruikers die hun kinderen op het plein laten spelen. Er wordt echter aangegeven dat over het algemeen niet veel mensen gebruik maken van het plein.

Het Spartapark is een sportplein waar de meeste gebruikers wekelijks komen. Het grootste gedeelte van de overige gebruikers bezoekt het plein dagelijks. Om het plein staat een hek, dat 's nachts niet wordt afgesloten.

De meerderheid van de gebruikers geeft aan dat er niet veel jongeren aanwezig zijn, een kleine minderheid is het daar niet mee eens en geeft het tegenovergestelde aan. Kinderen en senioren zijn vaak op het plein te vinden. Pleingebruikers vertegenwoordigen diverse culturele achtergronden. Er wordt aangegeven dat vrouwen meer gebruik maken van het plein dan mannen.

Er worden weinig activiteiten georganiseerd voor kinderen.

Gebruikers zijn tevreden over de mate waarin het plein wordt onderhouden wordt en over het aantal zitmogelijkheden. Het aantal aanwezige sport- en spelvoorzieningen waarderen gebruikers echter negatiever. De veiligheid is het pleinaspect dat gemiddeld genomen het meest positief wordt beoordeeld.

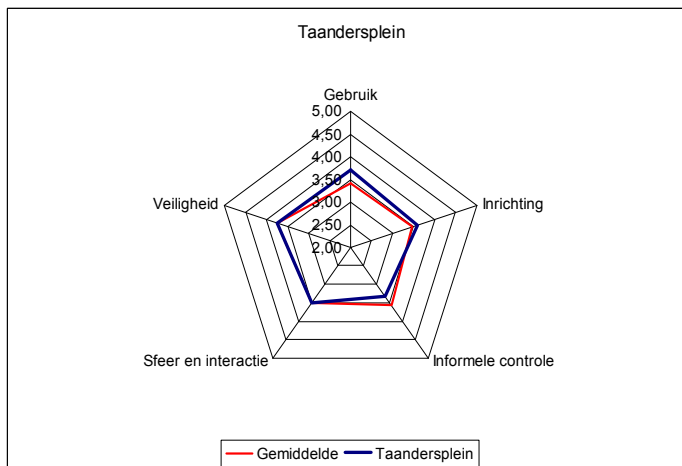
Het Spartapark krijgt volgens het sterrensysteem 3 sterren.

Taandersplein

Het Taandersplein is een speelplein dat in een multiculturele buurt ligt. Het scoort zowel op gebruik als veiligheid positief. Veel van de gebruikers komen dagelijks tot wekelijks op het plein. Ze komen naar het plein om mensen te ontmoeten, te kijken naar andere mensen en daarnaast om de hond uit te laten of te passeren.

Op het plein zijn volgens de geïnterviewden altijd wel mensen aanwezig, ook als het donker is. Onder de gebruikers bevinden zich zowel kinderen, jongeren als senioren, die uit verschillende culturen afkomstig zijn. Op het plein mengen de verschillende culturen zich echter maar beperkt. De man/vrouw verhouding op het plein is over het algemeen in evenwicht.

Sommige geïnterviewden geven aan blij te zijn met de camera's die op het plein hangen, omdat deze voor minder jongerenoverlast zouden zorgen. Over het algemeen zijn gebruikers tevreden over sport- en spelmogelijkheden. Ook de zitmogelijkheden en het onderhoud op het plein worden positief gewaardeerd. De informele controle op het plein wordt wat minder positief beoordeeld door de gebruikers.

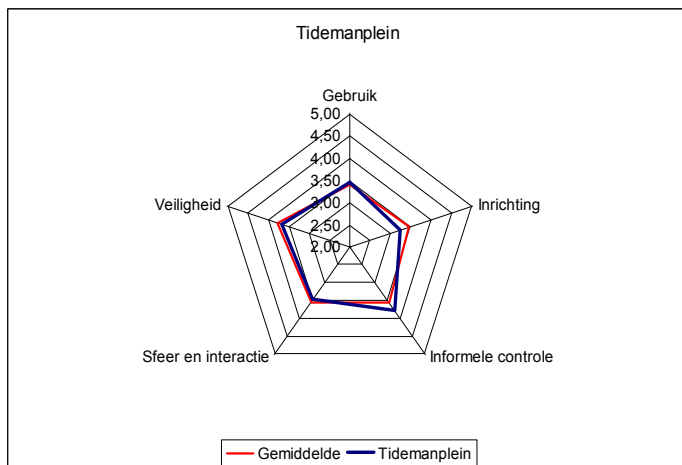
Uit het sterdiagram komt naar voren dat het Taandersplein 3 sterren krijgt.

Tidemanplein

Het Tidemanplein is een multifunctioneel plein dat grenst aan een speltheek, een kinderdagverblijf en een school. De ruime meerderheid van de gebruikers komt dagelijks op het Tidemanplein. Vaak is dit om hun kinderen te laten spelen of omdat zij het plein passeren. Er zijn altijd de nodige mensen aanwezig, ook als het donker is.

Jongeren en kinderen zijn veel aanwezig op het plein maar ook senioren maken er gebruik van. Pleingebruikers hebben een multiculturele achtergrond en de man-vrouw verhouding wisselt. Het merendeel van de gebruikers vindt niet dat er veel activiteiten worden georganiseerd.

De inrichting van het plein wordt vergeleken met de andere pleinaspecten wat minder positief beoordeeld door de gebruikers. De gebruikers zijn gemiddeld genomen nog wel tevreden over het onderhoud van het plein, maar ze zijn maar matig tevreden over het aantal zitmogelijkheden en het minst tevreden over het aantal sport- en spelvoorzieningen.

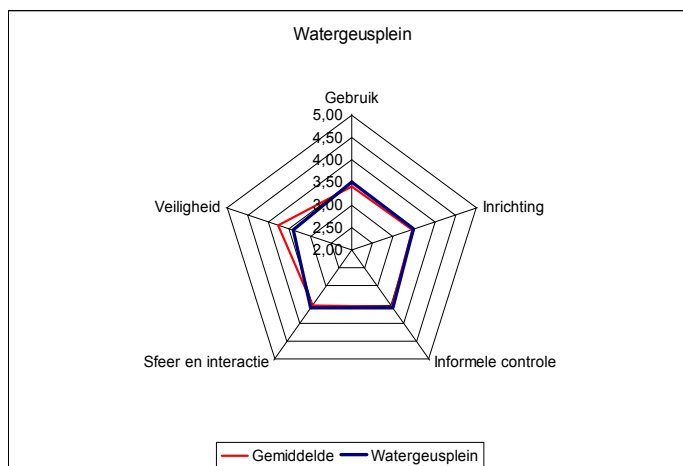
Het Tidemanplein krijgt 3 sterren.

Watergeusplein

Het Watergeusplein is een sportplein dat voornamelijk wekelijks wordt gebruikt. De meeste pleingebruikers passeren het plein of ontmoeten andere mensen op het plein. Gewoonlijk zijn er wel mensen aanwezig, ook als het donker is. Het plein is omheind door een hek.

Op het plein zijn zowel kinderen als jongeren aanwezig. Senioren blijken minder op het plein te komen. Het plein wordt bezocht door verschillende culturen, onder meer door Marokkaanse en Antilliaanse jongeren. De man vrouw/verhouding op het plein is scheef.

De gebruikers zijn tevreden over de inrichting, zowel het aantal sport- en spelmogelijkheden, het aantal zitmogelijkheden als het onderhoud van het plein worden positief gewaardeerd.

Het Watergeusplein krijgt volgens het sterrenstelsel 3 sterren.

6.4 Deelgemeente Noord

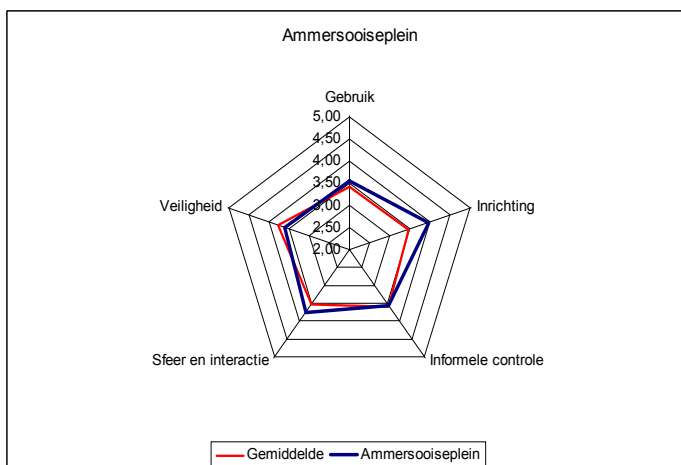
Ammersooiseplein

Het Ammersooiseplein is een speelplein dat relatief positief wordt gewaardeerd om haar inrichting en sfeer en interactie. De inrichting is vooral gericht op kinderen. Het pleingebruik bestaat voornamelijk uit langs lopende mensen, mensen met spelende kinderen en uit mensen die andere mensen op het plein ontmoeten. Veel van deze mensen bezoeken het plein dagelijks.

Onder de gebruikers bevinden zich naast kinderen en jongeren ook senioren. Op het plein zijn diverse culturele achtergronden vertegenwoordigd. Het plein wordt niet door evenveel mannen als vrouwen bezocht. De meeste gebruikers vinden dat er vaak activiteiten worden georganiseerd, maar een gedeelte van de gebruikers is het daar niet mee eens. Gewoonlijk zijn er mensen op het plein aanwezig, ook als het donker is.

Over de sfeer zijn de gebruikers redelijk tevreden. De interactie tussen mensen op het plein wordt (zeer) positief gewaardeerd. Het veiligheidsgevoel is groot bij de gebruikers. Er zijn maar weinig gebruikers die het plein mijden omdat het niet veilig is. Over de overlast zijn gebruikers echter duidelijk zeer ontevreden.

Het onderhoud is volgens de geïnterviewden goed. Ook zijn er voldoende zitmogelijkheden en voldoende sport- en spelmogelijkheden.

Uit het sterdiagram komt naar voren voort dat het Ammersooiseplein 3 sterren krijgt.

Baljuwplein

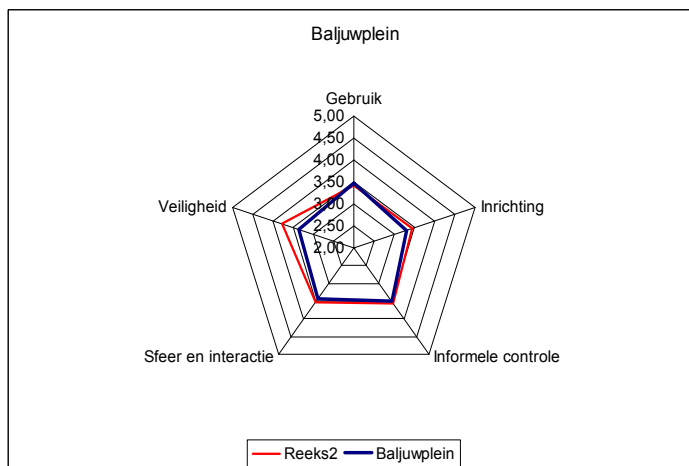
Het Baljuwplein is een multifunctioneel plein waar veel kinderen en jongeren komen. Senioren zijn minder vaak op het plein aanwezig. Pleingebruikers vertegenwoordigen diverse culturele achtergronden.

Op het plein, dat dagelijks gebruikt wordt door de meeste geïnterviewden, zijn altijd wel mensen aanwezig. Wanneer het donker is, is dit vaak ook het geval. Over het algemeen bestaan de gebruikers uit evenveel mannen als vrouwen. Veel gebruikers gebruiken het Baljuwplein om overheen of langs te lopen, om te kijken naar andere mensen, de hond uit te laten en/of kinderen te laten spelen. Op het plein worden weinig activiteiten georganiseerd.

In verhouding tot andere pleinen mijden veel gebruikers het plein wel eens omdat ze het onveilig vinden en ook geven veel gebruikers overlast te ervaren. Over het algemeen voelt iedere pleingebruiker zich op het plein zelf veilig.

Drugsgebruik wordt op het plein als probleem gezien. Daarnaast geven gebruikers aan dat op het plein meer zitmogelijkheden, meer verlichting en meer georganiseerde activiteiten zouden mogen plaatsvinden.

Uit het sterdiagram komt voort dat het Baljuwplein een plein is dat 2,5 sterren krijgt.

Bleiswijkplein

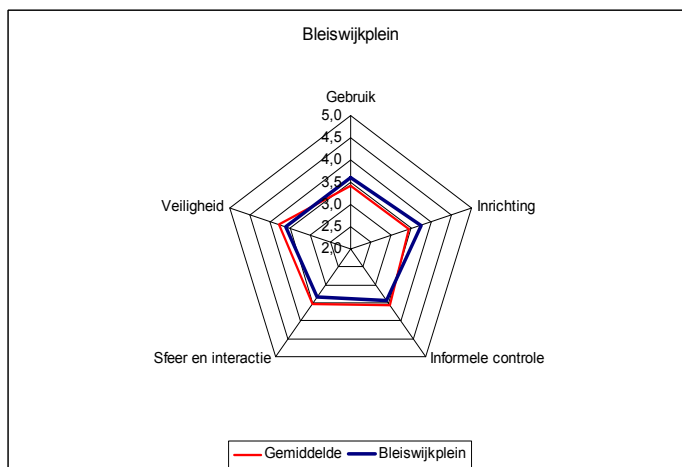
Het Bleiswijkplein is een sportplein waarvan de inrichting het meest positief wordt beoordeeld. Mensen gebruiken het plein om anderen te ontmoeten, te ontspannen of te sporten. Het plein grenst aan twee scholen en veel huizen. Ten opzichte van andere pleinen is opvallend dat dit plein naast dagelijkse en wekelijkse gebruikers, ook maandelijks gebruikers kent.

De diversiteit in gebruikers is groot. Kinderen, jongeren en senioren maken gebruik van het plein. Pleingebruikers zijn multicultureel en er is over het algemeen een evenredige verhouding mannen en vrouwen aanwezig. Op het plein zijn niet altijd mensen aanwezig. 's Avonds wordt daarentegen wel veel gebruik gemaakt van het plein.

Hoewel een aantal gebruikers tevreden is met het aantal georganiseerde activiteiten op het plein, geeft een groot deel aan dat er niet veel activiteiten plaatsvinden. Op het plein voelt bijna geen enkele gebruiker of omwonende zich onveilig. Bijna niemand mijdt om deze reden het plein. Wel is er vaak sprake van overlast op het plein. Gebruikers geven aan dat dit voortkomt uit de aanwezigheid van groepen.

Het plein wordt volgens de gebruikers gemiddeld genomen goed onderhouden en ook over het aantal aanwezige sport- en spelvoorzieningen zijn gebruikers positief. Hoewel een enkele gebruiker aangeeft dat het drugsgebruik, de aanwezige groepen of het toezicht aangepakt zou moeten worden, wordt geen enkel verbeterpunt meerdere malen genoemd.

In het sterdiagram hieronder geven we de uitkomsten van de enquête weer.

Het Bleiswijkplein krijgt aan de hand van de resultaten 3 sterren.

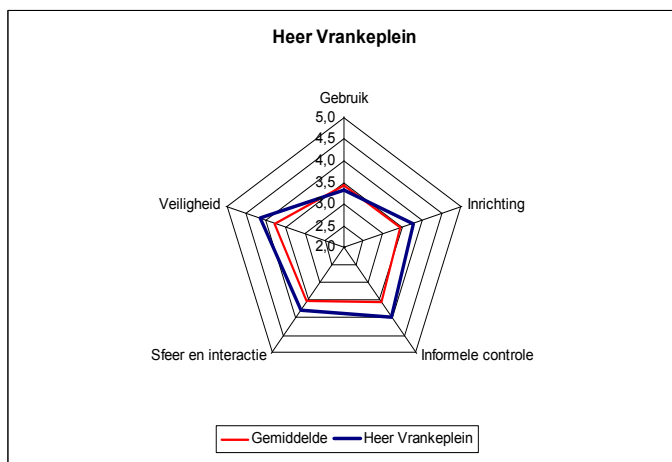
Heer Vrankeplein

Het Heer Vrankeplein is een speelplein dat over het algemeen een positieve waardering krijgt van de pleingebruikers. Het plein wordt vooral gebruikt om kinderen te laten spelen. De meeste mensen komen daar dagelijks tot wekelijks voor naar het plein.

Kinderen en jongeren gebruiken het plein veel, senioren zijn wat minder vaak aanwezig. De meeste pleingebruikers geven aan het plein wekelijks te gebruiken. Op het plein zijn mensen met diverse culturele achtergronden te vinden. De man/vrouw verhouding op het plein is scheef verdeeld. Er worden volgens de gebruikers niet zo vaak activiteiten georganiseerd. Positief is dat zowel volwassenen als jongeren in de enquête aangeven dit plein te bezoeken omdat ze het aantrekkelijker en gezelliger vinden dan andere pleinen in de buurt.

Ten aanzien van de inrichting van het Heer Vrankeplein is men zeer positief over het aantal aanwezige zitmogelijkheden. Een stuk negatiever is men over de hoeveelheid aanwezige sport- en spelvoorzieningen. Uit de enquête blijkt de aanwezigheid van slechts één schommel vaak een bron van ruzie voor kinderen op het plein.

De gebruikers zijn positief over de veiligheid, sfeer en interactie op het Heer Vrankeplein. Er is bijna niemand die het plein mijdt omdat hij of zij het onveilig vindt. Ook overlast wordt maar beperkt ervaren. De gebruikers die verbeterpunten aangeven, noemen meer toezicht 's avonds en meer verlichting op het plein. In het sterdiagram hieronder geven we de gemiddelde uitkomsten van de enquête vijf aspecten van de publieke waarde van het plein weer:

Het Heer Vrankeplein is een plein is dat 3,5 sterren krijgt.

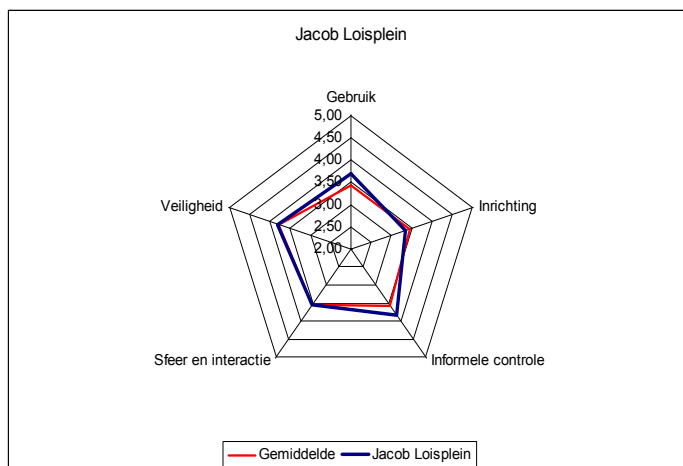
Jacob Loisplein (Jacob Loisstraat/ Pieter de raadstraat)

Het Jacob Loisplein is een speelplein. Bij het plein is een buurthuis van waaruit voorheen activiteiten werden georganiseerd op het plein. Het pleingebruik van gebruikers bestaat naast langslopen ook uit het kijken naar andere mensen, het ontmoeten van mensen en het (laten) spelen van kinderen.

Op het plein is een grote diversiteit aan gebruikers. Zo komen er kinderen, jongeren maar ook senioren. De gebruikers hebben diverse culturele achtergronden. De verhouding tussen op het plein aanwezige mannen en vrouwen is scheef. Een gedeelte van de gebruikers vindt dat er niet vaak activiteiten worden georganiseerd. Op het plein zijn altijd wel mensen aanwezig, ook als het donker is.

Veel gebruikers komen dagelijks of wekelijks op dit plein. Mede doordat iedereen elkaar kent, krijgt de informele controle een positieve beoordeling. Dat buurtbewoners 's avonds overlast ervaren kan volgens de jongeren niet, zij worden 's avonds immers weggestuurd door de politie.

De gebruikers zijn over het onderhoud van het plein niet altijd tevreden. Over de hoeveelheid aanwezige zitmogelijkheden zijn gebruikers tevreden, maar het aantal aanwezige sport- en spelvoorzieningen wordt minder positief gewaardeerd.

Het Jacob Loisplein is een plein is dat 3 sterren krijgt.

Johan Idaplein

De gebruikers en omwonenden beoordelen dit speelplein positief op gebruik. Ze geven aan het plein op dagelijkse basis te gebruiken. Er worden vaak activiteiten georganiseerd.

De leeftijd van de pleingebruikers verschilt. Zowel kinderen, jongeren als senioren zijn goed vertegenwoordigd. Ditzelfde geldt voor de culturele achtergrond: veel verschillende culturen zijn vertegenwoordigd op het plein.

Veel pleingebruikers geven aan dat ze het Johan Idaplein gebruiken om een praatje te maken met andere pleingebruikers. De gebruikers vinden over het algemeen dat er te weinig voorzieningen zijn. Ook over de sfeer op het plein zijn de gebruikers minder positief. Over het aantal aanwezige zitmogelijkheden zijn de pleingebruikers wel positief.

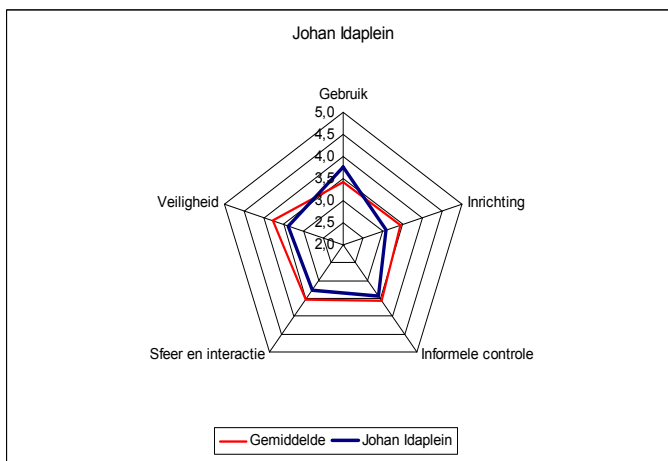

Op het plein wordt relatief veel overlast en onveiligheid ervaren.

Zo geeft de helft van de geïnterviewde gebruikers en omwonenden aan dat de aanwezigheid van groepen jongeren reden is voor een onveilig gevoel. Daar komt bij dat een grote groep van hen aangeeft het plein wel eens te mijden.

Ook geven veel mensen aan dat ze het niet veilig vinden hun kinderen naar het plein te laten gaan om te spelen. Mogelijkheden tot verbetering zien de pleingebruikers in het aanpakken van de door jongerenveroorzaakte overlast, het verbeteren van de verlichting en sfeer.

In het sterdiagram hieronder geven we de uitkomsten van de enquête weer:

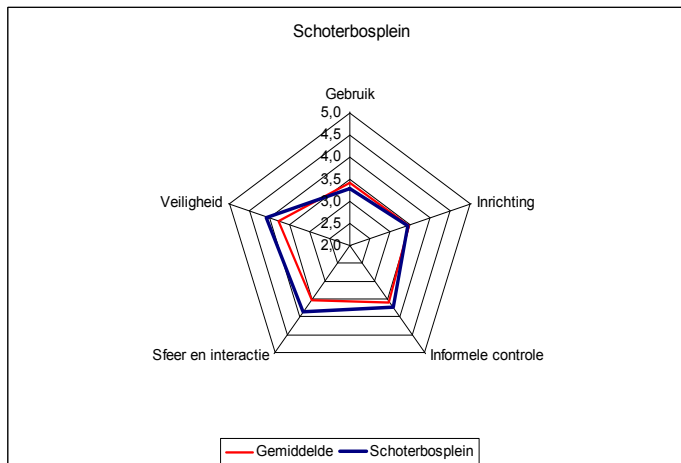
Het Johan Idaplein krijgt als plein 2,5 sterren.

Schoterbosplein (Cruyff Court)

Het Cruyff Court aan het Schoterbosplein is een sportplein dat voornamelijk wordt gebruikt om te sporten. De meeste gebruikers komen dagelijks naar het plein. De veiligheid op dit plein wordt behoorlijk positief gewaardeerd. Ook de informele controle en de sfeer en interactie worden positief beoordeeld.

Dit plein wordt vooral gebruikt door jongeren en kinderen. Senioren zijn niet vaak op het plein te vinden. De gebruikers hebben verschillende culturele achtergronden. Op het plein zijn gewoonlijk veel mensen, ook als het donker is. De man/ vrouw verhouding onder de gebruikers is niet in evenwicht en er worden niet veel activiteiten georganiseerd.

De gebruikers zijn positief over het onderhoud van het plein. Het aantal zitmogelijkheden en het aantal sport- en spelvoorzieningen wordt echter minder positief gewaardeerd. Dit laatste hangt samen met de eenzijdige sportfunctie van het plein.

Het Schoterbosplein krijgt volgens de sterrensystematiek 3 sterren.

Tak van Poortvlietstraat

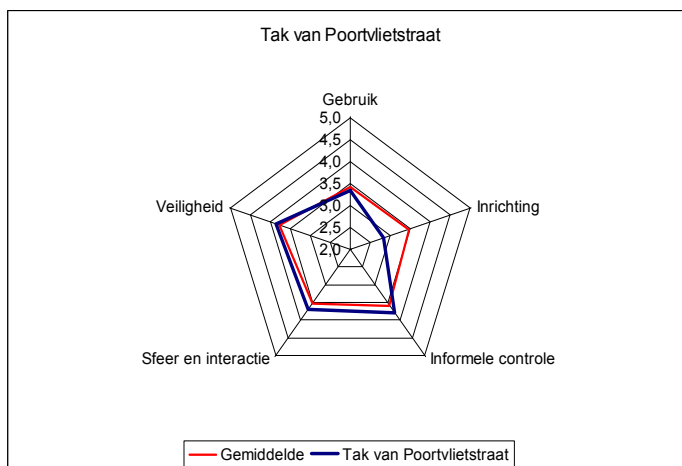
Het plein in de Tak van Poortvlietstraat is een speelplein dat over het algemeen gebruikt wordt om de hond uit te laten of om te ontspannen. Gebruikers van het plein brengen dagelijks tot wekelijks een bezoek aan het plein.

De wijkvereniging organiseert op het plein activiteiten en mensen kunnen er koffie en thee drinken. Onder de respondenten vindt een krappe meerderheid dat er vaak activiteiten worden georganiseerd. De overige pleingebruikers zijn het hier niet mee eens. Op het plein zijn altijd wel mensen aanwezig, ook als het donker is. De aanwezigheid van kunstgras wordt gewaardeerd, omdat er ook bij slecht weer op gespeeld kan worden.

De pleingebruikers op het plein zijn zeer divers van aard. Zo komen er kinderen, jongeren en senioren op het plein, hebben pleingebruikers diverse culturele achtergronden en komen er over het algemeen evenveel mannen als vrouwen op het plein.

Hoewel de pleingebruikers tevreden zijn over het onderhoud van het plein, ligt er volgens hen veel hondenpoep op het plein. Over de zitmogelijkheden op het plein zijn de gebruikers positief gestemd, maar de hoeveelheid sport- en spelvoorzieningen scoort negatiever.

Het Tak van Poortvlietplein krijgt volgens het sterrensysteem 2,5 sterren.

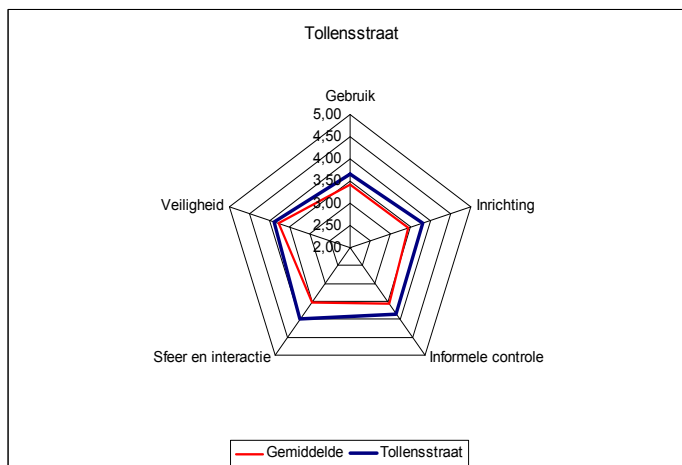
Tollensstraat (plein voor de Klimop)

Het plein aan de Tollenstraat, gelegen voor de Klimop is een speelplein dat binnen de vijf onderscheiden aspecten de beste score behaalt op sfeer en interactie. Op het plein, waar de meest voorkomende activiteit het (laten) spelen van kinderen is, behalen ook de overige pleinaspecten een positieve score. Het plein wordt door verreweg de meeste geïnterviewden dagelijks gebruikt.

Het pleingebruik is divers. Zo is het plein in gebruik door ondermeer kinderen en jongeren. Senioren maken wat minder gebruik van het plein. Er zijn over het algemeen altijd wel mensen aanwezig op het plein, ook als het donker is. De pleingebruikers geven aan dat er niet altijd evenveel mannen als vrouwen aanwezig zijn. Ook geven zij aan dat er niet zo vaak activiteiten op het plein plaatsvinden.

Het plein wordt over het algemeen goed onderhouden volgens de gebruikers. Ook voelt men zich er veilig. Mensen mijden het plein niet. Wel geven gebruikers aan dat er sprake is van overlast. In verhouding tot de andere pleinen beoordelen gebruikers dit probleem echter als minder ernstig. Hoewel de beoordeling van de aanwezige sport- speeltoestellen redelijk positief is, zouden de gebruikers van het Tollenstraat plein graag zien dat er meer speeltoestellen komen die gericht zijn op de pleingebruikers. Ook zou de jongerenoverlast volgens gebruikers meer moeten worden aangepakt.

Het plein aan de Tollenstraat is op basis van het sterdiagram een plein is dat 3,5 sterren krijgt.

7 *Samenvatting en aanbevelingen*

7.1 *Inleiding*

Dit rapport is het eindproduct van drie jaar onderzoek naar en nadenken over de publieke waarde van pleinen. We hebben een model voor het benchmarken van de publieke waarde van pleinen ontwikkeld, waarbij we de publieke waarde van een plein weergeven in een sterdiagram. Het dient als startpunt om beter, scherper en preciezer te gaan kijken naar de sociale functie van pleinen. Het SPR heeft eerder het belang van het verrichten van publieksonderzoek benadrukt. In hun advies 'Het levende plein' uit 2008 geven ze aan dat je de wensen en verwachtingen van omwonenden en bezoekers in kaart moet brengen. Het sterrenstelsel voor pleinen maakt dit mogelijk. De pleinbezoeker staat in het sterrenstelsel centraal. De kwaliteit van de inrichting en veiligheid worden vanuit de gebruiker beoordeeld. Succesvolle pleinen zijn gebruiksvriendelijk en gezellige ontmoetingsplekken. Pleinen met een hoge publieke waarde herken je aan de aanwezigheid van verhoudingsgewijs veel mensen, een mix van mannen en vrouwen van verschillende leeftijden. Als buurten bloeiende pleinen hebben, voelen de bewoners een sterkere onderlinge band. Als dergelijke openbare pleinen ontbreken, voelen mensen zich minder bij elkaar betrokken.

Het sterrenstelsel voor pleinen sluit aan bij de visie om pleinen te creëren met een hoog gebruikersniveau, dat sociaal gedrag tussen alle gebruikers bevordert. Daarnaast sluit het aan bij de wens van de gemeenten, in het bijzonder van de gemeente Rotterdam, om veilige betekenisvolle openbare ruimten (plekken met veel publieke waarde) te creëren.

In dit laatste hoofdstuk gaan we eerst uitgebreider in op wat wij verstaan onder publieke waarde van pleinen. Vervolgens leggen we uit hoe het sterrenstelsel kan worden gebruikt en staan we stil bij de uitkomsten van de testfase op vijf pleinen. In de daaropvolgende paragraaf beschrijven we de door ons ontwikkelde pleintypologieën. Deze typologieën gebruiken we onder andere om de uitkomsten van ons onderzoek op Rotterdamse pleinen te analyseren. We sluiten af met een vijftal aanbevelingen.

7.2 *De publieke waarde van pleinen*

De publieke waarde meten we af aan de hand van vijf thema's die veelvuldig in de wetenschappelijke literatuur worden genoemd. Deze zijn: gebruik, inrichting, sfeer & interactie, informele controle en veiligheid. Elk van deze thema's of dimensies kan variëren van 'meer publieke waarde' tot 'minder publieke waarde'. We gaan hieronder uitgebreider op de thema's in.

Bij *gebruik* kijken we naar de diversiteit en intensiteit van het gebruik. Hoe meer activiteiten er op een plein plaatsvinden, hoe beter. Een plein dat wordt gebruikt door individuen en groepen mensen is beter dan een plein dat alleen door individuen wordt gebruikt. Dit betekent immers dat het plein een plek is om vrienden te ontmoeten. Verschillende mensen, die in eerste instantie niets met elkaar hebben, kunnen met elkaar in contact komen door middel van activiteiten. Het is van belang dat op een plein meerdere activiteiten kunnen plaatsvinden. Op basis daarvan kunnen we stellen dat een plein met alleen een voetbalkooi minder vaak en door minder verschillende soorten mensen wordt bezocht dan een plein met een voetbalkooi, gegroepeerde bankjes en een eettentje of een winkel.

Bij *inrichting* kijken we hoe het plein is ingericht. Beleidsmakers en stedenbouwkundigen kijken bij het inrichten van de openbare ruimte voornamelijk naar de fysieke inrichting. Fysieke elementen hebben invloed op het gebruik en de toegankelijkheid van een plein. Een plein dat is omringd door een hoog hek en slechts via één ingang bereik kan worden, is minder toegankelijk dan een plein waar geen hek omheen staat. Pleinen die omringd zijn door drukke straten zijn minder toegankelijk dan pleinen waar dit niet zo is. Een ander onderdeel van de toegankelijkheid van een plein is of het ook te bereiken is door mindervaliden. Een plein zonder stoepranden en met paden van asfalt is voor mindervalide mensen beter toegankelijk dan pleinen met onverharde paden en hoge stoepranden. Ook het onderhoud is een belangrijk aspect van de inrichting van pleinen. Vervuiling en verloedering van pleinen hebben een negatieve invloed op de publieke waarde van pleinen.

Bij *sfeer & interactie* kijken we naar de sfeer op een plein en de omgangsvormen onder pleingebruikers. Sfeer en gezelligheid zijn moeilijk te meten. We kunnen wel zeggen dat de publieke waarde van een plein toeneemt als vrienden met elkaar afspreken op het plein of als buurtbewoners op het buurtplein een praatje met elkaar maken. Een buurtplein is gezellig en leefbaar als mensen er bij elkaar staan en pleinbezoekers elkaar groeten en/of bij naam kennen. Andere kenmerken van een gezellig en leefbaar plein zijn dat de bezoekers vrolijk zijn, rommel opruimen en zich verantwoordelijk voelen voor het beheer van het plein.

Informele sociale controle is een belangrijke factor voor sociale veiligheid in de openbare ruimte in een wijk. Bij het ervaren van sociale veiligheid zijn de verwachtingen die we van anderen hebben van belang. Die verwachtingen worden mede bepaald door wat we meemaken in de openbare ruimte, in het bijzonder met korte contacten. Er is een direct verband tussen een positieve inschatting van sociale controle in een wijk en de beoordeling van de veiligheid in de wijk. Functiemenging stimuleert ruimtegebruik. Intensief gebruik van de openbare ruimte geeft meer mogelijkheden voor het opdoen van sociale informatie.

Veiligheid gaat over de veiligheidsbeleving van gebruikers en buurtbewoners. Pleinen moeten veilig zijn. De publieke veiligheid van straten, pleinen en parken is echter niet alleen te bereiken

door inzet van politie. Het nadeel van een repressieve veiligheidsbenadering is dat het in eerste instantie wel zorgt voor meer veiligheid voor een bepaalde groep, maar tegelijkertijd bij anderen een gevoel van uitsluiting en onveiligheid veroorzaakt. De kans bestaat dat het aantal mensen dat gebruikmaakt van een openbare ruimte bij te sterke nadruk op veiligheid kleiner wordt. Juist de aanwezigheid van mensen in straten en op pleinen levert een belangrijke positieve bijdrage aan het gevoel van veiligheid. Mensen op straat zorgen voor een hoge mate van informele sociale controle in een buurt.

7.3 *Verschillende type pleinen in wijken*

Je hebt verschillende soorten pleinen. Sommige pleinen zijn speciaal ingericht voor kleine kinderen, andere pleinen zijn vooral in trek bij jongeren. Er zijn pleinen die het hele jaar door intensief worden gebruikt, andere moeten het vooral van de zomermaanden hebben. Om pleinen vergelijkbaar te maken, hebben we pleintypologieën ontwikkeld. We onderscheiden de verschillende typen pleinen naar hun functie. De pleintypen zijn gebaseerd op een analyse van kenmerken van pleinen en observaties op de pleinen. Het resultaat is vijf typen pleinen, namelijk:

- het sportplein;
- het speelplein;
- het overlooplein;
- het uitrustplein;
- het multifunctionele plein.

Sportpleinen zijn vrijwel alleen ingericht om te sporten. Soms bestaat het uit één sportveld - bijvoorbeeld een Cruyff Court - en enkele bankjes, soms zijn er verschillende sportvoorzieningen. Het grootste deel van de onderzochte pleinen is te definiëren als een speelplein. Deze pleinen hebben niet opvallend veel voorzieningen. Er zijn speelvoorzieningen voor kinderen en soms is er ook een sportvoorziening als een tafeltennistafel of een voetbaldoel. Overloopleinen zijn veelal grote verharde pleinen die worden omringd door voorzieningen als winkels, cafés, eettentjes, een bibliotheek, een buurtcentrum of een kerk. Er zijn geen sportvoorzieningen en slechts bij uitzondering is er een speelvoorziening voor kinderen. Uitrustpleinen zijn het kleine broertje van de overloopleinen. In tegenstelling tot overloopleinen zijn er weinig voorzieningen. Een belangrijk kenmerk is dat er relatief veel bankjes en groenvoorzieningen zijn. Op multifunctionele pleinen zijn vaak alle hierboven genoemde voorzieningen aanwezig. Het is een combinatie van sport- en speelvoorzieningen, zitvoorzieningen en winkels of horecavoorzieningen op of aan de rand van het plein. Ook grenzen er soms openbare voorzieningen als een school of een bibliotheek aan het plein.

7.4 Naar een sterrensysteem

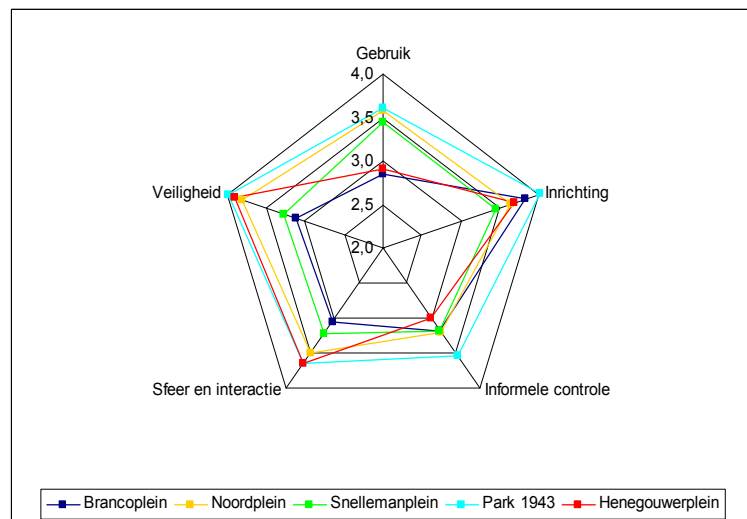
Het sterrensysteem bestaat uit vier stappen. Op bladzijde 57 en 58 worden deze stappen praktisch beschreven. In de eerste stap wordt bepaald onder welk pleintype een plein valt. Dit is van belang om in een later stadium de uitkomsten te kunnen interpreteren en pleinen te vergelijken met andere pleinen van hetzelfde type. Door middel van enquêtes (met omwonenden en bezoekers) en door een pleinschouw wordt in stap twee de publieke waarde van de pleinen gemeten. In stap drie, de pleinbeschrijving, geven gesprekken met professionals, ondernemers en andere betrokkenen meer diepgang en betekenis aan de cijfers. Dit kan aangevuld worden met ander informatie die over het plein bekend is. De pleinbeschrijving dient als basis voor de laatste stap: het bespreken van de uitkomsten met bewonersgroepen, wijkprofessionals en ambtenaren. De uitkomst daarvan is een pleinverbeteragenda, gevolgd door het uitzetten van interventies op het plein.

Niet voor ieder plein hoeven alle stappen te worden doorlopen. Uit de expertmeetings blijkt dat stap 1 en 2 op te vatten zijn als een *quickscan* van de publieke waarde van pleinen in een deelgemeente. Op basis van de resultaten uit stap 2 - het aantal sterren dat een plein krijgt - is te bepalen of stap 3 en stap 4 ook moeten worden uitgevoerd. Als blijkt dat op een bepaald plein de sfeer niet goed is, kunnen interventies worden ingezet die hier een positieve invloed op hebben. Het sterrensysteem heeft als doel bij te dragen aan positieve ontwikkelingen van Rotterdamse pleinen op lange termijn.

7.5 Sterren en het sterdiagram

Op de vijf testpleinen zijn enquêtes afgenomen. Bewoners en omwonenden praten graag over het plein in hun buurt. Ze zien het vaak als ‘hun’ plein en vertellen anekdotes die de sociale functie van het plein - in positieve en negatieve zin - weergeven.

De uitkomsten van de enquête geven we weer in een sterdiagram, waarin we de vijf pleinen met elkaar vergelijken (zie hiernaast). In dit sterdiagram is duidelijk te zien dat Park 1943 op vrijwel alle vijf de thema's het beste scoort. Het Henegouwerplein verschilt bijvoorbeeld van Park 1943 op het gebied van gebruik en informele controle, beide thema's scoren op dit plein lager. Dit is te verklaren

doordat de diversiteit aan gebruikersgroepen op het Henegouwerplein (een sportplein) minder is dan op het multifunctionele plein Park 1943. Het Brancoplein scoort op de thema's veiligheid en sfeer & interactie beduidend lager dan de andere pleinen.

In het sterrenstelsel voor pleinen is het maximale aantal sterren vijf en het minimale aantal sterren één. We werken ook met halve sterren. Dit doen we om verschillen tussen pleinen en ontwikkelingen gedurende een langere periode aan te kunnen tonen.

De scores van de vijf thema's omgerekend naar sterren geeft het volgende beeld:

Plein	Sterren
Park 1943 (multifunctioneel plein)	☆☆☆☆
Noordplein (overloopplein)	☆☆☆
Snellemanplein (speelplein)	☆☆1/2
Henegouwerplein (sportplein)	☆☆1/2
Brancoplein (uitrustplein)	☆☆

Op basis van de ervaring uit de testfase op vijf pleinen hebben 70 studenten van de Hogeschool Rotterdam in de maart en april van dit jaar de publieke waarde gemeten van 26 pleinen in de deelgemeenten Noord en Delfshaven. Zij hebben stap 1 en 2 van het sterrenstelsel uitgevoerd. De nadruk lag op de tweede stap waarin zij enquêtes hebben afgenomen met omwonenden en bezoekers van de pleinen. Op basis van de antwoorden van de respondenten hebben we sterdiagrammen gemaakt voor de pleinen. De uitkomst heeft de deelgemeente Delfshaven doen besluiten om het komende jaar extra in te zetten op het Branco van Dantzingparken het Heiman Dulleartplein. Ook deelgemeente Noord gaat gericht werken aan de sociale kwaliteitsverbetering van een aantal nog te selecteren pleinen.

7.6 *Meer diversiteit in gebruik*

Pleinorganisaties spelen een belangrijke rol in het stimuleren van pleingebruik door verschillende leeftijdsgroepen en culturen. Dit is belangrijk omdat uit ons onderzoek blijkt dat pleinpubliek vaak niet divers is. We zien een ondervertegenwoordiging van ouderen en vrouwen. Overdag, maar zeker in de avonden, zien we dat de diversiteit aan gebruikersgroepen sterk afneemt. Eén van de oorzaken is het grote aanbod van 'kinderen- en jongerenpleinen'. Door de gemeente Rotterdam is flink geïnvesteerd op het buiten laten sporten en spelen van kinderen en jongeren. Dit heeft er onder andere voor gezorgd dat er veel sport- en speelpleinen en zogenaamde playgrounds in de stad zijn aangelegd. De afgelopen jaren zijn in de stad bijvoorbeeld tien Krajicek Playgrounds en zeven Cruyff Courts aangelegd. En er volgens er waarschijnlijk nog meer. Van de achttwintig pleinen die

wij onderzochten, vallen er drieëntwintig in de categorie speel- of sportplein. Uit onderzoek blijkt dat dit type pleinen veel wordt bezocht door jongens en mannen. Behalve dat sport- en speelpleinen zijn oververtegenwoordigd, zijn ze ook niet evenredig over de stad verspreid. De deelgemeenten met de hoogste percentages allochtonen (Charlois, Delfshaven, Feijenoord en Kralingen-Crooswijk) hebben het grootste aantal sportplekken. Veel van deze sportplekken zijn aangelegd om de sociale integratie te bevorderen.

De praktijk is dat jongeren zich soms een plein toe-eigenen, waardoor anderen zich hier niet welkom en veilig voelen. Dit versterkt het beeld van jongeren als overlastgevende groepen, wat vervolgens leidt tot een harde, op veiligheid gerichte aanpak. We zien dan ook dat er verschillende veiligheidsmaatregelen worden ingevoerd op de sport- en spelpleinen, maar ook op de andere pleinen in de stad. Er worden hekken geplaatst, pleinen gaan op slot, bankjes worden weggehaald, mosquito's en camera's worden opgehangen en samenscholingsverboden worden afgekondigd. Deze nadruk op veiligheid doet afbreuk aan de sociale functie van pleinen. Het zorgt er namelijk voor dat pleinen onaantrekkelijk en gebruiksonvriendelijk worden, waardoor ook andere mensen dan de 'ongewenste bezoekers' er minder gebruik van maken. In plaats van dat pleinen de wijksgesamenleving *ontlasten* van sociale problemen als anonimiteit en sociale veiligheid, *belasten* ze de Rotterdamse wijken te vaak.

Uit ons onderzoek blijkt verder dat pleinbezoekers vaak een favoriete plek hebben. Dit is dan bijvoorbeeld het voetbalveld of de voetbalkooi of specifieke bankjes. Bankjes zijn vaak favoriet omdat ze op een rustige plaats op het plein staan, ze in de schaduw of juist in de zon staan, of omdat mensen daar met vrienden kunnen zitten. Het zijn plekken van waaruit mensen het plein goed kunnen overzien. Vooral voor ouders is dit een belangrijke reden om een zitmeubel aan te wijzen als favoriete plek op het plein.

7.7 Aanbevelingen

Het sterrenstelsel biedt gerichte informatie aan de hand waarvan de publieke waarde van pleinen kan worden vergroot. Het sterdiagram biedt inzicht in wat gebruikers als zwakke plekken van een plein zien. Per plein en per dimensie van de publieke waarde kan worden nagegaan welke inzet lonend is voor het desbetreffende plein. Het verbeteren van fysieke inrichting op een plein vergt logischerwijs een andere inzet dan het verbeteren van sfeer en interactie of informele controle.

Hieronder volgt een aantal algemene aanbevelingen die de publieke waarde van pleinen in Rotterdam kunnen vergroten.

1. Pleinenaanpak naast wijkenaanpak

We sluiten aan bij het pleidooi van het Sociaal Platform Rotterdam voor het introduceren van een pleinenaanpak in Rotterdam. Dit is van belang omdat bij het beoordelen van de kwaliteit van de stad buitenruimten een beslissende rol spelen. Een op pleinen gerichte aanpak bevordert dat successen op één plein in een wijk, een vervolg kunnen krijgen in andere wijken of deelgemeenten in de stad. De wijkaanpak en pleinenaanpak moeten elkaar versterken. Een plein in een verloederde omgeving, zal nooit bruisen.

2. Inzicht in en een goede verdeling van verschillende typen pleinen

Zorg voor een goede verdeling van verschillende type pleinen die aantrekkelijk zijn voor buurtbewoners van verschillende leeftijden en culturele achtergrond. Het ontbreekt aan overzicht welke typen pleinen er per deelgemeente zijn en welke groepen van deze pleinen gebruik maken. Om de publieke waarde van pleinen te kunnen vergroten en goed pleinbeleid te kunnen voeren -per deelgemeente, maar ook stadsbreed- is inzicht hierin van groot belang. Ook bij de ontwikkeling en inrichting van nieuwe pleinen is dit soort informatie uiterst relevant.

3. Meer gevarieerd gebruik van pleinen

In de stad zou minder nadruk moeten worden gelegd op het kindvriendelijk maken van pleinen, maar meer op het mensvriendelijk maken van pleinen. Het fenomeen doet zich namelijk voor dat pleinen die interessant zijn voor een brede groep gebruikers uiteindelijk ook 'vriendelijker' (lees: toegankelijker en aantrekkelijker) zijn voor kinderen. Aandacht voor diversiteit in gebruikersgroepen kan bijvoorbeeld tot uiting komen in een toename van het aantal zogenaamde multifunctionele pleinen. Deze pleinen kunnen zowel klein als groot zijn. Het gaat om het combineren van sport- en spelvoorzieningen voor jeugdigen met comfortabele zitvoorzieningen voor volwassenen. Ook de aanwezigheid van publieke voorzieningen of horeca vergroten het multifunctionele karakter van een plein. Een aangrenzende bibliotheek of een basisschool zorgen voor een vaste stroom van bezoekers en gebruikers.

4. Zorg voor leven op het plein en betrek de buurt

Het verdient aanbeveling om pleinen te creëren die intensief kunnen worden gebruikt. Veelvuldig gebruik bevordert sociaal gedrag tussen alle gebruikers. Pleinmanagement en het faciliteren van pleinactiviteiten (door professionals of door bewoners) voor verschillende doelgroepen vergroot de publieke waarde van openbare pleinen in de stad. Verbind succesvolle stedelijke programma's als Opzoomeren, Mensen Maken de Stad en Thuis Op Straat om bewonersbetrokkenheid in de openbare ruimte te vergroten. Als bij de (her)inrichting van een plein rekening wordt gehouden met de wensen van de bewoners, dan is de kans op een succesvolle openbare ruimte groot. Aandacht voor het betrekken van buurtbewoners en het bespeelbaar maken van pleinen, past bij de stedelijke ambitie om wijken kindvriendelijker te maken.

5. Meer en betere zitvoorzieningen op pleinen

Aandacht voor voldoende bankjes of andere zitvoorzieningen (picknicktafels, losse stoelen, verhoging waar op gezeten kan worden e.d.). Dit klinkt misschien niet revolutionair, maar is wel belangrijk. Bankjes behoren tot de favoriete plekken van pleingebruikers. Dit blijkt ook uit onderzoek naar de Rotterdamse pleinen. Een plein wordt namelijk beter gebruikt en stijgt in publieke waarde als het ook "sociaal comfortabel" is. Dat betekent onder andere dat er keuze moet zijn in zitplaatsen.

8 *Literatuur*

Blokland, T. (2009). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Boonstra, N. & Hermens, N. (2009). Niet welkom op het plein. Veilige speelpleinen sluiten ook groepen uit. In: H. Boutellier, N. Boonstra & M. Ham (red.), *Omstreden ruimte. Over de organisatie van spontaniteit en veiligheid*. Amsterdam: Van Genneep.

Boonstra, N., Mak, J. & Wonderen, R. van. (2009). Respect op het plein. *Wmo Kenniscahier 2*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Boutellier, H. & Boonstra, N. (2010). Nederland lijdt hoe langer hoe meer aan collectieve pleinvrees. Een niet-gereguleerde ruimte vinden we eng; obsessieve beheersing is het gevolg. *NRC*, 12-01-2010.

Carmona, M., Heath, T., Oc, T. & Tiesdell, S. (2003). *Public Places Urban Spaces. The dimensions of urban design*. Elsevier: Burlington.

Desmet, E. & Sour, A. (2008). *Pleinen, woonkamer van de buurt*. Rotterdam: OBB Ingenieursbureau.

Gehl, J. & Gemzoe, L. (2000). *New city spaces*. Copenhagen: Danish Architectural Press.

Gemeente Rotterdam (2007). *Ruimte geven door grenzen te stellen. Rotterdam doet het! Versterking preventie en aanpak jeugdoverlast*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, directie Veiligheid.

Gemeente Rotterdam (2009). *Nulmeting monitor Kindvriendelijke wijken*. Jeugd Onderwijs en Samenleving.

Gemeente Rotterdam (2010). *Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam. Stedenbouwkundige visie*. Jeugd Onderwijs en Samenleving.

Hajer, F. & Reijndorp, A. (2001). *Op zoek naar nieuw publiek domein*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Jacobs, A. & Appleyard, D. (1987). Towards an urban design manifesto: A prologue. *Journal of the American Planning Association*, 53, 112-120.

Jacobs, J. (1992). *The death and life of great American cities*. New York: Vintage books (1961).

Jansen, C. (2009). *De mosquito, hoe kom je er vanaf?* Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, masterscriptie faculteit Rechtsgeleerdheid.

- Jarvis, R. (1980). Urban environments as visual art or social setting. *Town Planning Review*, 151, 50-66.
- Klaassen, P. (1994). Pleinen ingedeeld naar functie en schaalniveau. Categorisering kan hulpmiddel zijn voor versterken identiteit. *Agora*, 10(1), 22-23.
- Lindert, C. & Romijn, D. (2009). *Onderzoek gebruik en effecten van sportplekken in gemeente Rotterdam. Vier casestudies in de deelgemeente Delfshaven*. Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Lofland, L. (1998). *The public realm: Exploring the city's quintessential social theory*. New York: Aldine de Gruyter.
- Lynch, K. (1981). *A theory of good city form*. Cambridge: MIT Press.
- Madden, K. & Schwartz, A. (2000). *How to turn a place around?* New York: Project for Public Spaces.
- Malone, K. (2002). Street life: youth, culture and competing uses of public space. *Environment and Urbanization*, 14, 157-168.
- Melik, R. van (2008). *Changing public space. The recent development of dutch city squares*. Utrecht: Utrecht University.
- Montgomery, J. (1998). Making a city: urbanity, vitality and urban design. *Journal of urban design*, 3, 93-116.
- Oc, T. & Tiesdell, S. (1999). The fortress, the panoptic, the regulatory and the animated: planning and urban design approaches to safer city centres. *Landscape Research*, 24, 265-286.
- Punter, J. (1991). Participation in the design of urban space. *Landscape design*, 200, 24-27.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Qrius (2010). *Rapportage online onderzoek naar buiten spelen*. Amsterdam.
- Regioplan (2009). *Cameratoezicht gemeente Rotterdam. Jaarrapportage 2008*. Amsterdam: Regioplan.
- RMO (2005). *Niet langer met de ruggen tegen elkaar*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Sampson, R. J., Morehoff, J. D. & Earls, F. (1999). Beyond social capital: Spatial dynamics of collective efficacy for children. 64, 633-660.
- Shared Space (2005). *Room for Everyone. A new vision for public spaces*. Leeuwarden.
- Sociaal Platform Rotterdam (2008). *Het levende plein*. Rotterdam: SPR.
- Stimuleringsfonds voor Architectuur (2008). *Lay-out 05, Public Playground. Randvoorwaarden voor een goed (school)speelplein*.
- Varna, G & Tiesdell, S. (nog te verschijnen), *Assessing the Publicness of Public Space: The Star Model of Publicness*.

VROM-raad (2009). *Publieke ruimte. Naar een nieuwe balans tussen beeld, belang en beheer*. Den Haag: VROM-raad.

Whyte, W. (1980). *The social life of small urban spaces*. New York: Project for Public Spaces.

Zucker, P. (1959). *Town and square: From the agora to the village green*. New York: Columbia University Press.

Bijlage 1 Aanwezigen expertmeetings

Expertmeeting ontwikkeling 'Sterrenstelsel voor pleinen', woensdag 30 september 15.00 tot 17.00 uur, locatie TOS Centraal (Beukelsdijk 107-109)

Jetze van der Ham (deelgemeente Delfshaven)

Tijmen Smit (deelgemeente Delfshaven)

Ton Legerstee (JOS)

Kate Schaafsma (TOS Kralingen Crooswijk)

Marianne Martens (TOS Centraal)

Niels Hermens (Verwey-Jonker Instituut)

Nanne Boonstra (Verwey-Jonker Instituut)

Expertmeeting ontwikkeling 'Sterrenstelsel voor pleinen' maandag 14 december 15.00 uur tot 17.00 uur, locatie: TOS Centraal (Beukelsdijk 107-109)

Ton Legerstee (JOS)

Dirk Scherpenisse (Jeugd, Onderwijs en Samenleving)

Remco Tielemans (deelgemeente Noord)

Gerard van der Linden (Sport & Recreatie)

Bastiaan van der Valk (Jeugdconsulaat, vervangt Lida Veringmeier)

Csaba Zsiros (DSenV)

Suzanne van Ginneken (designstudio van Ginneken)

Jetze van der Ham (deelgemeente Delfshaven)

Tijmen Smit (deelgemeente Delfshaven)

Marianne Martens en Peter Hartog (TOS centraal)

Kate Schaafsma (TOS Kralingen Crooswijk)

Clyde Pinas (TOS Delfshaven)

Zsuzsanna Leiko (TOS Delfshaven)

Nanne Boonstra, Erik Jan Nap en Niels Hermens (Verwey-Jonker Instituut)

Afwezig met afmelding:

Froukje Hajer (Jantje Beton),

Gert Jan Lammens (Rotterdam Sportsupport)

Jeanette Jonker (Directie Veilig, gemeente Rotterdam)

**Bijeenkomst denktank ontwikkeling 'Sterrenstelsel voor pleinen' maandag 1 februari 2010
15.00 uur tot 17.00 uur, locatie: TOS Centraal (Beukelsdijk 107-109)**

Remco Tielemans (deelgemeente Noord)
Jetze van der Ham (deelgemeente Delfshaven)
Marianne Martens (TOS centraal)
Nanne Boonstra, Niels Hermens en Erik Jan Nap (Verwey-Jonker Instituut)

**Bijeenkomst professionals toepasbaarheid 'Sterrenstelsel voor pleinen' donderdag 25 maart
09.00 uur tot 11.00 uur, locatie: Stads kantoor Delfshaven (Looiershof 1)**

Jetze van der Ham (deelgemeente Delfshaven)
Tijmen Smit (deelgemeente Delfshaven)
Dhr. Grubben (Delphi Opbouwwerk)
Bryan Tjon a Ton
Patrick Burger (Sport en Recreatie)
Erik Rademaker (Wijkkantoor Delfshaven, buitenruimte)
Clyde Pinas (Thuis Op Straat)
Herman Hermand (deelgemeente Delfshaven)
Nanne Boonstra (Verwey-Jonker Instituut)
Niels Hermens (Verwey-Jonker Instituut)

**Bijeenkomst beleidsmakers toepasbaarheid 'Sterrenstelsel voor pleinen' donderdag 25 maart
13.00 uur tot 14.00 uur, locatie: Stads kantoor Delfshaven (Looiershof 1)**

Karin Bemelaar (portefeuillehouder fysiek)
Fred Burggraaf (portefeuillehouder sociaal)
Marianne Martens (Thuis Op Straat)
Otto Zwetsloot (Sport en Recreatie)
Jetze van der Ham (deelgemeente Delfshaven),
Inge Bakker (Verwey-Jonker Instituut)
Nanne Boonstra (Verwey-Jonker Instituut)
Niels Hermens (Verwey-Jonker Instituut).

**Bijeenkomst beleidsmakers en professionals donderdag 25 maart 15.00 uur tot 16.30 uur,
locatie: Deelgemeente Noord**

Gerhard Hup (projectleider KIWI-Erasmusbuurt)
Marijke Braakman (Com.Wonen)
Walter Rooijackers (De Klimop)
Natasja de Lange (Kinderparadijs)
Annie vd Heuvel (SONOR)
Remco Tielemans (deelgemeente Noord)
Marianne Martens (TOS centraal)
Kate Schaafsma (TOS Kralingen Crooswijk)
Nanne Boonstra (Verwey-Jonker Instituut)
Inge Bakker (Verwey-Jonker Instituut)
Erik-Jan Nap (Verwey-Jonker Instituut)

Bijlage 2 De enquête

Enquête voor pleingebruikers en omwonenden

Introductie: Wij zijn bezig met een onderzoek naar hoe mensen dit plein beleven. Daarom zou ik u graag een aantal vragen willen stellen over dit plein. Heeft u daar ongeveer tien minuten de tijd voor?

Als iemand wil meewerken bedank deze dan en geeft aan dat je verwacht dat hij/zij steeds kort en bondig antwoord geeft. Benadruk dat de antwoorden vertrouwelijk worden behandeld en dat er geen goede of foute antwoorden zijn.

Mogelijke extra informatie voor respondenten:

Wat gebeurt er met de antwoorden? Op basis van de resultaten wordt onder andere gekeken hoe de kwaliteit van het plein kan worden verbeterd.

Anonimiteit: Al uw antwoorden worden anoniem behandeld. Dat wil zeggen dat uw naam en adresgegevens nergens bij komen te staan. U kunt geen goede of foute antwoorden geven. Het gaat om de manier waarop u bepaalde dingen ervaart en om uw mening.

Naam enquêteur:

Naam/nummer projectgroep:

Datum: - -

Tijd:

Naam van het plein:

Straatnaam (enq: enkel als je bij iemand aan belt):

Waar neem je de enquête af?

☐	Op een plein
☐	voorziening aan een plein
☐	Aan huis (enquêteur belt aan)

0 Bent u bekend met dit plein? (Enq: enkel te vragen wanneer u bij iemand aanbelt)

☐	Ja
☐	Nee (stop met het afnemen van de vragenlijst. Bedank de respondent voor zijn/haar tijd)

1 Hoe vaak kwam u het afgelopen jaar op het plein?

☐	Dagelijks (vrijwel iedere dag)
☐	Wekelijks (een paar keer per week)
☐	Maandelijks (een paar keer per maand)
☐	Een paar keer per jaar
☐	Nooit, eerste keer op het plein (Ga naar vraag 3)

2 Wat doet u normaal gesproken op het plein?

(Enq: maximaal drie activiteiten. Som de antwoorden NIET op. Kruis aan wat hij/zij spontaan zegt.)

☐	(a) Kijken naar anderen mensen
☐	(b) Mensen ontmoeten
☐	(c) Ontspannen/ lezen /recreëren
☐	(d) Sporten
☐	(e) (Kinderen laten) spelen
☐	(f) Wandelen/ hond uitlaten
☐	(g) Passeren/ langslopen/ winkelen
☐	(h) Bezoeken van activiteiten (muziek, sport, spel e.d.)
☐	(i) Gebruik horecavoorzieningen
☐	(j) Anders, namelijk:....

- 3 Ik ga u nu een aantal stellingen voorleggen over wie aanwezig zijn op het plein en op welke manier het plein wordt gebruikt. Wilt u aangeven in welke mate deze stellingen waar zijn voor dit plein?

		Hele- maal waar	Waar	Neu- traal	Niet waar	Hele- maal niet waar
a	Jongeren maken gebruik van het plein (12+).					
b	Dit plein wordt bezocht door mensen van verschillende culturele achtergronden (denk bijvoorbeeld aan Turkse, Molukse, Marokkaanse, Chinese, Nederlandse of Antilliaanse achtergrond).					
c	Dit plein wordt door ongeveer evenveel mannen als vrouwen bezocht.					
d	Er worden vaak activiteiten georganiseerd op het plein.					
e	Gewoonlijk zijn er weinig mensen op en rond het plein.					
f	Ook als het donker is zijn er mensen aanwezig op het plein.					
g	Kinderen maken gebruik van het plein (12-).					
h	Dit plein wordt ook bezocht door senioren (mensen ouder dan 65 jaar).					

- 4 Ik ga u nu een aantal stellingen voorleggen die te maken hebben met de staat van het plein. Wilt u aangeven in welke mate deze stellingen waar zijn voor dit plein?

		Hele- maal waar	Waar	Neu- traal	Niet waar	Hele- maal niet waar
a	Het plein wordt goed onderhouden.					
b	Op het plein wordt wel eens drugs gebruikt.					
c	Er zijn voldoende voorzieningen aanwezig op en rondom het plein (denk bijvoorbeeld aan sport- en spelvoorzieningen, winkels en horeca).					
d	Op het plein wordt <u>nooit</u> gehandeld in drugs.					
e	Op het plein zijn wel eens groepen aanwezig die zorgen voor overlast.					
f	Op het plein zijn voldoende banken of andere zitmogelijkheden.					
g	Op het plein wordt in het openbaar wel eens alcohol gedronken					

- 5 Ik ga u nu aan aantal stellingen voorleggen over de mate waarin mensen ingrijpen bij ongewenst gedrag. Kunt u aangeven in hoeverre u het waarschijnlijk acht dat mensen op het plein op de volgende manier zullen handelen?

Voor de enquêteur: Let op! Het gaat hierbij om het aanspreken van de mensen die een bepaald gedrag vertonen. Wordt hier direct iets aan gedaan?

		zeer waar- schijn- lijk	waar- schijn- lijk	on- waar- schijn- lijk	zeer on- waar- schijn- lijk	weet niet
a	Als jongeren graffiti spuiten op en rond het plein, doen mensen die aanwezig zijn op het plein er wat aan.					
b	Als een kind zich op het plein respectloos (brutaal, schelden e.d.) gedraagt tegenover een volwassene, doen andere mensen die aanwezig zijn op het plein er wat aan.					
c	Als er een gevecht plaatsvindt op het plein of iemand wordt mishandeld, grijpen mensen die aanwezig zijn op het plein in.					
d	Als belangrijke voorzieningen op of rondom het plein worden gesloten of verwijderd, gaan buurtbewoners actie voeren om deze te behouden.					

- 6 Ik ga u nu een aantal stellingen voorleggen over de contacten tussen mensen op het plein. Wilt u aangeven in welke mate deze stellingen waar zijn voor dit plein?

		Hele- maal waar	Waar	Neu- traal	Niet waar	Hele- maal niet waar
a	Ik maak regelmatig een praatje met mensen op het plein.					
b	Als ik op het plein kom, groet ik mensen die ik tegenkom.					
c	De mensen op het plein en omwonenden zijn bereid elkaar te helpen.					
d	Mensen op het plein kunnen over het algemeen <i>slecht</i> met elkaar overweg.					
e	Mensen op dit plein delen dezelfde normen en waarden.					
f	Mensen op dit plein zijn <u>niet</u> te vertrouwen.					
g	Er zijn spanningen tussen verschillende groepen mensen die dit plein bezoeken.					

ENQ: Ik ga u nu een aantal vragen stellen over hoe veilig u zich voelt op het plein.

7 Wilt u aangeven hoe vaak u de volgende dingen doet?

		altijd	vaak	soms	zel- den	nooit
a	Hoe vaak komt het voor dat u uw kind(eren) niet toestaat naar dit plein te gaan omdat u het niet veilig vindt?					
b	Hoe vaak komt het voor dat u zelf bewust niet naar het plein toe gaat omdat u het niet veilig vindt?					
c	Hoe vaak komt het voor dat u contact met anderen op het plein mijdt?					

8 Voelt u zich wel eens onveilig op het plein? (het gaat om een gemiddelde, dus zowel in de zomer als in de winter)

☐	Altijd
☐	Vaak
☐	Soms
☐	Zelden
☐	Nooit <i>(ga door naar vraag 12)</i>

9 Op welke tijdstippen voelde u zich onveilig? U kunt meerdere antwoorden geven.

☐	Ochtend
☐	Middag
☐	Avond
☐	Nacht
☐	Altijd

10 Was dit op specifieke plekken op het plein, of op het plein in het algemeen?

☐	Gehele plein
☐	Specifieke plek(ken), nl...

11 Kunt u aangeven waarom u zich onveilig voelde? U kunt meerdere antwoorden geven.

(Enq: Som de antwoorden NIET op. Kruis aan wat hij/zij spontaan zegt.)

☐	Aanwezigheid van groepen jongeren
☐	Slechte verlichting op het plein
☐	Ik voel me altijd onveilig buiten
☐	Verkeerssituatie: auto's en/of brommers die hard rijden
☐	Drugscriminaliteit
☐	Algemene onprettige sfeer
☐	Anders, namelijk:

ENQ: ik ga u nu een aantal vragen stellen over dit plein in zijn algemeen

12 Wat vindt u de drie meest positieve punten van dit plein?

(Enq: Som de antwoorden NIET op. Kruis aan wat hij/zij spontaan zegt.)

☐	Voorzieningen op het plein
☐	Voorzieningen aan het plein
☐	De verkeersveiligheid
☐	Hoe schoon het plein is
☐	De georganiseerde activiteiten (denk ook aan markt, sport- en spelactiviteiten)
☐	De goede sfeer
☐	De ontmoetingen met andere mensen op het plein
☐	Het gevoel van veiligheid op het plein

13 Wat zijn volgens u problemen op het plein waarvan u vindt dat ze met voorrang moeten worden aangepakt? Noem de twee die volgens u het belangrijkste zijn.

Probleem 1 =

Probleem 2 =

Geen enkele

Weet niet/ geen mening

ENQ: Tot slot wil ik u een aantal vragen stellen over uw achtergrond.

14 Hoe ver woont bij het plein vandaan? (bij buurtbewoners in te vullen door enquêteur)

☐	Ik woon aan het plein
☐	Ik woon binnen een straal van 100 meter van het plein, maar niet aan het plein
☐	Ik woon tussen de 100 en 500 meter van het plein
☐	Ik woon tussen de 500 meter en 1 km van het plein
☐	Ik woon verder dan 1 km bij het plein vandaan

15 Heeft u een huur of een koopwoning?

☐	Huurwoning
☐	Koopwoning
☐	Anders, namelijk:

16 Wat is uw geboortjaar?

19..

17 Tot welke nationaliteit/ bevolkingsgroep rekent u zichzelf vooral?

☐	Nederlands
☐	Turks
☐	Marokkaans
☐	Surinaams
☐	Antilliaans
☐	Kaapverdiaans
☐	Anders, namelijk:

18 Wat is de samenstelling van uw huishouden?

☐	Alleenstaand zonder kinderen (inclusief studentenflat e.d.)
☐	Alleenstaand met kinderen

☐	Samenwonend/getrouwd met kinderen
☐	Samenwonend/getrouwd zonder kinderen
☐	Inwonend bij ouders
☐	Anders, namelijk:

19 Wat is de hoogste opleiding die u met een diploma heeft afgerond?

☐	Geen opleiding
☐	Basisonderwijs (Lagere school)
☐	VMBO, MAVO
☐	MBO
☐	HAVO, VWO
☐	HBO
☐	WO

IN TE VULLEN DOOR DE ENQUETEUR

20 Was de respondent een man of vrouw?

☐	Man
☐	Vrouw

Evaluatie enquête sterrenstelsysteem voor pleinen

21 Hoe goed sprak de respondent Nederlands?

☐	Goed
☐	Redelijk
☐	Een beetje
☐	Helemaal niet

22 Hoe lang duurde het interview? (geef het aantal minuten aan)

_____ Minuten

23 Werden de vragen door de respondent begrepen?

☐	Ja, allemaal
☐	Ja, meestal wel
☐	Nee, soms niet
☐	Nee, vaak niet

23a Toelichting: welke vragen niet?

24 Hoe was over het algemeen het verloop van het afnemen van de enquête?

☐	Erg vlot / soepel
☐	Normaal
☐	Moeizaam

25 Geef hier aanvullende opmerkingen over het verloop tijdens het afnemen van de enquête en over de sfeer waarin het plaatsvond. Noteer kort alle dingen die je opvielen.

Bijlage 3 Topiclijst interviews professionals & ondernemers

Plein :
Naam geïnterviewde :
Functie geïnterviewde :

1. Welke mensen (leeftijdsgroep/culturele groep) bezoeken het plein en wat doen de mensen/
verschillende groepen bezoekers op het plein?

2. Wordt het plein in voldoende mate gebruikt?

3. Hoe zou u de veiligheidssituatie op het plein beschrijven? Heeft dit een speciale oorzaak? En
verschilt dit op verschillende momenten in de dag of de week?

4. Wat doen omwonenden en andere bezoekers van het plein als er iets op het plein gebeurt dat
niet door de beugel kan, zoals onbeschoft gedrag, vuil op straat gooien of ruzie maken?

5. Hoe gaan mensen die het plein bezoeken met elkaar om? (kennen ze elkaar bij naam, groeten ze
elkaar, kunnen ze met elkaar overweg, sfeer op het plein)

6. Wat vind u van de fysieke inrichting van het plein en de manier waarop het plein wordt onderhouden?

Bij de volgende twee vragen is het de bedoeling dat de geïnterviewde duidelijke voorbeelden noemt over hoe het plein kan worden verbeterd.

7. Hoe kan volgens u het plein op **korte termijn**, zonder dat het veel geld kost, worden verbeterd?

8. Welke veranderingen zouden er op de **lange termijn** plaats moeten vinden om de kwaliteit van dit plein te verbeteren?

Bijlage 4 Pleinschouw, beoordeling per ambitiethema

CROW, kwaliteitscatalogus openbare ruimte: landelijke standaard voor onderhoudsniveaus, publicatie 245

Pleinschouw

Doormiddel van een pleinschouw wordt zo objectief mogelijk gekeken wat de fysieke staat van een plein is. Aan de hand van afbeeldingen wordt de mate van onderhoud/verloedering/vervuiling op een plein beoordeeld. Als de situatie op het plein het meest overeen komt met het beste/schoonste afbeelding, krijgt het plein een A+, het op een na beste/schoonste plaatje een A, vervolgens een B, een C, en een D voor het meest vervuilde plaatje.

De afbeeldingen voor de pleinschouw zijn te vinden in de CROW, kwaliteitscatalogus openbare ruimte: landelijke standaard voor onderhoudsniveaus, publicatie 245. We kijken naar 10 ambitiethema's:

1. Zwerfafval op verharding (blz. 25)
2. Vullingsgraad afvalbakken (blz. 26)
3. Graffiti (26)
4. Uitwerpselen (blz. 27)
5. Zwerfafval in het groen (blz. 28)
6. Gesloten verharding (blz. 30)
7. Verlichting (blz. 32)
8. Bebording ((blz. 33)
9. Speelvoorziening ((blz. 34)
10. Banken en tafels (blz. 34)

Plein: _____

Ambitiethema	Score
1. Zwerfafval op verharding	
2. Vullingsgraad afvalbakken	
3. Graffiti	
4. Uitwerpselen	
5. Zwerfafval in het groen	
6. Gesloten verharding	
7. Verlichting	
8. Bebording	
9. Speelvoorziening	
10. Banken en tafels	

Bijlage 5 Operationalisering indicatoren per construct

1. Gebruik

Frequentie pleinbezoek

Een enquêtevraag gaat in op hoe vaak een respondent het afgelopen jaar op het plein kwam. De antwoordcategorieën zijn *dagelijks (vrijwel iedere dag)*, *wekelijks (een paar keer per week)*, *maandelijks (een paar keer per maand)*, *een paar keer per jaar* en *nooit, dit is mijn eerste keer op het plein*. Het antwoord *dagelijks* krijgt de waarde 5, *wekelijks* de waarde 4, *maandelijks* de waarde 3, *een paar keer per jaar* de waarde 2 en *nooit* de waarde 1. Hoe hoger de gemiddelde waarde op deze variabele op een plein, hoe intensiever het plein wordt gebruikt.

Aantal verschillende soorten activiteiten

Respondenten geven aan wat zij doorgaans doen op het plein waarover zij worden ondervraagd. Zij kunnen hierbij meerdere antwoorden te geven. Het is een open vraag waarop de enquêteur de antwoorden categoriseert in de negen activiteiten: *kijken naar andere mensen, mensen ontmoeten, ontspannen / lezen / recreëren, sporten, (kinderen laten) spelen, wandelen / hond uitlaten, passeren / langslopen / winkelen, bezoeken van activiteiten en gebruiken horecavoorzieningen*. Als de respondent een activiteit noemt die niet binnen deze negen categorieën past, vinkt de enquêteur de categorie *anders, namelijk...* aan en beschrijft hij of zij de activiteit. Voor activiteiten die respondenten vaak noemen bij deze antwoordcategorie, worden extra categorieën aangemaakt. Die activiteiten die meer dan tien procent van de respondenten doen op een plein, is de waarde van deze indicator. Dat wil zeggen dat wanneer meer dan tien procent van de ondervraagden drie activiteiten op een plein doen, dit plein op deze indicator een waarde krijgt van drie. Hoe meer verschillende activiteiten op dit plein worden gedaan door meer dan tien procent van de respondenten, hoe hoger de waardering voor deze indicator van gebruik.

Diversiteit gebruikers

In vijf stellingen vragen we naar de mensen die gebruikmaken van het plein. Respondenten geven op een vijfpuntschaal aan in hoeverre zij denken dat deze stellingen waar zijn. De antwoordmogelijkheden zijn *helemaal waar* (5), *waar* (4), *neutraal* (3), *niet waar* (2) en *helemaal niet waar* (1). De vijf stellingen luiden als volgt: *jongeren maken gebruik van het plein (12+); dit plein wordt bezocht door mensen van verschillende culturele achtergronden (denk bijvoorbeeld aan Turkse, Molukse, Marokkaanse, Chinese, Nederlandse of Antilliaanse achtergrond); dit plein wordt door ongeveer evenveel mannen als vrouwen bezocht; kinderen maken gebruik van het plein (12-) en dit plein wordt ook*

bezoekt door senioren (mensen ouder dan 65 jaar). Voor iedere stelling berekenen we de gemiddelde waarde voor een plein. Vervolgens is het gemiddelde van de vijf stellingen de score voor deze indicator. Hoe hoger dat gemiddelde, hoe meer divers de achtergrond van de bezoekers van het plein is.

Georganiseerde activiteiten op het plein

Respondenten is de stelling voorgelegd of er vaak activiteiten worden georganiseerd op het plein. Net als bij de stellingen voor diversiteit gebruikers is hen gevraagd aan te geven in hoeverre zij denken dat dit waar is. Ook hier geldt, hoe hoger het gemiddelde van de respondenten op een bepaald plein, hoe meer activiteiten er worden georganiseerd.

Mensen op het plein

Een belangrijke indicator voor de mate waarin een plein wordt gebruikt is of er doorgaans mensen aanwezig zijn op het plein. De volgende stelling uit de vragenlijst gaat hierop in: *gewoonlijk zijn er weinig mensen op en rond het plein*. De vraag is wederom in hoeverre respondenten denken dat deze stelling waar is voor het plein waarover zij worden ondervraagd. De antwoordcategorieën bij deze vraag zijn gehercodeerd, want de stelling is negatief geformuleerd. Dat houdt in dat *helemaal niet waar* de waarde 5 krijgt en *helemaal waar* de waarde 1. Hoe hoger de gemiddelde waarde op een plein hoe meer mensen gebruikmaken van het plein.

Berekening waarde gebruik

De indicatoren frequentie pleinbezoek, diversiteit gebruikers, georganiseerde activiteiten op het plein en mensen op het plein zijn origineel al een vijfpuntschaal. Bij het variabele aantal verschillende soorten activiteiten op het plein is de maximale waarde tien en de minimale waarde nul. Om ook op een vijfpuntschaal uit te komen, delen we de waarde voor deze variabele door twee. De gemiddelde waarde van alle indicatoren geeft de waarde voor gebruik.

2. Inrichting

Onderhoud plein

Over het onderhoud van het plein is de respondenten de volgende stelling voorgelegd: *het plein wordt goed onderhouden*. Zij konden aangeven in hoeverre zij denken dat dit waar is: *helemaal waar* (5), *waar*, *neutraal*, *niet waar* en *helemaal niet waar* (1). Hoe hoger de gemiddelde score op dit plein, hoe beter het plein wordt onderhouden.

Zitgelegenheden

De volgende stelling is de respondenten voorgelegd over zitgelegenheden op het plein: *op het plein zijn voldoende banken of andere zitmogelijkheden*. Hier gelden dezelfde antwoordmogelijkheden als bij de vraag over het onderhoud van het plein. Hoe hoger de gemiddelde score op een plein, hoe meer zitgelegenheden er zijn op het plein.

Aantal voorzieningen

Om te meten of omwonenden en bezoekers van een plein tevreden zijn over het aantal voorzieningen op een plein hebben we ook hier een stelling over toegevoegd aan de vragenlijst. Deze luidt als volgt: *er zijn voldoende voorzieningen aanwezig op en rondom het plein (denk bijvoorbeeld aan sport- en spelvoorzieningen, winkels en horeca)*. De waarde op deze indicator wordt op dezelfde manier berekend als bij de indicatoren onderhoud plein en zitgelegenheden.

Vervuiling en verloedering

CROW heeft een kwaliteitscatalogus openbare ruimte voor een landelijke standaard voor onderhoudsniveaus ontwikkeld. Op basis van illustraties kan de fysieke staat van een bepaalde plek, bijvoorbeeld een wijk, buurt of plein, worden beoordeeld met een A+ (beste staat), A, B, C of D (slechtste staat). Dit gaat van verschillende soorten beplanting tot kunstwerken, straatmeubilair, verharding en water. We hebben hieruit een aantal relevante criteria geselecteerd, waarvoor we de staat van het plein beoordelen. De gemiddelde waarde³⁸ voor de pleinen geldt als de waarde voor vervuiling en verloedering op een plein.

Berekening waarde inrichting

Alle indicatoren van inrichting zijn gebaseerd op een vijfpuntschaal. Het gemiddelde van de waarden op de verschillende indicatoren van inrichting bepaalt de totaalscore voor dit construct.

3. Informele controle

Informele controle op een plein waarderen we op basis van een bestaande schaalconstructie van vier stellingen uit het Community Survey van Sampson. De schaal bestaat uit vier stellingen die ingaan op sociale controle in buurten. Studenten van de Universiteit Groningen hebben deze schaal getest voor Nederlandse buurten. Wij hebben deze vertalingen vervolgens omgezet naar stellingen voor pleinen. Na een betrouwbaarheidsanalyse op basis van de testfase is de cronbach's alfa 0,77. Dat houdt in dat de vragen hetzelfde construct meten. Respondenten wordt gevraagd aan te geven hoe waarschijnlijk (*zeer waarschijnlijk* (4), *waarschijnlijk* (3), *onwaarschijnlijk* (2) en *zeer onwaarschijnlijk* (1)) zij het achten dat de volgende handelingen plaatsvinden: *als jongeren graffiti spuiten op en rond het plein, doen mensen die aanwezig zijn op het plein er wat aan; als een kind zich op het plein respectloos (brutaal, schelden e.d.) gedraagt tegenover een volwassene, doen andere mensen die aanwezig zijn op het plein er wat aan; als er een gevecht plaatsvindt op het plein of iemand wordt mishandeld, grijpen mensen die aanwezig zijn op het plein in en als belangrijke voorzieningen op of rondom het plein worden gesloten of verwijderd, gaan buurtbewoners actie voeren om deze te behouden*. Per plein worden de gemiddelde waardes op de vier stellingen met elkaar gemiddeld. Hoe hoger deze gemiddelde waarde, hoe meer informele controle op een plein.

Om tot een score op een vijfpuntschaal te komen wordt de gemiddelde waarde voor informele controle op een plein vermenigvuldigd met 1,25. Het cijfer dat daaruit voortkomt, wordt meegenomen in het sterdiagram.

38 A+ (5 punten), A (4 punten), B (3 punten), C (2 punten), en D (1 punt).

4. Sfeer en interactie

Het construct sfeer en interactie bestaat uit twee indicatoren die ieder gevormd worden door een schaal van verschillende items. De items zijn stellingen waarop respondenten konden antwoorden of die helemaal waar (5), waar, neutraal, niet waar, of helemaal niet waar (1) zijn voor hun plein.

Sfeer

Deze indicator bestaat uit items afkomstig van de vaak door Sampson gebruikte schaal voor sociaal vertrouwen. Oorspronkelijk bestond die schaal uit vijf items, maar omgezet naar pleinen blijkt een van deze items - *dit plein staat in een hechte buurt* - niet hetzelfde te meten als de andere vier items. Wel laadt een door onszelf toegevoegde stelling op de vier overgebleven items. Uiteindelijk gaat het dus om een schaal van vijf items³⁹: *de mensen op het plein en omwonenden zijn bereid elkaar te helpen; mensen op het plein kunnen over het algemeen slecht met elkaar overweg; mensen op dit plein delen dezelfde normen en waarden; mensen op dit plein zijn niet te vertrouwen en er zijn spanningen tussen verschillende groepen mensen die dit plein bezoeken* (laatste stelling zelf toegevoegd). De tweede, vierde en laatste stelling zijn negatief geformuleerd. Deze hercoderen we zodat *helemaal niet waar* de waarde 5 krijgt en *helemaal waar* de waarde 1. Hoe hoger de gemiddelde waarde van deze stellingen, hoe beter de sfeer op een plein.

Interactie

De schaal voor interactie bestaat uit twee items: *ik maak regelmatig een praatje met mensen op het plein* en *als ik op het plein kom, groet ik mensen die ik tegenkom*. De gemiddelde waarde van deze twee items middelen we met elkaar. Hoe hoger de waarde, hoe meer interactie er is op de pleinen.

Berekening waarde sfeer en interactie

Beide indicatoren van sfeer en interactie zijn gebaseerd op een vijfpuntschaal. Om tot een totaal-score te komen, middelen we de waardes van beide indicatoren. Hoe hoger de waarde, hoe meer sfeer en interactie er is op de pleinen.

5. Veiligheid

Veiligheidsgevoel

In de enquête vragen we respondenten hoe vaak zij zich het afgelopen jaar onveilig hebben gevoeld op het plein. Zij konden kiezen uit vijf antwoorden: *altijd* (1), *vaak* (2), *soms* (3), *zelden* (4), en *nooit* (5). Hoe hoger de waarde, hoe veiliger mensen zich op het plein voelen.

Middelengebruik en overlast

In de vragenlijst leggen we de respondenten vier items voor over de mate van middelengebruik en overlast op het plein: *op het plein wordt wel eens drugs gebruikt; op het plein wordt nooit gehandeld in drugs; op het plein zijn wel eens groepen aanwezig die zorgen voor overlast* en *op het plein wordt in het openbaar wel eens alcohol gedronken*. Respondenten kunnen aangeven in hoeverre deze stellingen waar zijn voor het betreffende plein. De antwoordmogelijkheden zijn *helemaal waar*

³⁹ Cronbach's alfa 0,72.

(5), *waar, neutraal, niet waar*, en *helemaal niet waar* (1). Voor drie van de vier stellingen zijn de antwoorden gehercodeerd, zodat bij alle items een hoge score betekent dat er weinig middelengebruik of overlast is. Uit een betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat de vier items hetzelfde meten (cronbach's alfa 0,74). Hoe hoger de gemiddelde waarde over de vier items, hoe minder middelengebruik en overlast op dat plein.

Mijdingsgedrag

Respondenten is gevraagd hoe vaak zij bepaalde vormen van mijdingsgedrag vertonen op het plein. Dat hebben we gedaan door hun de volgende drie vragen voor te leggen: *Hoe vaak komt het voor dat u uw kind(eren) niet toestaat naar dit plein te gaan omdat u het niet veilig vindt? Hoe vaak komt het voor dat u zelf bewust niet naar het plein toe gaat omdat u het niet veilig vindt? En, hoe vaak komt het voor dat u contact met anderen op het plein mijdt?* De antwoordmogelijkheden zijn *altijd* (1), *vaak*, *soms*, *zelden*, *nooit* (5). Uit een betrouwbaarheidsanalyse blijkt dat deze vragen hetzelfde meten (cronbach's alfa 0,80). De gemiddelde score op een plein over deze drie items geeft de waarde aan voor mijdingsgedrag op dit plein. Hoe hoger de waarde, hoe minder vaak mensen (bepaalde situaties op) het plein vermijden.

Berekening waarde veiligheid

Alle indicatoren van veiligheid hebben een vijfpuntschaal. Om tot een totaalscore te komen middelen we de waardes van de drie indicatoren. Hoe hoger de waarde, hoe veiliger het plein is.

Bijlage 6 Pleinen clusteranalyse

Deelgemeente Delfshaven

Henegouwerplein
Tidemanplein
De Genestetplein
Staringplein
Taandersplein
Piet Paaltjesplein
Kuipersplein
Park 1943
Grote Visserijplein
Bospolderplein
Watergeusplein/watergeus-
straat
Lloyd Multiplein
Jaap Valkhofplein
Heemraadsplein
Johannes de Vouplein
Branco v. Danzigplein
Rijnhoutplein

Deelgemeente Noord

Noordplein
Bleiswijkplein
Brancoplein
Pijnackerplein
Wilgenplantsoen
Johan Idastraat
Soetendaalseplein
Lisplein
Tak van Poortvlietstraat
Noorderhavenkade
Insulindeplein
Walenburgplein
Hardbaljuwplein

Deelgemeente Charlois

Karel de Stouteplein
Gouwplein/Gouwstraat
Nachtegaalplein
Schulpplein
Zijpe
Herkingenstraat/Herkingen-
plein
Ooltgensplaatweg
Plein 1953
Papendrechtsestraat
Hijkerveld
Echternveld
Slingeplein
Maldenburg
Diepenhorst

Deelgemeente Feijenoord

Grift
Stichtseplein
Brabantseplein
Polderplein
Pantserklosplein
Bloemhofplein
Oleanderplein
Putseplein
Afrikaanderplein
Jacominastraat

Deelgemeente Kralingen-

Crooswijk

Generaal van der Heijdenplein
Vredenoordplein
Berkelplein
Martinplein/Torenstraat
Marnixstraat
Schuttersveld

Bijlage 7 Observatieschema voor clusteranalyse

OBSERVATIESCHEMA		Naam plein:		Tijdstip:																																																																													
		Datum:																																																																															
Het plein	Voorzieningen activiteiten	Andere voorzieningen																																																																															
Bankjes Aantal bankjes aanwezig op het plein: Aantal bankjes aanwezig rondom het plein: Aantal losse stoelen op het plein: Grootte van het plein Klein ☐ Gemiddeld ☐ Groot ☐ Bereikbaarheid plein Het plein wordt omringd door een hek ☐ Het plein wordt omringd door een weg ☐ Een schoolplein maakt deel uit van het plein ☐ Inrichting plein: Het plein is gedeeltelijk verhard ☐ Een deel van het plein bestaat uit een grasveld ☐	Aanwezige speelruimte <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Aantal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Zandbak:</td><td> </td></tr> <tr><td>Klimrek:</td><td> </td></tr> <tr><td>Schommel:</td><td> </td></tr> <tr><td>Wipkip:</td><td> </td></tr> <tr><td>Glijbaan:</td><td> </td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> </tbody> </table> Aanwezige sportruimte <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Aantal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Voetbalkooi:(pannakooi)</td><td> </td></tr> <tr><td>Voetbalveld:</td><td> </td></tr> <tr><td>Basketbalkorf/veld:</td><td> </td></tr> <tr><td>Tafeltennistafel:</td><td> </td></tr> <tr><td>Volleybalveld:</td><td> </td></tr> <tr><td>Tennisbaan:</td><td> </td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> </tbody> </table>		Aantal	Zandbak:		Klimrek:		Schommel:		Wipkip:		Glijbaan:		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....			Aantal	Voetbalkooi:(pannakooi)		Voetbalveld:		Basketbalkorf/veld:		Tafeltennistafel:		Volleybalveld:		Tennisbaan:		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....		Voorzieningen op of rondom het plein <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Aantal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>Restaurant:</td><td> </td></tr> <tr><td>Café:</td><td> </td></tr> <tr><td>Cafetaria:</td><td> </td></tr> <tr><td>Broodjeszaak:</td><td> </td></tr> <tr><td>Winkel:</td><td> </td></tr> <tr><td>Supermarkt:</td><td> </td></tr> <tr><td>Kapper:</td><td> </td></tr> <tr><td>Bibliotheek:</td><td> </td></tr> <tr><td>Sportschool:</td><td> </td></tr> <tr><td>Basisschool:</td><td> </td></tr> <tr><td>Middelbare school:</td><td> </td></tr> <tr><td>Buurtcentrum:</td><td> </td></tr> <tr><td>Kerk:</td><td> </td></tr> <tr><td>Moskee:</td><td> </td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> <tr><td>Anders, namelijk:.....</td><td></td></tr> </tbody> </table> Beheer Speelgoeduitleen ☐ Huizen gericht op plein ☐ Anders, namelijk:..... Anders, namelijk:.....					Aantal	Restaurant:		Café:		Cafetaria:		Broodjeszaak:		Winkel:		Supermarkt:		Kapper:		Bibliotheek:		Sportschool:		Basisschool:		Middelbare school:		Buurtcentrum:		Kerk:		Moskee:		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....		Anders, namelijk:.....	
	Aantal																																																																																
Zandbak:																																																																																	
Klimrek:																																																																																	
Schommel:																																																																																	
Wipkip:																																																																																	
Glijbaan:																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
	Aantal																																																																																
Voetbalkooi:(pannakooi)																																																																																	
Voetbalveld:																																																																																	
Basketbalkorf/veld:																																																																																	
Tafeltennistafel:																																																																																	
Volleybalveld:																																																																																	
Tennisbaan:																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
	Aantal																																																																																
Restaurant:																																																																																	
Café:																																																																																	
Cafetaria:																																																																																	
Broodjeszaak:																																																																																	
Winkel:																																																																																	
Supermarkt:																																																																																	
Kapper:																																																																																	
Bibliotheek:																																																																																	
Sportschool:																																																																																	
Basisschool:																																																																																	
Middelbare school:																																																																																	
Buurtcentrum:																																																																																	
Kerk:																																																																																	
Moskee:																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	
Anders, namelijk:.....																																																																																	

Colofon

Opdrachtgever/financier	Jeugdconsul Lida Veringmeier, gemeente Rotterdam
Auteurs	Drs. N. G. J. Boonstra Drs. N. J. Hermens Drs. I. Bakker Met medewerking van E. J. Nap
Omslag	Grafitall, Valkenswaard
Foto omslag	Drs. N. G. J. Boonstra
Foto's binnenwerk	Drs. N. G. J. Boonstra Drs. N. J. Hermens Studenten HRO
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T 030-2300799 F 030-2300683 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-384-4

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2010.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.